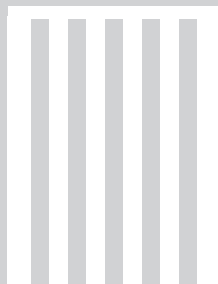

B I U L E T Y N
IZBY CYWILNEJ
SĄDU NAJWYŻSZEGO

marzec - kwiecień

2022

Redakcja

prof. dr hab. Joanna Misztal-Konecka
dr hab. Marcin Krajewski
Maciej Machowski

Współpraca

Elżbieta Konarska, Paweł Popardowski
Piotr Ryłski, Joanna Studzińska
Paweł Suski, Łukasz Węgrzynowski

przy udziale

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
www.wolterskluwer.pl

infolinia: 801 044 545
tel. 22 535 82 03
e-mail: handel@wolterskluwer.pl

AKTUALNOŚCI

Z dniem 9 lutego 2022 r. w stan spoczynku przeszła sędzia Sądu Najwyższego Anna Owczarek. Sędzia Anna Owczarek orzekła w Izbie Cywilnej od lutego 2012 r.

Bardzo dziękujemy Pani Sędzi za pełną zaangażowania służbę sędziowską.

*

Z dniem 9 lutego 2022 r. w stan spoczynku przeszedł sędzia Sądu Najwyższego Marian Kocon. Sędzia Marian Kocon orzekał w Izbie Cywilnej od lutego 1997 r.

Bardzo dziękujemy Panu Sędziemu za pełną zaangażowania służbę sędziowską.

*

Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 3 marca 2022 r. do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego w Izbie Cywilnej powołani zostali Maciej Kowalski, Krzysztof Andrzej Wesołowski oraz Mariusz Andrzej Załucki. Uroczystość wręczenia aktów powołania odbyła się 8 marca 2022 r. w Pałacu Prezydenckim.

*

W dniu 18 marca odbyło się zebranie robocze sędziów i asystentów Izby Cywilnej Sądu Najwyższego. Zebranie poprowadziła Prezes Sądu Najwyższego kierująca pracą Izby Cywilnej prof. dr hab. Joanna Misztal-

-Konecka. Tematem zebrania roboczego były wybrane zagadnienia dotyczące wyznaczenia sądu właściwego przez Sąd Najwyższy po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r. (art. 44¹, 44², 45 k.p.c.). Referentem był dr hab. Piotr Rylski, który przedstawił węzłowe problemy dotyczące wskazanych kwestii w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Po wykładzie odbyła się dyskusja.

*

Z dniem 28 marca 2022 r. na emeryturę przeszła Bożena Nowicka – p.o. Kierownika Sekretariatu III Wydziału.

Bardzo dziękujemy za pracę na rzecz Sądu Najwyższego.

*

W dniu 31 marca 2022 r. odbyło się Zgromadzenie Sędziów Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, które pozytywnie rozpatrzyło sprawozdanie z działalności Izby Cywilnej za 2021 r. publikowane w tym numerze Biuletynu.

Zgromadzenie pozytywnie zaopiniowało również kandydatów na przewodniczących Wydziałów w Izbie Cywilnej.

*

W dniu 1 kwietnia 2022 r. na stanowiska przewodniczących Wydziałów w Izbie Cywilnej powołani zostali sędziowie Sądu Najwyższego, którzy od 1 stycznia 2022 r. pełnili obowiązki przewodniczących Wydziałów w Izbie Cywilnej:

SSN Tomasz Szanciło – Przewodniczący Wydziału I,

SSN Mariusz Łodko – Przewodniczący Wydziału II,

SSN Marcin Krajewski – Przewodniczący Wydziału III.

Serdecznie gratulujemy.

SPROSTOWANIE

W poprzednim numerze Biuletynu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego (1–2/2022 r.) ukazała się na stronach 36–37 teza orzeczenia zawierająca błędne sformułowanie. Teza ta powinna brzmieć:

1. Jeżeli materiał prasowy podlegający sprostowaniu (art. 31a ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe, jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 1914) jest skonstruowany w sposób, który z punktu widzenia rozsądnego, racjonalnie działającego odbiorcy pozwala uznać, że wynikają z niego określone fakty, to odniesienie się do tych faktów w tekście sprostowania nie może być uznane za pozbawione rzeczowości, choćby nawet sposób sformułowania wypowiedzi, wykorzystującej technikę sugestii, aluzji lub niedomówienia dawał możliwość odmiennej interpretacji.

2. W przypadku materiału filmowego wymaganie rzeczowości i odniesienia się do faktów spełniają nie tylko te wypowiedzi zainteresowanego, które odnoszą się do sporządzenia nagrania, zarejestrowanych w nim scen lub treści komunikatu słownego przekazywanego przez lektora, lecz także do faktów, które dla rozsądnego odbiorcy wynikają z zestawienia obrazu z komentarzem narratora.

(wyrok z 3 grudnia 2021 r., I CSKP 126/21, D. Dończyk, P. Grzegorzczyk, M. Szulc)

Naszych Czytelników, a przede wszystkim Autora tezy, przepraszamy.

UCHWAŁY I INNE WAŻNIEJSZE ORZECZENIA

Sąd Najwyższy po rozstrzygnięciu przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z 22 października 2020 r., III Cz 1080/19, zagadnienia prawnego:

„Czy wierzyciel, względem którego umowa przeniesienia prawa wieczystego użytkowania nieruchomości zawarta między dłużnikiem a osobą trzecią została uznana za bezskuteczną, może dochodzić zaspokojenia z tego prawa, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszło z majątku dłużnika, z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej, których wierzytelności zostały zabezpieczone hipoteką ustanowioną na tym prawie?”
podjął uchwałę:

W razie zbiegu – w postępowaniu egzekucyjnym z użytkowania wieczystego – uprawnienia wierzyciela (pauliańskiego), względem którego czynność prawna zbycia tego prawa, zawarta między dłużnikiem a osobą trzecią, została uznana za bezskuteczną (art. 532 k.c.), z uprawnieniem wierzyciela (hipotecznego), który uzyskał na tym prawie zabezpieczenie hipoteczne na podstawie czynności prawnej zawartej z osobą trzecią, ale przed ujawnieniem w księdze wieczystej roszczenia wierzyciela pauliańskiego, mają zastosowanie reguły pierwszeństwa wynikające z ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 2204), chyba że wierzyciel pauliański zakwestionował skutecznie czynność prawną ustanowienia hipoteki w trybie skargi pau-

liańskiej realizowanej w formie powództwa albo zarzutu przeciwko wierzycielowi hipotecznemu (art. 531 § 1 i 2 k.c.).

(uchwała z 2 lutego 2022 r., III CZP 32/22, A. Piotrowska, W. Pawlak, D. Zawistowski)

*

Sąd Najwyższy po rozstrzygnięciu przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku postanowieniem z 28 maja 2021 r., I ACa 705/20, zagadnienia prawnego:

„Czy przewidziana w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r. poz. 2278) sankcja nieważności dotyczy nabycia nieruchomości na podstawie postanowienia o podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami?”

podjął uchwałę:

Przewidziana w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2278) sankcja nieważności nie ma zastosowania do nabycia nieruchomości na podstawie prawomocnego postanowienia o podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami.

(uchwała z 24 marca 2022 r., III CZP 48/22, M. Romańska, P. Grzegorzczak, M. Koba)

*

Sąd Najwyższy po rozstrzygnięciu przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z 8 grudnia 2020 r., II Ca 983/20, zagadnienia prawnego:

„Czy naruszenie przez bank będący kredytodawcą obowiązku należytego zbadania zdolności kredytowej kredytobiorcy będącego konsumentem, na podstawie art. 9 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1083) i art. 70 ust. 1

ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz.1896 ze zm.) w zw. z art. 9 ust. 4 ustawy o kredycie konsumenckim oraz brak zdolności kredytowej konsumenta w dacie zawarcia umowy kredytu konsumenckiego skutkuje nieważnością umowy kredytu na podstawie art. 58 § 1 k.c. ewentualnie na podstawie art. 58 § 1 i 2 k.c.?”

odmówił podjęcia uchwały.

(postanowienie z 23 marca 2022 r., III CZP 20/22, J. Grela, M. Łochowski, M. Łodko)

*

Jeżeli między chwilą wyrokowania w sprawie o zasądzenie dalszej kwoty zadośćuczynienia a uprzednim częściowym spełnieniem świadczenia przez dłużnika doszło do istotnego spadku siły nabywczej pieniądza, sąd – określając zakres kompensacji krzywdy – powinien uwzględnić wartość wypłaconej sumy w chwili jej uzyskania przez pokrzywdzonego.

(wyrok z 11 lutego 2022 r., II CSKP 64/22, K. Strzelczyk, P. Grzegorzczak, T. Bielska-Sobkowicz)

*

Korzyść majątkowa polegająca na uzyskaniu przez pożyczkodawcę wartości nieruchomości tytułem zabezpieczenia spłaty pożyczki nie ma bezpłatnego charakteru (art. 528 k.c.), jeżeli dający zabezpieczenie (pożyczkobiorca lub osoba trzecia) był zobowiązany do jego udzielenia przy zawarciu umowy pożyczki.

(wyrok z 11 lutego 2022 r., II CSKP 69/22, K. Strzelczyk, P. Grzegorzczak, T. Bielska-Sobkowicz)

Powierzenie pisma procesowego pracownikowi placówki pocztowej poza jej lokalem nie może zostać uznane za równoznaczne z oddaniem go w placówce pocztowej w rozumieniu art. 165 § 2 k.p.c.

(postanowienie z 25 lutego 2022 r., III CZ 54/22, J. Misztal-Konecka, M. Krajewski, M. Łodko)

*

Niezgodność pomiędzy faktyczną powierzchnią lokalu a jego powierzchnią określoną w umowie sprzedaży stanowiła wadę rzeczy sprzedanej w rozumieniu art. 556 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do 24 grudnia 2014 r.

(wyrok z 25 lutego 2022 r., II CSKP 109/22, J. Misztal-Konecka, M. Krajewski, M. Łodko)

*

1. Nieprawidłowość wezwania na posiedzenie, polegająca na błędnym lub mylącym oznaczeniu stron postępowania i przedmiotu sprawy (art. 150 pkt 3 k.p.c.) oraz mylącym wskazaniu terminu i godziny posiedzenia, skutkuje koniecznością odroczenia rozprawy (art. 214 § 1 k.p.c.) także wtedy, gdy wezwanie obejmowało właściwą sygnaturę akt.

2. Zaniechanie podjęcia działań w celu wyjaśnienia treści wezwania na posiedzenie nie uzasadnia obciążenia strony skutkami niestawienia, jeżeli treść wezwania odbiegała od wymagań ustawy i mogła wprowadzać w błąd co do terminu posiedzenia i przedmiotu sprawy.

(wyrok z 11 marca 2022 r., II CSKP 115/22, K. Strzelczyk, P. Grzegorzczuk, K. Weitz)

*

1. Dla odpowiedzialności z art. 435 § 1 k.c. nie jest istotne, na podstawie jakiego tytułu prawnego podmiot odpowiedzialny władza maszynami lub urządzeniami przetwarzającymi elementarne siły przyrody, ważne jest, czy się nimi faktycznie posługuje.

2. Jeżeli jeden z powodów prowadzi działalność gospodarczą, a powodów łączy ustawowy ustrój majątkowy, odszkodowanie wchodzące w skład tego majątku nie powinno uwzględniać podatku VAT, jeżeli jednemu z powodów przysługuje prawo do obniżenia kwoty należnego podatku VAT o podatek naliczony.

(wyrok z 17 marca 2022 r., II CSKP 482/22, E. Stefańska, J. Grela, T. Szanciło)

DZIAŁALNOŚĆ IZBY CYWILNEJ SĄDU NAJWYŻSZEGO W 2021 R.¹

Spis treści

I. Zagadnienia ogólne	13
II. Charakterystyka działalności jurysdykcyjnej	17
1. Działalność uchwałodawcza	17
A. uchwały składu siedmiu sędziów	17
B. uchwały składów zwykłych	29
a) prawo cywilne materialne	29
b) prawo cywilne procesowe	34
C. inne	43
2. Orzeczenia tezowane	46
A. Problematyka prawnomaterialna	46
a) część ogólna Kodeksu cywilnego	46
b) prawo rzeczowe i wierzystoksięgowe	51
c) prawo zobowiązań	57
d) prawo spadkowe	66
e) prawo rodzinne	67
f) prawo handlowe	68
g) prawo własności przemysłowej	70
h) prawo autorskie	70
i) prawo prasowe	71
j) prawo upadłościowe	72

¹ Informacja Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej została przyjęta na Zgromadzeniu Sędziów Izby Cywilnej 31 marca br. (art. 19 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r. poz. 1904 ze zm.).

k) prawo spółdzielcze	73
l) wspólnoty mieszkaniowe	75
ł) prawo bankowe	77
m) zwalczanie nieuczciwej konkurencji	78
n) prawo zamówień publicznych	79
o) inne zagadnienia	80
B. Problematyka procesowa	82
a) skarga kasacyjna	82
b) skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	83
c) postępowanie procesowe	83
d) postępowanie nieprocesowe	85
e) postępowanie egzekucyjne	88
f) międzynarodowe postępowanie cywilne	89
g) sąd polubowny	90
h) inne	90
III. Wnioski	91

I. Zagadnienia ogólne

1. W 2021 r. Izba Cywilna w zakresie swojej właściwości określonej w art. 23 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r. poz. 1904), do której należą sprawy z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego, rodzinnego i opiekuńczego, a także sprawy dotyczące rejestracji przedsiębiorców i rejestracji zastawów, rozpoznawała skargi kasacyjne, zagadnienia prawne (przedstawione przez sądy drugiej instancji, Rzecznika Finansowego i Prokuratora Generalnego), skargi o wznowienie postępowania, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, zażalenia oraz kwestie wpadkowe (np. oznaczenie sądu właściwego, przekazanie sprawy do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu z sądem występującym, sprostowanie orzeczenia, wyłączenie sędziego). Ponadto dokonywano wstępnego badania skarg kasacyjnych oraz skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w ramach tzw. przedsądu (art. 398⁹ i 424⁹ k.p.c.).

2. Od 1 stycznia 2021 r. w związku z wejściem w życie zarządzenia Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego Nr 158/2020 z dnia 29 grudnia 2020 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych jednostek administracyjnych w Sądzie Najwyższym – Instrukcja Biurowa w Izbach Sądu Najwyższego wprowadzono nowe sygnatury i zasady rejestrowania spraw w repertoriach. W szczególności powstały dwa nowe repertoria CSKP – dla spraw, w których skargę kasacyjną przyjęto do rozpoznania i CNPP – dla spraw, w których skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia została przyjęta do rozpoznania. Spowodowało to odmienne ujęcie informacji o ruchu spraw niż w latach ubiegłych.

W dniu 1 stycznia 2021 r. pozostawało w Izbie do załatwienia z okresu poprzedniego 1438 spraw (w tym 1127 skarg kasacyjnych zarejestrowanych w repertorium CSK, 50 skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem zarejestrowanych w repertorium CNP, 53 zażalenia – repertorium CZ, 107 zagadnień prawnych – repertorium CZP, 101 innych spraw – repertorium CO).

W ciągu 2021 r. zarejestrowano we wszystkich repertoriach Izby Cywilnej 7017 spraw, w tym 3346 skarg kasacyjnych w repertorium CSK i 1927 skarg kasacyjnych w repertorium CSKP, 382 zażalenia, 86 zagadnień prawnych oraz 162 skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w repertorium CNP i 24 skargi w repertorium CNPP.

Uwzględniając jednak, że sprawy ze skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, które w dniu 1 stycznia 2021 r. były już przyjęte do rozpoznania zostały przerejestrowane odpowiednio z repertorium CSK do CSKP i z CNP do CNPP, to ogólny wpływ nowych spraw do Izby Cywilnej w 2021 r. wyniósł 5066.

Powyższe oznacza, że ogólna liczba nowych spraw w Izbie była wyższa niż w 2020 r. o około 16% (wpływ ogólny wyniósł wówczas 4360 spraw), niższa niż w 2019 r. o niecały 1% (wpływ ogólny wynosił wówczas 5105 spraw) i niższa niż w 2018 r. o niespełna 4% (wpływ ogólny wynosił wówczas 5237 spraw).

Z zestawienia tego widać, że wpływ spraw do Izby Cywilnej po zeszłorocznym spadku się zwiększył i powrócił do poziomu obserwowanego przed dwoma i trzema laty.

3. W 2021 r. załatwiono ogółem 4 926 spraw, w tym:

- 2 598 skarg kasacyjnych w ramach repertorium CSK,
- 705 skarg kasacyjnych w ramach repertorium CSKP,
- 345 zażaleń,
- 125 skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w ramach repertorium CNP,
- 4 skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w ramach repertorium CNPP,
- 104 sprawy z wnioskiem o podjęcie uchwały (repertorium CZP)
- 1 045 innych spraw (w szczególności rozpatrywanych na podstawie art. 45, 48 k.p.c.).

Dla porównania w 2018 r. załatwiono ogółem 4 421, w 2019 r. – 5 095, a w 2020 r. – 4 314 spraw.

Liczba załatwień w 2021 r. była zatem wyższa niż w roku ubiegłym i zbliżona do załatwień z trzech ostatnich lat. Ze względu jednak na odmienny sposób rejestrowania skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie

niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a także wyższy wpływ spraw do Izby oraz przyczyny kadrowe, o których mowa w dalszej części sprawozdania, do rozpoznania na następy okres pozostało 1 875 skarg kasacyjnych w ramach repertorium CSK i 1 222 skarg w ramach repertorium CSKP.

Na ogólną liczbę 2 723 skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia poddanych w 2021 r. przedsądowi (repertorium CSK i CNP – w 2020 r. było to 2882, a w 2019 r. było to odpowiednio 3097 spraw) przyjęto do rozpoznania 719 skarg, odmówiono przyjęcia do rozpoznania skargi w 1 625 sprawach (CSK – 1 302, CNP – 25), a odrzucono skargi lub załatwiono je w inny sposób w 676 sprawach. Z 705 skarg kasacyjnych po ich przyjęciu do rozpoznania (repertorium CSKP) – oddalono 295 skarg, uchylono orzeczenie w całości lub w części w 313 sprawach, zmieniono orzeczenia w 11 sprawach, a załatwiono w inny sposób 89 spraw.

Dane te wskazują, że w 2021 w wyniku selekcji odmówiono przyjęcia do rozpoznania ok. 66% skarg (w 2018 r. – 68%, w 2019 r. – 58%, a w 2020 r. – 58%). Wskazuje to, że przez selekcję spraw w ramach przedsądu w 2021 r. przeszła do rozpoznania podobna statystycznie liczba skarg kasacyjnych co w roku ubiegłym i mniejsza niż dwa i trzy lata temu. Należy przy tym zaznaczyć, że w wyniku selekcji skarg kasacyjnych, dokonywanych w ramach wstępnego badania, do rozpoznania trafia nadal znaczna liczba spraw trudnych i skomplikowanych. W przypadku skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w 2021 r. nie uwzględniono żadnej skargi, podobnie jak w 2020 r. i w 2019 r. (w 2018 r. uwzględniono takich skarg 9).

W porównaniu z latami poprzednimi załatwiono podobną liczbę spraw tzw. incydentalnych (obejmujących głównie wnioski o oznaczenie sądu właściwego do rozpoznania i wnioski o wyłączenie sędziego) – łącznie 1 045 takich spraw, tj. 70 spraw mniej niż w 2020 r. i 10 więcej niż w 2019 r.

W 2021 r. podjęto ogółem 70 uchwał, w tym 9 uchwał w składzie siedmiu sędziów. Dla porównania w 2018 r. podjęto ogółem 59 uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne, w 2019 r. – 56 uchwał, w 2020 r. – 31 uchwał. W 2021 r. Izbie udało się zatem w sposób zdecydowany zwiększyć liczbę podjętych uchwał nie tylko względem ostatniego roku, ale

także poprzednich trzech lat. Mimo tego, do rozpoznania na kolejny okres pozostało 89 zagadnień prawnych.

4. W 2021 r. Izba Cywilna Sądu Najwyższego znajdowała się w bardzo trudnej sytuacji kadrowej zapoczątkowanej już w roku poprzednim. Stan obsady sędziowskiej na początku 2021 r. wynosił 25 sędziów, w tym Prezes Sądu Najwyższego kierujący Izbą oraz Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego. Nieobsadzonych pozostawało zatem aż 11 etatów sędziowskich. Stan ten nie uległ większym zmianom w trakcie 2021 r. Co prawda do Izby Cywilnej z innych Izb zostali przeniesieni trzej sędziowie (SSN Marcin Łochowski oraz SSN Jacek Widło z Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych oraz SSN Mariusz Łodko z Izby Dyscyplinarnej), a jeden sędzia był krótkotrwale delegowany z Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (SSN Ewa Stefańska), ale równocześnie w stan spoczynku odeszło w tym okresie trzech sędziów (SSN Anna Kozłowska, SSN Maria Szulc oraz SSN prof. dr hab. Krzysztof Pietrzykowski). Oznacza to, że przez cały rok 2021 r. w praktyce pozostawała nieobsadzona 1/3 stanowisk sędziowskich przewidzianych dla Izby Cywilnej. Ponadto kilkoro sędziów przebywało przez większą część roku na długotrwałych zwolnieniach lekarskich lub na urloпах dla poratowania zdrowia. Nie udało się także uzyskać delegacji do Izby Cywilnej sędziów z sądów powszechnych. Miało to głęboko negatywny wpływ na możliwość organizacji pracy w Izbie Cywilnej i spowodowało wzrost obciążenia poszczególnych sędziów, co miało wpływ na sprawność postępowania i liczbę załatwionych spraw.

W 2021 r. doszło do zmiany Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej. W dniu 30 sierpnia 2021 r. zakończyła się pięcioletnia kadencja Prezesa Dariusza Zawistowskiego.

Z dniem 30 września 2021 r. na stanowisko Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej została powołana Pani prof. dr hab. Joanna Misztal-Konecka.

5. W związku z trudną sytuacją kadrową obciążenie poszczególnych sędziów w 2021 r. znaczenie wzrosło. Przeciętnie w okresie miesięcznym sędziowie orzekali na podobnej jak w latach poprzednich liczbie posiedzeń. Biorąc pod uwagę złożoność rozpoznanych skarg kasacyjnych i za-

gadnień prawnych oraz uwzględniając urlopy, choroby i inne przyczyny losowe oraz przejścia w stan spoczynku trojga sędziów, przeciętne obciążenie sędziów jest bardzo wysokie. Przeciętnie oscyluje ono na poziomie załatwienia 200 spraw rocznie, choć w niektórych przypadkach sięga nawet 300 spraw.

Należy podkreślić, że w związku z trudną sytuacją kadrową i wzrostem liczby nowych spraw wydłuża się czas ich załatwienia. Dużym nakładem sił udaje się utrzymać zadowalający czas rozpoznania spraw CSK (do chwili rozstrzygnięcia o przyjęciu skargi do rozpoznania), za który można przyjąć 6 miesięcy jednie w nieco ponad połowie spraw (1 481 spraw – 57%). W pozostałych przypadkach czas ten przekracza 6 miesięcy (1 116 spraw – 43%). W sprawach zarejestrowanych w repertorium CSKP w większości przypadków czas rozpoznania przekracza 3 miesiące (w 77% spraw).

Nie bez wpływu na sprawność postępowania w Izbie Cywilnej miał także trwający kolejny rok z rządu stan epidemii ogłoszony w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2.

6. W 2021 r. na 27 sędziów orzekających w tym okresie w Izbie Cywilnej 11 było, podobnie jak w latach poprzednich – zatrudnionych dodatkowo na wydziałach prawa uniwersytetów lub w wyższych szkołach prawniczych.

7. Przez większą część roku 2021 Kolegium kwalifikacyjne przy Prezie Sądu Najwyższego kierującym Izbą Cywilną kwalifikowało orzeczenia typowane do publikacji w zbiorach urzędowych, a kolegium redakcyjne Izby przygotowywało do druku poszczególne numery urzędowego zbioru orzeczeń.

W związku z zarządzeniem z dnia 10 listopada 2021 r. nr 22/2021 Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej w pracach nad zbiorami urzędowymi Izby od pierwszych numerów roku 2022 r. pracuje nowo powołane Kolegium Redakcyjne.

Nieprzerwanie przygotowywany i redagowany był biuletyn Sądu Najwyższego „Izba Cywilna”, a od numeru 10–11/2021 „Biuletyn Izby Cywilnej Sądu Najwyższego”, który ukazuje się co miesiąc, regularnie i terminowo, obrazując bieżącą działalność jurysdykcyjną Izby. Oprócz uchwał

i orzeczeń oraz wpływających do Izby zagadnień prawnych, w biuletynie przedstawiane są także w krótkim streszczeniu glosy dotyczące orzeczeń Sądu Najwyższego wydanych w Izbie Cywilnej, publikowane często w trudno dostępnych periodykach. Relacjonowane są także inne wydarzenia z życia Izby. Biuletyn Izby Cywilnej jest publikowany także w Internecie, na portalu Sądu Najwyższego.

Ostatnie dwa numery Biuletynu za rok 2021 r. zostały przygotowane przez nowy zespół redakcyjny i w nowej szacie graficznej na podstawie zarządzenia Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej z dnia 3 listopada 2021 r.

Wsparcie merytoryczne Izby stanowili asystenci sędziów i asystenci – specjaliści ds. orzecznictwa oraz ds. prawa europejskiego. Na podstawie zarządzenia nr 25/2021 Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej z dnia 1 grudnia 2021 r. doszło do uporządkowania i ujednoczenia m.in. zasad sporządzania przez asystentów – specjalistów ds. orzecznictwa sporządzania notatek do zagadnień prawnych i wykonywania przez nich innych obowiązków.

W grudniu 2021 r. po kilku latach przerwy odbyło się zebranie robocze sędziów i asystentów Izby Cywilnej, na którym prezentowane i dyskutowane były wybrane zagadnienia procesowe w praktyce orzecniczej Izby.

II. Charakterystyka działalności jurysdykcyjnej

1. Działalność uchwałodawcza

W okresie sprawozdawczym w III Wydziale Izby Cywilnej podjęto 70 uchwał, w tym 9 uchwał w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego. W 18 sprawach Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały. Wśród najczęściej występujących przyczyn odmowy podjęcia uchwały pojawiał się brak związku oczekiwanej uchwały z rozstrzygnięciem przez sąd drugiej instancji środka odwoławczego albo brak występowania poważnych wątpliwości prawnych wymaganych przez art. 390 § 1 k.p.c., a także poornosc przedstawionego zagadnienia prawnego polegająca na tym, że sąd drugiej instancji prezentuje swoje stanowisko, jednak poszukuje „swoistego” potwierdzenia tego stanowiska przez Sąd Najwyższy.

Odnosnie do uchwał podjętych przez Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w 2021 r., należy zauważyć, że ich tematyka była – jak co roku – bardzo zróżnicowana. Zdecydowana jednak większość uchwał dotyczyła wykładni przepisów Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu postępowania cywilnego. Podjęto także kilka uchwał dotyczących prawa handlowego, upadłościowego, prawa własności przemysłowej, prawa rodzinnego i ksiąg wieczystych, a także ustaw szczególnych, w tym ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1346 ze zm.) i ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo Prasowe, (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1914).

A. uchwały składu siedmiu sędziów

W 2021 r. Sąd Najwyższy podjął 9 uchwał w składzie siedmiu sędziów i jednej z nich nadał moc zasady prawnej. Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej nadaje uchwałom składu siedmiu sędziów moc zasady prawnej wyjątkowo, zazwyczaj wtedy, gdy uchwała dotyczy zagadnienia precedensowego, najczęściej o charakterze gwarancyjnym, wymagającego radykalnego ujednoczenia praktyki sądowej.

W sprawach, w których podjęto uchwały w składzie poszerzonym, wnioski złożyli: Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Praw Obywatelskich, Prokurator Generalny oraz Sąd Najwyższy

w zwykłym składzie, w wyniku przekazania zagadnień prawnych przedstawionych wcześniej przez sądy powszechne (art. 390 § 1 *in fine* k.p.c.).

Wszystkie uchwały dotyczą istotnych problemów prawnych występujących zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie. Każda przyczyni się do eliminacji niejednorodności, a niektóre unormują niejasne sytuacje występujące w obrocie prawnym. Podjęte uchwały charakteryzują się obszernymi i wyczerpującymi uzasadnieniami, uwzględniającymi w szerokim zakresie dotychczasowy dorobek orzecznicy zarówno krajowy, jak i europejski, oraz głosy nauki i doktryny prawa.

Wśród uchwał dotyczących prawa cywilnego materialnego na czoło wysuwa się uchwała składu siedmiu sędziów, zasada prawna z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, w której Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne przedstawione przez Rzecznika Finansowego a dotycząca spraw z zakresu kredytów walutowych. Sąd Najwyższy w omawianej uchwale, uznał, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następczo świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną. Jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Ze względu na doniosłe znaczenie jurydyczne i społeczno-gospodarcze tego rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy nadał uchwale moc zasady prawnej.

W uzasadnieniu omawianej uchwały Sąd Najwyższy szczegółowo omówił charakter sankcji przewidzianej w art. 385¹ § 1 k.c., którą dotknięte jest niedozwolone postanowienie umowne, polegającej na tym, że „nie wiąże” ono konsumenta. Zważywszy zaś, że przepis ten – wraz z art. 385²–385⁴ k.c. – służy transpozycji do prawa polskiego postanowień dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. WE L 95 z dnia 21 kwietnia 1993 r., s. 29 ze zm.; polskie wydanie specjalne Dz.Urz. UE: rozdział 15, t. 2, s. 288 ze sprostowaniami z dnia 13 października 2016 r., Dz.Urz.UE.L 2016, nr 276, s. 17, z dnia 19 czerwca 2018 r., Dz.Urz.UE.L

2018, nr 155, s. 35 oraz z dnia 29 października 2020 r., Dz.Urz.U.E.L 2020, nr 359, s. 21; dalej – „dyrektywa 93/13”), przy jego wykładni, a także przy wykładni przepisów regulujących rozliczenia stron związane z nieskutecznością umowy wskutek zastrzeżenia w niej klauzuli abuzywnej (w szczególności art. 410 w związku z art. 405 k.c.), Sąd wziął pod uwagę wskazówki wynikające z tej dyrektywy, w szczególności z art. 6 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 ww. dyrektywy oraz bogatego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczącego tych przepisów (por. m.in. wyroki TSUE z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova i Vladislav Perenič przeciwko SOS financ spol. sr.o., pkt 31, z dnia 14 czerwca 2012 r., C-618/10, Banco Español de Crédito SA przeciwko Joaquín Calderón Camina, pkt 63, z dnia 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo, pkt 55, z dnia 7 sierpnia 2018 r., C-96/16 i C-94/17, Banco Santander SA przeciwko Mahamadou Dembie, Mercedes Godoy Bonet oraz Rafael Ramón Escobedo Cortés przeciwko Banco de Sabadell SA, pkt 75, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt., pkt 40, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 39). Opierając się na dotychczasowym orzecznictwie, SN uznał, że do chwili, w której naleyście poinformowany konsument wyrazi zgodę na związanie niedozwolonym postanowieniem umownym albo zgody tej odmówi (ew. upływie rozsądnego czasu do jej wyrażenia), umowa kredytu, która bez tego postanowienia nie może wiązać, znajduje się w stanie bezskuteczności zawieszony, tj. nie wywołuje skutków prawnych, choć skutki te może nadal wywołać w razie wyrażenia zgody na postanowienie albo – jeżeli są spełnione stosowne przesłanki – w razie jego zastąpienia regulacją zastępczą. Jest zaś jasne, że tak długo jak trwa stan zawieszenia, kredytodawca nie może domagać się spełnienia uzgodnionych w tej umowie świadczeń. Skoro zaś kredytodawca nie może wystąpić z takim żądaniem i w ten sposób postawić swych roszczeń restytucyjnych w stan wymagalności zgodnie z art. 455 k.c., rozpoczęcie biegu ich przedawnienia nie wchodzi w rachubę. Sytuacja ulega zmianie dopiero w razie potwierdzenia klauzuli abuzywnej przez konsumenta, kiedy to klauzula oraz umowa stają się skuteczne z mocą wsteczną, albo odmowy jej potwierdzenia (upływu rozsądnego czasu do potwierdzenia), kiedy to dochodzi do utrzymania

umowy z regulacją zastępczą (jeżeli są spełnione stosowne przesłanki) albo do całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy.

Sąd Najwyższy podjął przedmiotową uchwałę, korzystając z kompetencji do sformułowania rozstrzygnięć o treści odbiegającej od dosłownego ujęcia przedstawionych zagadnień, ale odpowiadającej ich istocie, określanej przy uwzględnieniu uzasadnienia wniosku, jak również kierując się potrzebą zapewnienia jednolitości orzecznictwa w odniesieniu do zagadnień o szczególnej doniosłości społeczno-gospodarczej, występujących w licznych postępowaniach sądowych.

Pozostałe uchwały składu siedmiu sędziów nie mają nadanej mocy zasady prawnej. Wśród ważniejszych i bardziej doniosłych w skutkach należy wymienić uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2021 r., III CZP 89/19, w której Sąd Najwyższy przesądził, iż w postępowaniu toczącym się na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (jedn. tekst. Dz.U. z 2020 r., poz. 1346 ze zm.), przepisy art. 2 ust. 3 tej ustawy w zw. z art. 730 § 1 i art. 755 § 1 k.p.c. nie stanowią podstawy prawnej udzielenia zabezpieczenia przez umieszczenie osoby, której dotyczy to postępowanie, w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym.

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że Kodeks postępowania cywilnego zawiera przepisy, na podstawie których dopuszczalne jest – w określonych warunkach – orzeczenie o czasowym pozbawieniu wolności dłużnika (np. art. 1053, 1056 k.p.c. w zw. z art. 163 § 2 k.p.c.), świadka (art. 276 § 2 w zw. z art. 163 § 2 k.p.c.) albo osoby, która naruszyła powagę, spokój lub porządek czynności sądowych (art. 49 § 1 i 3 oraz art. 50 § 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 2072 ze zm.). Zwrócił także uwagę na regulację, w przedmiocie udzielania zabezpieczenia przez stosowanie szczególnych środków prawnych ingerujących w wolność osobistą, w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wprowadzoną do Kodeksu postępowania cywilnego (zob. art. 755² i n.) ustawą z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U.

poz. 956). Zaznaczył, że art. 755 § 1 k.p.c. nie może stanowić podstawy prawnej do udzielenia zabezpieczenia przez umieszczenie uczestnika postępowania w Ośrodku na czas trwania postępowania rozpoznawczego także i z tej przyczyny, że przepis ten odnosi się do praw i obowiązków stron lub uczestników postępowania, które wynikają z określonych stosunków prawnych (np. współwłasności, rodzinnych, spadkowych), z przepisów prawnych (np. dobra osobiste, praw rzeczowych; w przypadku spraw o ochronę dóbr osobistych ustawodawca uregulował w art. 755 § 2 k.p.c. sposób i warunki zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji) względnie z posiadania rzeczy, natomiast z mocy ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. nie powstają obowiązki, dla osoby która zakończyła odbywanie kary pozbawienia wolności. Źródłem obowiązku poddania się przez taką osobę terapii w Ośrodku jest prawomocne orzeczenie sądu o skutku konstytutywnym. Skoro więc do powstania obowiązków wynikających z tej ustawy konieczne jest prawomocne orzeczenie co do istoty sprawy, to nałożenie na osobę odbywającą karę pozbawienia wolności obowiązku poddania się leczeniu w Ośrodku na podstawie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia odbywa się ewidentnie poza podstawą prawną. W ten sposób odpada też argumentacja usprawiedliwiająca zastosowanie tego środka w ramach udzielenia zabezpieczenia, wywodzona z art. 755 § 2¹ k.p.c.

W konkluzji Sąd Najwyższy podkreślił niewątpliwą potrzebę wprowadzenia do ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. szczegółowej regulacji w zakresie postępowania zabezpieczającego, uwzględniającej warunki konstytucyjne i konwencyjne oraz zapewniającej należytą kontrolę sądową aktualności pobytu takiej osoby w Ośrodku, w ramach zabezpieczenia, oraz dopuszczalny czas stosowania tego rodzaju środka.

Kolejną istotną wypowiedzią Sądu Najwyższego było podjęcie uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 18 maja 2021 r., III CZP 30/20, że jeżeli naruszenie prawa ochronnego na unijny znak towarowy ma charakter powtarzalny i trwa w chwili zgłoszenia roszczenia niepieniężnego, w tym roszczenia o zakazanie naruszenia, to pięcioletni termin przedawnienia określony w art. 289 ust. 1 w związku z art. 298 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 324 – dalej: p.w.p.) biegnie od każdego dnia, w którym naruszenie nastąpiło.

W sprawie tej przedmiotem ochrony był unijny znak towarowy, zarejestrowany z pierwszeństwem od 1996 r. Jako unijny znak towarowy podlega on w Polsce ochronie od dnia przystąpienia do Unii Europejskiej, to jest od dnia 1 maja 2004 r. Prawo Unii Europejskiej, podobnie jak uprzednio prawo wspólnotowe, nie reguluje jednak kwestii przedawnienia roszczeń wynikających z naruszenia unijnego znaku towarowego, zatem zastosowanie w tym zakresie mają unormowania państw członkowskich. Unijne akty prawne w zasadzie dotyczą kolizji unijnych (poprzednio wspólnotowych) znaków towarowych z innymi zarejestrowanymi znakami towarowymi, nie wykluczając stosowania przepisów krajowych dotyczących nieuczciwej konkurencji, odpowiedzialności cywilnej lub ochrony konkurentów. W sprawie, w której przedstawiono omawiane zagadnienie prawne, nie chodził zaś o kolizję zarejestrowanych znaków towarowych, lecz o odpowiedzialność za naruszenie znaku towarowego, zatem zastosowanie miało wyłącznie prawo krajowe. W przypadku roszczeń dotyczących unijnych znaków towarowych chronionych jednolicie na całym terenie Unii Europejskiej w orzecznictwie nie rozważano zagadnienia związanego z koniecznością uwzględnienia, że ograniczenia praw własności przemysłowej nie mogą być dowolnie kształtowane przez ustawodawcę krajowego, ale muszą być zgodne z rozporządzeniem Rady (WE) nr 207/2009 z dnia 26 lutego 2009 r., w sprawie wspólnotowego znaku towarowego (Dz. U. L nr 78). Obecnie obowiązującym aktem prawa UE jest rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1001 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej (tekst jednolity L.2017.151.1).

Jak podkreślił SN, kwestia przedawnienia roszczeń nie jest regulowana wprost w prawie unijnym i zastosowanie w tym zakresie znajdują krajowe przepisy o przedawnieniu – zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej – ale należy je stosować z poszanowaniem zasady równoważności i skuteczności (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 13 lutego 2014 r., dotyczący wzorów wspólnotowych, C 479/12, H. Gautzsch Großhandel GmbH & Co. KG v Münchener Boulevard Möbel Joseph Duna GmbH, EU:C:2014:75, pkt 42). SN zwrócił też uwagę, że Prawo własności przemysłowej stanowi *lex specialis* do unormowań Kodeksu cywilnego. Zamiarem bowiem ustawodawcy, w porównaniu na przykład do regulacji wskazanej w art. 442¹ k.c., jest wskazanie terminu krótszego

powiązanego z konkretnym zdarzeniem. Ujęcie w art. 289 p.w.p. dwóch terminów trzyletniego i pięcioletniego – *a tempore scientiae* i *a tempore facti* – wyłącza potrzebę oceny zachowania podmiotu uprawnionego – w tym przypadku do unijnego znaku towarowego – z punktu widzenia możliwości podjęcia przez niego działania, które mogłyby mieć wpływ na termin przedawnienia. Ponadto, tak sformułowane przepisy powodują, że rozpoczęcie biegu pięcioletniego terminu przedawnienia jest niezależne od świadomości uprawnionego.

W ocenie Sądu Najwyższego, zasadne jest przyjęcie stanowiska, że trwający dłuższy czas stan naruszenia należy traktować jako sekwencję oddzielnych naruszeń powtarzających się w każdym kolejnym dniu, niezależnie od tego, na czym naruszenie polega. Bez względu bowiem, czy chodzi o wprowadzenie w danym dniu produktu opatrzonego chronionym znakiem do obrotu, czy umieszczenie znaku w katalogu ofertowym, czy o inną postać naruszenia, wszystkie składają się na jeden powtarzalny czyn, jakim jest naruszenie prawa do znaku i tworzą stan, w którym naruszenie następuje oddzielnie w każdym kolejnym dniu. Tylko przy tej koncepcji możliwe jest zrównoważenie interesów uprawnionego i naruszcziela. Umożliwia to ochronę praw właściciela znaku, chroniąc jednocześnie naruszającego, niejednokrotnie działającego w dobrej wierze, przed ryzykiem nadmiernej rekompensaty, a jednocześnie przeciwdziałając sytuacji, w której dochodzi do zalegalizowania dalszych naruszeń w przyszłości.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że z art. 298 p.w.p. wyraźnie wynika okresowość rozliczania naruszeń, a w art. 289 p.w.p. jest jednoznacznie mowa o każdym naruszeniu, a zatem istnieje dostrzeżona przez ustawodawcę możliwość indywidualizowania powtarzalnych naruszeń. Rozwiązanie to podobne jest do ochrony roszczeń odsetkowych, w których termin przedawnienia obejmuje każdy kolejny dzień w ciągu obejmującym okres, w którym wymagalna wierzytelność nie jest realizowana. Przyjęcie takiej koncepcji pozwala też na uniknięcie ryzyka, że omawiane roszczenie nigdy się nie przedawni, skoro przedawnienie obejmie okres wykraczający poza pięcioletni termin określony w art. 289 p.w.p.

Problematyki przedawnienia roszczeń dotyczy także uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2021 r., III CZP 78/20, w której zostało przesądzone, iż przewidziany w art. 119

k.c. zakaz zmiany terminu przedawnienia roszczenia przez czynność prawną nie stoi na przeszkodzie odroczeniu przez strony terminu spełnienia świadczenia, choćby roszczenie stało się już wymagalne; w takim przypadku przedawnienie biegnie na nowo z upływem odroczonego terminu.

Tematyki przedawnienia roszczeń dotyczyła nadto inna uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 17 sierpnia 2021 r., III CZP 79/19, w której Sąd Najwyższy przesądził, iż roszczenie właściciela gruntu określone w art. 231 § 2 k.c. nie ulega przedawnieniu. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu tej uchwały wyjaśnił, że stanowisko o braku przedawnialności roszczenia właściciela nieruchomości z art. 231 § 2 k.c. jest przekonujące z przyczyn systemowych i funkcjonalnych. Z perspektywy metodologii wykładni nie ulega wątpliwości, że wyjątki od przedawnialności roszczeń majątkowych, do których odsyła ogólnie art. 117 § 1 *in principio* k.c., mogą być konstruowane także w drodze wykładni przepisów prawa cywilnego, które nie zastrzegają takich wyjątków *explicite*. Rozwiązanie to jest aprobowane co do zasady zarówno przez przeważającą część doktryny, jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W konsekwencji, brak wyraźnej wzmianki ustawodawcy o wyłączeniu przedawnienia w stosunku do roszczenia z art. 231 § 2 k.c., wbrew stanowisku Prokuratora Generalnego, nie wyklucza możliwości uznania tego roszczenia za nieprzedawnialne.

Sąd zaznaczył także, iż art. 231 § 2 k.c. należy do szeroko rozumianego systemu ochrony prawa własności. Biorąc pod uwagę, że ochrona ta posiada szczególnie silne umocowanie konstytucyjne (w art. 21 ust. 1 i art. 64 Konstytucji), a równocześnie stanowi jedno z praw podstawowych gwarantowanych w porządku polskim i międzynarodowym (Protokół dodatkowy nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz art. 17 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej), zasadne jest, by wszelkie gwarancje tego prawa wyklądać w sposób możliwie sprzyjający skuteczności jego ochrony. Pozwala to przyjąć, że wątpliwości co do włączenia art. 231 § 2 k.c. w ogólny reżim przedawnienia roszczeń należy rozstrzygnąć negatywnie.

W zakresie prawa materialnego istotne znaczenie ma również uchwała składu siedmiu sędziów, z dnia 8 grudnia 2021 r. III CZP 83/20 r. dotycząca prawa prasowego. W uchwale tej Sąd Najwyższy uznał, że sprostowanie materiału prasowego może być podpisane przez pełnomocnika

osoby zainteresowanej jego opublikowaniem (art. 31a ust. 1 i 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe, tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r., poz. 1914). Uchwała ta została wydana na skutek przedstawienia zagadnienia prawnego przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego we wniosku z dnia 31 sierpnia 2020 r.

W dziedzinie prawa cywilnego procesowego na pierwsze miejsce wysuwa się uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2021 r., III CZP 60/19, w której Sąd Najwyższy przesądził, że osoba, na rzecz której ustanowiono zakaz zbywania lub obciążania nieruchomości ujawniony w księdze wieczystej tytułem zabezpieczenia roszczenia określonego w art. 527 § 1 k.c., jest uczestnikiem postępowania egzekucyjnego toczącego się co do tej nieruchomości, na wniosek wierzycieli osoby trzeciej, uprawnionym do zaskarżenia postanowienia o przybiciu naruszającego jego prawa (art. 997 k.p.c.). W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że jedną z podstawowych zasad sądowego postępowania egzekucyjnego jest założenie, że przymus egzekucyjny może być stosowany wyłącznie w oparciu o sformalizowaną podstawę, którą zgodnie z art. 776 k.p.c. jest tytuł wykonawczy, określający podmiotowe i przedmiotowe granice egzekucji. Reguła ta jest współcześnie refleksem zasady państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) i - jak zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w składzie przekazującym zagadnienia prawne - ma istotne znaczenie gwarancyjne dla osób, których mogą dotyczyć środki przymusu stosowane w postępowaniu egzekucyjnym. Tytuł wykonawczy wyraża uprawnienie wierzyciela do prowadzenia egzekucji i obliгуje organy egzekucji sądowej, jako organy władzy publicznej (art. 7 Konstytucji RP), do podejmowania na wniosek wierzyciela, w granicach przysługującego mu uprawnienia, czynności zmierzających do wyegzekwowania stwierdzonego tytułem obowiązku. Czynności te, jakkolwiek adresowane z zasady do majątku dłużnika i podejmowane z inicjatywy wierzyciela, mają charakter przymusowy i stanowią ingerencję w prawa podmiotowe chronione na poziomie konstytucyjnym, w szczególności prawo własności (art. 64 Konstytucji RP), a wyjątkowo także w wolność osobistą (art. 1053 k.p.c.).

Istnienie tytułu wykonawczego i konieczność zawiadomienia dłużnika o jego treści wraz z wymienieniem sposobu egzekucji przy pierwszej czynności egzekucyjnej (art. 805 § 1 k.p.c.) zapewnia w tym kontekście dłużni-

kowi możliwość przewidzenia kierunku przyszłego działania organów egzekucyjnych, w tym zakresu podejmowanych czynności i wpisuje się w ogólniejszy postulat pewności prawnej oraz przewidywalności działań organów państwa. Z procesowego punktu widzenia brak tytułu wykonawczego czyni postępowanie egzekucyjne niedopuszczalnym na każdym jego etapie (*arg. a fortiori ex art. 824 § 1 pkt 5 k.p.c.*), czego nie może zastąpić przekonanie, a nawet pewność, że egzekwowany obowiązek istnieje, choćby miał on jednoznaczną podstawę wprost w przepisach ustawy.

Zgodnie natomiast z art. 922 k.p.c. uczestnikami postępowania egzekucyjnego toczącego się co do nieruchomości są oprócz wierzyciela i dłużnika również osoby, którym przysługują prawa rzeczowe lub roszczenia albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości. Prawami, o których mowa w art. 922 k.p.c., są przede wszystkim uprawnienia, które ze względu na swoją treść i w związku z art. 1000 § 1 k.p.c. dają możliwość wzięcia udziału w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Jeśli wierzyciel pauliański nie może wziąć udziału w podziale sumy uzyskanej z egzekucji toczącej się przeciwko osobie trzeciej, to jego prawo, choćby zostało wpisane do księgi wieczystej, nie ma tej cechy.

Sąd Najwyższy argumentował dalej, że nawet przy założeniu, iż prawem, o którym mowa w art. 922 k.p.c., jest także uprawnienie wierzyciela pauliańskiego niezależnie od perspektywy wzięcia udziału w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, powstaje pytanie, czemu miałyby służyć uznanie wierzyciela pauliańskiego za uczestnika tego postępowania. Przyznanie statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego jedynie po to, aby zapewnić wierzycielowi pauliańskiemu wiedzę o toku postępowania i umożliwić kwestionowanie podejmowanych w nim czynności, przy jednoczesnym zamknięciu drogi do partycypowania w podziale sumy uzyskanej w wyniku tych czynności stanowiłoby *nudum ius* i mogłoby w istocie służyć tylko opóźnieniu biegu postępowania.

Według SN przedstawione argumenty przemawiają za odejściem od zajmowanego dotychczas stanowiska i przyjęciem, że wierzyciel pauliański, chcąc zaspokoić się z przedmiotów, o których mowa w art. 532 k.c., powinien dysponować nie tylko tytułem wykonawczym w stosunku do swojego dłużnika, lecz także przeciwko osobie trzeciej, który stanowiłby podstawę prowadzenia egzekucji z przedmiotów należących do majątku tej osoby.

Z podejmowanych uchwał w składzie 7 sędziów dla praktyki orzeczniczej istotne znaczenie mają także dwie uchwały z 16 grudnia 2021 r. dotyczące instytucji wytyku dokonywanego przez sąd odwoławczy. W pierwszej z nich w sprawie III CZP 98/20 stwierdzono, że sąd apelacyjny lub sąd okręgowy jako sąd odwoławczy wytyka uchybienie właściwemu sądowi na podstawie art. 40 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 2072 ze zm.) w tym samym składzie, w którym rozpoznał sprawę. W drugiej zaś w sprawie III CZP 99/20 przyjęto, że sąd apelacyjny lub sąd okręgowy jako sąd odwoławczy, stwierdzając przy rozpoznaniu sprawy oczywistą obrazę przepisów, poucza sędziego, asesora sądowego, wchodzących w skład sądu orzekającego o możliwości złożenia na piśmie wyjaśnień (art. 40 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych; jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 2072 ze zm.) w dniu wydania orzeczenia. Postanowienie zawierające wytknięcie uchybienia powinno być wydane niezwłocznie po złożeniu wyjaśnień lub upływie terminu do ich złożenia.

B. uchwały składów zwykłych

a) prawo cywilne materialne

Uchwały dotyczące zagadnień prawa cywilnego materialnego, podjęte przez Sąd Najwyższy w składach zwykłych, jak co roku dotyczyły wielu bardzo różnorodnych problemów. Przeważają uchwały dotyczące wykładni przepisów Kodeksu cywilnego, sporo uchwał dotyczy także Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz ustaw szczególnych.

Wśród istotnych uchwał podjętych w zakresie przepisów ogólnych Kodeksu cywilnego należy wymienić uchwałę z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 27/20, w której Sąd Najwyższy uznał, że prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym. Wyjaśnił, że ochronie jako dobra osobiste (art. 23 k.c. w związku z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.), podlegają zdrowie, wolność, prywatność, do naruszenia (zagrożenia), których może prowadzić naruszenie standardów jakości powietrza określonych w przepisach prawa. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy powołał się na utrwaloną linię orzecznictwa, że dobra osobiste wynikają z tych wartości niemajątkowych, które – jako ściśle związane z człowiekiem, obejmując jego fizyczną i psychiczną integralność albo będąc przejawem jego twór-

czej działalności – skupiają niepowtarzalną, pozwalającą na samorealizację indywidualność człowieka, jego godność oraz pozycję wśród innych ludzi. Dobrem osobistym jest zatem wartość immanentnie złączona z istotą człowieczeństwa oraz naturą człowieka, niezależna od jego woli, stała, dająca się skonkretyzować i zobiektywizować. W tym rozumieniu środowisko naturalne człowieka, zdaniem SN, nie ma cech dobra osobistego. Jest to bowiem dobro wspólne dla ludzkości, mające substrat materialny w postaci powietrza, wody, gleby, świata roślin i zwierząt. Sąd Najwyższy wskazał, że poza zakresem przedstawionego zagadnienia prawnego pozostawała kwestia formy naruszenia standardów, jakim powinno podlegać powietrze, która może uzasadniać przypisanie konkretnemu sprawcy odpowiedzialności z tytułu naruszenia dóbr osobistych zarówno na podstawie art. 24 k.c., jak i art. 448 k.c. Do Sądu rozpoznającego sprawę będzie zatem należała odpowiedź na pytanie, czy taką odpowiedzialność może uzasadniać konkretny czyn, którego popełnienie prowadzi do zatrucia powietrza (np. palenie w kotłowni paliwem niespełniającym norm), czy także zaniechanie ustanowienia i egzekwowania takich norm postępowania, których przestrzeganie pozwoliłoby uchronić środowisko przed degradacją.

Sąd Najwyższy kilkakrotnie wypowiadał się w zakresie problematyki biegu terminu przedawnienia roszczeń. W uchwale z dnia 30 września 2021 r., III CZP 37/20 Sąd Najwyższy uznał, że termin przedawnienia roszczenia o rekompensatę za koszty odzyskiwania należności, opartego na art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (poprzednio pod nazwą: ustawa o terminach zapłaty w transakcjach handlowych; tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 118), określa art. 118 k.c. W uchwale z dnia 9 grudnia 2021 r., III CZP 112/20, Sąd Najwyższy uznał natomiast, że upływ czasu do spełnienia świadczenia nie ma znaczenia dla możliwości żądania jego zwrotu przez osobę uchylającą się od skutków oświadczenia woli (art. 88 § 1 k.c.), w którym świadczenie to znajdowało podstawę.

Przedawnienia roszczeń dotyczy także uchwała z dnia 9 grudnia 2021 r., III CZP 85/20, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że roszczenie odszkodowawcze uzupełniające (art. 18 ust. 2 zdanie drugie ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r.,

poz. 611 ze zm.), obejmujące opłaty niezależne od właściciela, dochodzone przez gminę przeciwko osobie zajmującej lokal bez tytułu prawnego za okres po ustaniu tego tytułu, nie jest związane z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 k.c.

Problematyki prawa rzeczowego dotyczą dwie uchwały Sądu Najwyższego, tj. III CZP 21/20 oraz III CZP 15/20. W pierwszej z nich z 26 lutego 2021 r. Sąd Najwyższy uznał, że samo ustanowienie służebności drogi koniecznej (art. 145 k.c.) nie oznacza zmiany przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku w rozumieniu art. 36 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.). W uchwale z dnia 18 lutego 2021 r., III CZP 15/21, Sąd Najwyższy przesądził natomiast, że spółce akcyjnej powstałej w wyniku połączenia spółek kapitałowych, w tym skomercjalizowanego przedsiębiorstwa państwowego, przysługuje na podstawie art. 207 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz.U. 2020 r. poz. 1990) roszczenie o ustanowienie użytkowania wieczystego gruntu jednostki samorządu terytorialnego, jeżeli posiadaczem nieruchomości zarówno na dzień 5 grudnia 1990 r., jak i 1 stycznia 1998 r. było to przedsiębiorstwo państwowe, które ponadto, przed komercjalizacją i przed wejściem w życie ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, skierowało do gminy wnioski o ustanowienie prawa użytkowania wieczystego, a spółka akcyjna kontynuuje posiadanie nieruchomości.

W zakresie prawa zobowiązań zdecydowana większość uchwał dotyczyła umów kredytu konsumenckiego i skutków zawartych w nich klauzul abuzywnych. W szczególności doniosłej uchwale z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, Sąd Najwyższy uznał, że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością, spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych, jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.), niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu. W postanowieniu zaś z dnia 6 lipca 2021 r., III CZP 41/20, Sąd Najwyższy odmówił co prawda podjęcia uchwały, jednak w uzasadnieniu wyjaśnił, iż jeżeli bez skutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnio-

nych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c.), a kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się bezskuteczna.

Odnośnie do oceny prawnej kosztów kredytu konsumenckiego Sąd Najwyższy wydał dwie ważne uchwały. W dniu 26 października 2021 r. Sąd Najwyższy w sprawie III CZP 42/20, uznał, że okoliczność, iż pozaodsetkowe koszty kredytu konsumenckiego nie przekraczają wysokości określonej w art. 36a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (obecnie tekst jedn. Dz. U. z 2019, poz. 1083 ze zm.), nie wyłącza oceny czy postanowienia określające te koszty są niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.). Natomiast w uchwale z dnia 27 października 2021 r., w sprawie III CZP 43/20, Sąd Najwyższy stwierdził, że wynagrodzenie prowizyjne (prowizja), stanowiące wynagrodzenie z tytułu udzielenia pożyczki, przewidziane w umowie pożyczki, do której mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1083 ze zm.), nie jest świadczeniem głównym w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

W zakresie odpowiedzialności deliktowej istotne znaczenie ma uchwała z dnia 6 lipca 2021 r., III CZP 34/20, w której Sąd Najwyższy uznał, że w razie uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia sąd może przyznać poszkodowanemu przez produkt niebezpieczny odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę (art. 445 § 1 w związku z art. 449¹ § 1 k.c.). Na pokrzywdzonym nie spoczywa ciężar udowodnienia, jaka przyczyna spowodowała niebezpieczny charakter produktu.

Duże znaczenie dla problematyki zobowiązań umownych mają dwie uchwały związane z warunkami zastrzeżenia kary umownej podjęte w dniu 9 grudnia 2021. W pierwszej z nich w sprawie III CZP 26/21, Sąd Najwyższy uznał, że dopuszczalne jest zastrzeżenie kary umownej na wypadek niewykonania albo nienależytego wykonania przez wierzyciela czynności, bez której świadczenie dłużnika w umowie o roboty budowlane nie może być spełnione. Maksymalna wysokość kary umownej nie musi być wyrażona w kwocie; wystarczy, że można ją oznaczyć na podstawie umowy i w świetle okoliczności sprawy. W drugiej zaś w sprawie III CZP 16/21 wyrażono pogląd, że dopuszczalne jest zastrzeżenie kary umownej za zwłokę w wykonaniu zobowiązania w postaci określonego

procentu ustalonego wynagrodzenia umownego za każdy dzień zwłoki, nawet jeżeli nie określono końcowego terminu naliczania kary umownej ani jej kwoty maksymalnej.

Prawa spadkowego dotyczy natomiast uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 24/20, w której przyjęto, że wykładni testamentu należy dokonywać z uwzględnieniem okoliczności jego sporządzenia, które mogą być ustalane z wykorzystaniem, wszelkich środków dowodowych. W uchwale tej Sąd Najwyższy udzielił odpowiedzi na pytanie, czy w sytuacji, gdy treść testamentu własnoręcznego nie pozwala na ustalenie kręgu osób powołanych przez spadkodawcę do spadku, gdyż wskazano w nim jako spadkobierców przyjaciół spadkodawcy (mężczyzn z bliżej nieokreślonego zdjęcia), możliwe jest dociekanie woli osoby sporządzającej testament w oparciu o zeznania świadków lub samej zainteresowanej dziedziczeniem.

Ważną społecznie uchwałą w zakresie problematyki ubezwłasnowolnienia jest uchwała z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 29/20 rozstrzygająca, że czynność prawna dwustronna dokonana przez ubezwłasnowolnionego częściowo bez wymaganej zgody kuratora, do której udzielenia konieczne jest zezwolenie sądu opiekuńczego, może być następnie potwierdzona przez kuratora po uzyskaniu zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 156 w związku z art. 178 § 2 k.r.o. i art. 18 § 1 k.c.).

Odnośnie do kuratora powołanego dla osoby prawnej istotną wypowiedzią Sądu Najwyższego jest uchwała z dnia 27 października 2021 r., III CZP 54/20, w której stwierdzono, iż powołanie osoby fizycznej na funkcję kuratora wbrew jej woli może stanowić ważny powód do zwolnienia jej z tej funkcji (art. 169 § 1 w związku z art. 178 § 2 k.r.o.).

Sąd Najwyższy podjął także kilka ważnych uchwał dotyczących wykładni przepisów zawartych w ustawach szczególnych. W uchwale z dnia 25 lutego 2021 r., III CZP 16/20, Sąd Najwyższy uznał, że dochodzenie naprawienia szkody przez wykonawcę, którego oferta nie została wybrana wskutek naruszenia przez zamawiającego przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r., poz. 1843) nie wymaga uprzedniego stwierdzenia naruszenia przepisów tej ustawy prawomocnym orzeczeniem Krajowej Izby Odwoławczej lub prawomocnym orzeczeniem sądu wydanym po rozpoznaniu skargi na orzeczenie Krajowej Izby Odwoławczej.

W uchwale z dnia 6 lipca 2021 r., III CZP 48/20, Sąd Najwyższy uznał natomiast, że niewykonanie przez dzierżawcę albo zarządcę obwodu łowieckiego obowiązków wynikających z art. 46 – 46c ustawy z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (jedn. tekst Dz. U. z 2020 r., poz. 1683) i niesporządzenie protokołu, o którym mowa w art. 46d ust. 1 w zw. z art. 46a ust. 4 albo art. 46c ust. 5 tej ustawy, nie zamyka – po wydaniu decyzji przewidzianej w art. 46e ust. 1 ustawy – drogi sądowej w sprawie o naprawienie szkody łowieckiej.

Problematyki ksiąg wieczystych oraz Prawa bankowego dotyczy zaś uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2021 r., III CZP 56/20, w której przesądzono, że w stanie prawnym obowiązującym przed zmianą art. 95 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, dokonanej ustawą z dnia 17 stycznia 2019 r. o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2019 r., poz. 326), ujawnienie w księdze wieczystej przeniesienia hipoteki w związku ze zbyciem wierzytelności bankowej wymagało zgody właściciela nieruchomości tylko wtedy, gdy przewidziano ją w oświadczeniu o ustanowieniu hipoteki.

b) prawo cywilne procesowe

Zdecydowana większość uchwał podejmowanych w składach zwykłych dotyczy przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Jest to spowodowane m.in. wejściem w życie zmian Kodeksu postępowania cywilnego dokonanych na podstawie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1496 ze zm.), które skutkowały licznymi wątpliwościami sądów powszechnych wyrażonymi w dużej liczbie przedstawionych zagadnień prawnych.

Przedstawione pytania z zakresu nowelizacji z 4 lipca 2019 r. dotyczyły z reguły zagadnień związanych ze środkami odwoławczymi.

W odniesieniu do apelacji warto wskazać na cztery uchwały. W uchwale z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 19/20, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że wniesioną po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw apelację od wyroku wydanego przed wejściem w życie tej ustawy w sprawie, która według do-

tychczasowych przepisów nie podlegała rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, sąd odwoławczy rozpoznaje według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu uproszczonym, w brzmieniu nadanym tą ustawą, jeśli w świetle nowych przepisów do tego rodzaju sprawy mają zastosowanie przepisy o postępowaniu uproszczonym.

Apelacji rozpoznawanej w postępowaniu uproszczonym dotyczy uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2021 r., III CZP 46/20, w której przesądzono, iż sąd drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym – po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw – jest związany wnioskiem strony o rozpoznanie apelacji na rozprawie, jeżeli strona wniosła o to w apelacji lub w odpowiedzi na apelację, chyba że cofnięto pozew lub apelację albo zachodzi nieważność postępowania (art. 374 zdanie drugie k.p.c. w związku z art. 13 § 1 k.p.c.).

Odnośnie do dopuszczalności apelacji od wyroku zaskarżonego w części oddalającej żądanie główne Sąd Najwyższy wypowiedział się w uchwale z dnia 9 listopada 2021 r., III CZP 70/20, przyjmując, że dopuszczalna jest apelacja powoda od wyroku w części, w której oddalono jego żądanie główne w sytuacji, w której wyrok ten nie został zaskarżony w części uwzględniającej żądanie ewentualne. W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wskazał na doniosłe skutki wewnątrzprocesowej zależności między rozstrzygnięciem o żądaniu głównym a rozstrzygnięciem o żądaniu głównym.

Istotną wątpliwość prawną Sąd Najwyższy rozstrzygnął w uchwale z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 9/20, przyjmując, iż naruszenie zasady niezmienności składu sądu wyznaczonego do rozpoznania apelacji, polegające na bezpodstawnym wyznaczeniu zastępcy sędziego niebędącego referentem, może powodować sprzeczność składu sądu orzekającego z przepisami prawa (art. 379 pkt 4 k.p.c.).

W tym miejscu warto zwrócić szerzej uwagę na orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące zażalenia jako środka odwoławczego. W okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy podjął bowiem kilka ważnych uchwał wyjaśniających kształt i charakter tego środka po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 4 lipca 2019 r.

W uchwałach z dnia 26 maja 2021 r., III CZP 94/20 oraz z dnia 16 listopada 2021 r., III CZP 76/20, Sąd Najwyższy uznał, że w stanie prawnym

wprowadzonym od dnia 7 listopada 2019 r. ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw sąd drugiej instancji rozpoznaje zażalenie na orzeczenie wydane przez sąd pierwszej instancji w sprawie toczącej się w postępowaniu uproszczonym w składzie jednego sędziego.

Istotny charakter miała także uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, gdzie uznano, że zarządzenie o zwrocie pozwu wniesionego przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, wydane na podstawie art. 130^{1a} § 1 i 2 k.p.c., doręcza się tym podmiotom; a termin do wniesienia zażalenia na to zarządzenie biegnie od dnia jego doręczenia z uzasadnieniem sporządzonym na żądanie, o którym mowa w art. 357 § 2¹ w związku z art. 362 k.p.c.

Do tej problematyki nawiązuje także uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2021 r., III CZP 38/20, w której przyjęto, że termin do wniesienia zażalenia na zarządzenie o zwrocie pozwu, w którym wskazano zasadnicze powody rozstrzygnięcia, biegnie od dnia doręczenia uzasadnienia zgłoszonego na żądanie strony w terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia.

Duże znaczenie dla kwestii dopuszczalności wniesienia zażalenia ma uchwała z dnia 20 sierpnia 2021 r., III CZP 59/20, w której Sąd Najwyższy uznał, że zażalenie wniesione w terminie tygodniowym od dnia doręczenia odpisu postanowienia z uzasadnieniem, mimo niezgłoszenia wniosku, o którym mowa w art. 357 § 2¹ k.p.c., podlega odrzuceniu jako niedopuszczalne. Uchwała ta ma szczególne znaczenie dla praktyki sądowej, usprawniając w istotny sposób postępowanie zażaleniowe.

Wymienić także należy uchwałę z dnia 26 października 2021 r., III CZP 55/20, w której Sąd Najwyższy uznał, że nie podlega odrzuceniu zażalenie wniesione przez uczestnika postępowania przed doręczeniem mu odpisu postanowienia z uzasadnieniem, o którego sporządzenie ten uczestnik wnosił.

W uchwale z dnia 14 maja 2021 r., III CZP 1/21, Sąd Najwyższy orzekł, że do rozpoznania zażalenia wniesionego po dniu 7 listopada 2019 r. na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu skargi na wpis referendarza sądowego w księdze wieczystej właściwy jest – na podstawie art. 394 § 1 w zw. z art. 394^{1b} k.p.c. – sąd drugiej instancji. Sąd Najwyższy,

wskazując, że w świetle art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c. na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu skargi na orzeczenie referendarza sądowego przysługuje zażalenie do innego składu sądu, czyli tzw. zażalenie poziome, zauważył, że katalog postanowień zawarty w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. nie obejmuje postanowień kończących postępowanie w sprawie. W uchwale tej Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zażalenie na odrzucenie skargi na orzeczenie referendarza sądowego wskazane wprost w art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c. dotyczy takich orzeczeń referendarza sądowego, które w wyniku wniesienia skargi tracą moc, co uzasadnia kontrolę tylko zażaleniem poziomym, ewentualnie rozstrzygnięć referendarza sądowego co do kwestii incydentalnych, a więc niebędących merytorycznymi rozstrzygnięciami. Tymczasem postanowienie o odrzuceniu skargi na orzeczenie referendarza sądowego w przypadku wpisu w postępowaniu wieczystoksięgowym i utrzymaniu wpisu w mocy jest postanowieniem zamykającym drogę do dalszego orzekania, stąd jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie. W tej sytuacji, wobec wyraźnej regulacji art. 394 § 1 k.p.c., do rozpoznania środka zaskarżenia od takiego orzeczenia jest właściwy sąd wyższej instancji, tym bardziej mając na uwadze wagę takiego postanowienia, gdy wpis do księgi wieczystej ma charakter merytoryczny i może głęboko ingerować w sferę stosunków majątkowych i własnościowych uczestników postępowania.

W uchwale z dnia 30 września 2021 r., III CZP 50/20, Sąd Najwyższy uznał, że wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną ze stron (uczestnika postępowania) nie powoduje odrzucenia złożonego przez drugą stronę (innego uczestnika postępowania) zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego (art. 394² § 1¹ pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Ważną wypowiedź Sądu Najwyższego stanowi uchwała z dnia 7 października 2021 r., III CZP 53/20, przesądzająca, że na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę o wznowienie postępowania nie przysługuje zażalenie.

Istotne i ciekawe stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 5 listopada 2021 r., III CZP 68/20, w której uznał, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji, wniesione po dniu 6 listopada 2019 r., którego przedmiotem jest wynagrodzenie kuratora, rozpoznaje inny skład sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. *per analogiam*),

także w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.) wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym. Wynagrodzenie kuratora procesowego ustanowionego na podstawie art. 69 § 1 k.p.c., obowiązującego do rozliczenia podatku od towarów i usług, sąd podwyższa o kwotę tego podatku.

Sąd Najwyższy dwukrotnie wypowiadał się w zakresie skargi na orzeczenie referendarza sądowego. W uchwale z dnia 24 listopada 2021 r., III CZP 80/20, Sąd Najwyższy uznał, że na postanowienie referendarza sądowego o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji, wydane w sądzie drugiej instancji, przysługuje skarga. Natomiast w uchwale z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 26/20, stwierdził, że skarga na postanowienie referendarza sądowego oddalające wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, której wniesienie nie zostało poprzedzone złożeniem wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem, nie podlega z tej przyczyny odrzuceniu (art. 398²² § 2 k.p.c.).

W uchwale z dnia 8 września 2021 r., III CZP 28/21, Sąd Najwyższy rozstrzygnął wątpliwość, czy domniemanie zgodności wpisu z rzeczywistym stanem prawnym, o którym mowa w art. 3 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, może być obalone wyłącznie w procesie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 u.k.w.h.), czy też w każdym innym postępowaniu, jako przesłanka rozstrzygnięcia, opowiadając się za drugim z przedstawionych wariantów. W uzasadnieniu uchwały wskazano w pierwszej kolejności, że domniemanie, o którym mowa w art. 3 u.k.w.h. zarówno w aspekcie pozytywnym (§ 1), jak i negatywnym (§ 2), ma charakter domniemania prawnego wzruszalnego. W ocenie Sądu Najwyższego żaden argument nie przemawia za wnioskiem, że ustawodawca zamierzał uczynić z powództwa z art. 10 u.k.w.h. jedyny sposób na wzruszenie domniemania z art. 3 u.k.w.h. Zdaniem Sądu Najwyższego wykładnia językowa art. 3 i 10 u.k.w.h. nie daje podstaw do przyjęcia, że domniemania wynikające z pierwszego przepisu mogą zostać wzruszone jedynie w trybie procesu, prowadzonego stosownie do drugiego przepisu. Przeciwno wspomnianemu ograniczeniu przemawia, zdaniem Sądu Najwyższego, także wykładnia celowościowa związana z potrzebą zapewnienia szybkości

i sprawności poszczególnych postępowań. Sąd Najwyższy zauważył także, iż rozróżnienie sposobów wzruszania domniemań wpisów ze względu na ich charakter skutkowałoby tym, że niektóre prawa jawne podlegałyby silniejszej lub słabszej ochronie tylko ze względu na skutek wpisu. Ponadto powództwo z art. 10 u.k.w.h. nie jest jedynym instrumentem prawnym, którego zastosowanie przyczynia się do zapewnienia zgodności wpisów w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, wymienić bowiem należy również regulacje zawarte w art. 626¹³ § 1 k.p.c. i art. 36 u.k.w.h.

W uchwale z dnia 27 października 2021 r., III CZP 109/20, Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, czy dokonana wykładnia prawa w sprawie, w której powód dochodził zwrotu spełnionego świadczenia od ubezpieczyciela jest objęta mocą wiążącą wyroku (art. 365 § 1 k.p.c.) w innej sprawie pomiędzy tymi samymi podmiotami, w tym samym stanie faktycznym i prawnym o dalszą część rozdrobnionego świadczenia, przyjmując stanowisko, że wykładnia prawa, która legła u podstaw rozstrzygnięcia w zakończonej prawomocnie sprawie, w której powód dochodził części świadczenia, nie jest objęta mocą wiążącą wyroku – w rozumieniu art. 365 § 1 k.p.c. – w innej sprawie o dalszą część tego świadczenia, pomiędzy tymi samymi stronami, w tym samym stanie faktycznym i prawnym, jeśli jest rażąco sprzeczna z prawem.

Bardzo ciekawym orzeczeniem dotyczącym także kwestii prawomocności orzeczeń i relacji orzeczeń sądu karnego do postępowania cywilnego jest uchwała z dnia 3 grudnia 2021 r., III CZP 84/20, w której Sąd Najwyższy przyjął, że prawomocny wyrok zasądający z urzędu w postępowaniu karnym zadośćuczynienie na rzecz pokrzywdzonego (art. 46 § 1 k.k.) nie stwarza powagi rzeczy osądzonej w części, w której zadośćuczynienie nie zostało zasądzone (art. 46 § 3 k.k. i art. 415 § 2 k.p.k.).

Warto także odnotować uchwałę dotyczącą dopuszczalności kwalifikacji sprawy do postępowania uproszonego. W uchwale z dnia 16 lipca 2021 r., III CZP 44/20, Sąd Najwyższy uznał, że w stanie prawnym ukształtowanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw sprawa o zasądzenie świadczeń alimentacyjnych z powództwa małoletniego dziecka przeciwko rodzicowi, w której wartość przedmiotu sporu nie przekracza dwu-

dziestu tysięcy złotych, nie podlega rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym (art. 505¹ § 2 pkt 2 k.p.c.).

Kilka istotnych wypowiedzi Sądu Najwyższego dotyczy postępowania egzekucyjnego. W uchwale z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 22/20, Sąd Najwyższy uznał, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji co do nadania klauzuli wykonalności (art. 795 § 1 k.p.c.), wniesione po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów (art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.). W dwóch późniejszych uchwałach z dnia 16 lipca 2021 r., III CZP 32/20, oraz z dnia 20 sierpnia 2021 r., III CZP 58/20, Sąd Najwyższy doprecyzował, że w stanie prawnym ukształtowanym przez ww. ustawę zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności (na rzecz następcy prawnego wierzyciela) rozpoznaje inny skład tego sądu. Stanowisko to podsumował Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, w której przyjął, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w postępowaniu egzekucyjnym odrzuca sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów (art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.).

W uchwale z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, Sąd Najwyższy uznał, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia odrzuca sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów (art. 741 § 2 k.p.c.). W tym kontekście Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 9 listopada 2021 r., III CZP 69/20, przesądził, iż do rozpoznania zażalenia na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia w sądzie pierwszej instancji, wniesionego po dniu 7 listopada 2019 r., właściwy jest sąd, w którym wydano zaskarżone zarządzenie (art. 741 § 2 k.p.c.).

Warto także zwrócić uwagę na pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uchwale z dnia 26 listopada 2021 r., III CZP 86/20, że zabezpieczenie roszczenia pieniężnego przez obciążenie nieruchomości obowiązanej hipoteką przymusową (art. 747 pkt 2 k.p.c.) upada w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego wszczętego w celu wyegzekwowania zasądzzonego świadczenia z tej nieruchomości z przyczyn określonych w art. 985 § 1 k.p.c., chyba że sąd postanowi inaczej.

Istotne znaczenia ma także uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2021 r., III CZP 52/20, w której przyjęto, iż do rozstrzygnięcia o kosztach postępowania egzekucyjnego zawieszono na skutek wniosku wierzyciela przed dniem 31 grudnia 2018 r., którego umorzenie z mocy prawa zostało stwierdzone przez komornika sądowego postanowieniem wydanym po dniu 31 grudnia 2018 r., ma zastosowanie art. 49 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1309).

Sąd Najwyższy rozstrzygnął także kilka kwestii spornych z zakresu szeroko pojętej problematyki kosztów sądowych. W uchwale z dnia 18 lutego 2021 r., III CZP 14/20, Sąd Najwyższy uznał, że wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony z apelacją rozpoznaje sąd drugiej instancji. W uchwale z dnia 16 lipca 2021 r., III CZP 49/20, Sąd Najwyższy stwierdził, że od wniosku o doręczenie orzeczenia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych z uzasadnieniem nie pobiera się opłaty stałej w kwocie 100 złotych (art. 25b ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 755, ze zm.).

Bardzo ważne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 października 2021 r., III CZP 51/20, przyjmując, iż wniosek pełnomocnika z urzędu o zasądzenie na jego rzecz od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej nie zawiera *implicite* żądania zasądzenia kosztów procesu na rzecz reprezentowanej przez niego strony – jako wygrywającej (art. 98 § 1 i 3 k.p.c.) – od strony przeciwnej.

W uchwale z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 20/20, Sąd Najwyższy przesądził, że od wierzyciela – Skarbu Państwa nie pobiera się opłaty, o której mowa w art. 29 ust. 4 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (obecnie jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 210), także w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem 1 stycznia 2019 r.).

Odnośnie do kwestii dopuszczalności sporządzenia przez sąd opiekuńczy nowego aktu urodzenia Sąd Najwyższy wypowiedział się w uchwale z dnia 7 grudnia 2021 r., III CZP 67/20, przyjmując, iż sąd opiekuńczy może – na podstawie art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 709) – postanowić o sporządzeniu nowego aktu urodzenia po prawomocnym zaprzeczeniu ojcostwa męża matki. Zainteresowanym w takiej sprawie jest także mężczyzna, którego ojcostwo zostało zaprzeczone

(art. 510 § 1 k.p.c.). Jeżeli okaże się, że nie jest on uczestnikiem postępowania, sąd wezwie go do udziału w sprawie (art. 510 § 2 k.p.c.).

W dniu 26 lutego 2021 r., Sąd Najwyższy w sprawie III CZP 23/20, rozstrzygnął zagadnienie prawne z zakresu prawa upadłościowego i postępowania cywilnego, sprowadzające się do pytania, czy zakaz po otwarciu przyspieszonego postępowania układowego obciążania składników majątku dłużnika hipoteką w celu zabezpieczenia wierzytelności powstałej przed otwarciem przyspieszonego postępowania układowego określony przepisem art. 246 ust. 1 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tj. Dz.U. 2017, poz. 1508 ze zm.) ma zastosowanie także do hipoteki przymusowej ustanowionej jako zabezpieczenie roszczeń w trybie art. 730 i art. 730¹ k.p.c. W omawianej uchwale Sąd Najwyższy uznał, że zakaz obciążania składników majątku dłużnika hipoteką po otwarciu przyspieszonego postępowania układowego, wynikający z art. 246 ust. 1 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 814 ze zm.), ma zastosowanie także do hipoteki przymusowej.

Wpływ postępowania upadłościowego na postępowanie egzekucyjne był przedmiotem analizy Sądu Najwyższego w uchwale z dnia 18 listopada 2021 r., w sprawie III CZP 77/20, w której Sąd Najwyższy uznał, że uprawomocnienie się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika (art. 146 ust. 1 zdanie drugie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe, tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.) nie jest przeszkodą do przysądzenia własności nieruchomości na rzecz nabywcy licytacyjnego, któremu prawomocnie udzielono przybicia przed ogłoszeniem upadłości dłużnika i który wykonał warunki licytacyjne (art. 998 § 1 k.p.c.).

Odrębnego postępowania upadłościowego, jakim jest postępowanie o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, dotyczy natomiast uchwała Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2021 r., III CZP 90/20, w której Sąd Najwyższy uznał, że zgodnie z art. 376 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1228) zarządca przymusowy ustanowiony na podstawie art. 1064¹⁰ k.p.c. nie jest uprawniony do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 373 ustawy – Prawo upadłościowe. Tym samym Sąd Najwyższy opowiedział się za zastosowaniem wykładni językowej art. 376 ust. 1 Prawa upadłościowe-

go, odchodząc jednocześnie od wniosków płynących z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2005 r., III CZP 58/05 (nie publ.), względem której formułowane były glosy krytyczne.

Z zakresu szczególnych ustaw związanych ze zwalczaniem epidemii COVID-19 trzeba wskazać na uchwałę z dnia 9 grudnia 2021 r., III CZP 103/20. Wyrażano w niej pogląd, że artykuł 68 ust. 6 ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2, przewidujący rozpoczęcie biegu terminów po upływie 7 dni od dnia wejścia w życie tej ustawy, odnosi się do terminów, które nie rozpoczęły biegu na podstawie art. 15z ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, a nie do terminów, które zgodnie z zasadami ogólnymi rozpoczynają bieg po uchyleniu tego przepisu.

C. inne

W zakresie aktywności Izby Cywilnej na polu uchwałodawczym w składach powiększonych należy odnotować postanowienie pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 2 września 2021 r., III CZP 11/21, w którym Sąd Najwyższy, rozpoznając wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnień prawnych, na podstawie artykułu 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z następującymi pytaniami:

1) czy art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 drugi akapit Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) w związku z art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (KPP) i art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) należy interpretować w ten sposób, że nie jest sądem niezawisłym, bezstronnym, ustanowionym uprzednio na mocy ustawy i zapewniającym jednostkom skuteczną ochronę prawną w dziedzinach objętych prawem Unii Europejskiej, sąd ostatecznej instancji państwa członkowskiego (Sąd Najwyższy), w którego kolegiальnym składzie zasiadają osoby powołane do pełnienia urzędu sędziego z naruszeniem podstawowych reguł prawa Państwa Członkowskiego dotyczących powoływania sędziów Sądu Najwyższego, polegającym na:

- a) obwieszczeniu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wolnych stanowiskach sędziowskich w Sądzie Najwyższym bez uprzedniej kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów,
 - b) przeprowadzeniu postępowania przednominacyjnego z pominięciem zasad transparentności i rzetelności, przez organ krajowy (Krajową Radę Sądownictwa), który – ze względu na okoliczności towarzyszące jego ukonstytuowaniu się w części sędziowskiej oraz sposób jego działania – nie spełnia wymagań konstytucyjnego organu stojącego na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów,
 - c) wręczeniu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej aktów powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego mimo uprzedniego zaskarżenia uchwały Krajowej Rady Sądownictwa, obejmującej wnioski o powołanie do pełnienia urzędu, do właściwego sądu krajowego (Naczelnego Sądu Administracyjnego), wstrzymania przez Naczelnego Sąd Administracyjny wykonania tej uchwały zgodnie z prawem krajowym oraz niezakończenia postępowania odwoławczego, po którego przeprowadzeniu Naczelnego Sąd Administracyjny prawomocnie uchylił zaskarżoną uchwałę Krajowej Rady Sądownictwa ze względu na jej niezgodność z prawem, trwale usuwając ją z porządku prawnego, przez co akt powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego został pozbawiony podstawy wymaganej w art. 179 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w postaci wniosku Krajowej Rady Sądownictwa o powołanie do pełnienia urzędu sędziego?
- 2) czy art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 drugi akapit TUE w związku z art. 47 KPP i z art. 267 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one stosowaniu przepisów prawa krajowego, takich jak art. 29 § 2 i 3, art. 26 § 3 i art. 72 § 1, 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 154), w zakresie, w jakim zakazują one, pod rygorem sankcji dyscyplinarnej w postaci usunięcia z urzędu, ustalania lub oceny przez Sąd Najwyższy zgodności z prawem powołania sędziego lub wynikającego z tego powołania uprawnienia do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości oraz merytorycznej oceny wniosków o wyłączenie sędziego opartych na tych podstawach, przy założeniu, że zakaz ten

miałby być uzasadniony przez wzgląd na respektowanie przez Unię tożsamości konstytucyjnej państw członkowskich?

- 3) czy art. 2 oraz art. 4 ust. 2 i 3 w związku z art. 19 TUE i art. 267 TFUE należy interpretować w ten sposób, że przeszkody do oceny niezależności i niezawisłości sądu oraz badania, czy sąd został ustanowiony ustawą w rozumieniu prawa Unii Europejskiej nie może stanowić wyrok sądu konstytucyjnego państwa członkowskiego (Trybunału Konstytucyjnego), w którym stwierdzono niezgodność z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej orzeczenia sądu krajowego ostatniej instancji (Sądu Najwyższego), mając dodatkowo na względzie, że orzeczenie Sądu Najwyższego zmierzało do realizacji wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i obowiązujące ustawy (przepisy prawa krajowego) nie przyznają sądowi konstytucyjnemu (Trybunałowi Konstytucyjnemu) kompetencji do kontroli orzeczeń sądowych, w tym uchwał rozstrzygających rozbieżności w wykładni przepisów prawa podejmowanych na podstawie art. 83 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 154), a ponadto, że Trybunał Konstytucyjny, ze względu na obecny sposób jego ukształtowania, nie był sądem ustanowionym ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.)?

Powyższe postanowienie zostało podjęte przez Sąd Najwyższy niejednomyślnie, przy zgłoszonych 8 zdaniach odrębnych.

2. Orzeczenia tezowane

A. Problematyka prawnomaterialna

a) część ogólna Kodeksu cywilnego

W wyroku z dnia 12 maja 2021 r., I CSKP 89/21, Sąd Najwyższy odniósł się do ważnego problemu, czy oddalenie – na podstawie art. 5 k.c. – powództwa wierzyciela jednego z małżonków o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami (art. 52 § 1a k.r.o.) nie jest wyłączone. Podzielając stanowisko zajęte w swoim wcześniejszym orzecznictwie, Sąd Najwyższy uznał, że oddalenie takie może nastąpić. Zdaniem Sądu, zasadnie w orzecznictwie dopuszcza się wyjątkowo uwzględnienie takich wartości, jak dobro rodziny oraz dobro pozwanego małżonka, w ramach oceny dochodzonego żądania z punktu widzenia zasad współżycia społecznego, do których odsyła art. 5 k.c. Klauzula ta wyraża idee słuszności w prawie i wolności ludzi oraz odwołuje się do powszechnie aprobowanych wartości w kulturze naszego społeczeństwa, wskazując na podstawowe zasady etycznego i uczciwego zachowania, których przestrzeganie spotyka się z pozytywną oceną, zaś naruszanie z reakcją negatywną.

W wyroku z dnia 10 maja 2021 r., II CSKP 11/21, Sąd Najwyższy kolejny już raz analizował istotną kwestię dotyczącą możliwości uznania pewnych kategorii więzi rodzinnych za dobro osobiste. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że więź rodzinna obejmująca sferę prawa do utrzymywania osobistych, bezpośrednich lub pośrednich, kontaktów ojca z małoletnim dzieckiem nie stanowi dobra osobistego w rozumieniu art. 23 k.c. Więzi rodzinne mają charakter interpersonalny, a nie indywidualny. Ponadto nie można ich uznać za wartości niemajątkowe, ściśle związane z osobowością człowieka, jego integralnością fizyczną i psychiczną, ukierunkowane na ochronę osobistego interesu, gdyż wymagają odwołań do indywidualnych okoliczności oraz do innych kryteriów. Dotyczą one ponadto relacji kilku osób na pewnym poziomie uczuć pozytywnych, nie mają zatem ściśle osobistego charakteru, a cechą właściwych im emocji jest zmienność, nietrwałość, podzielność i możliwość przenoszenia na inne podmioty. Więzi takie nie podlegają ocenie obiektywnej, właściwej dla ochrony praw podmiotowych o cha-

rakterze bezwzględny. Uznanie ich za dobro osobiste mogłoby w przypadku ich naruszenia prowadzić do kolizji orzeczeń stanowiących podstawę wykonywania kontaktów.

W wyroku z dnia 14 kwietnia 2021 r., III CSKP 74/21, Sąd Najwyższy sformułował istotną wskazówkę, zgodnie z którą w toku oceny ważności czynności prawnej zawartej przed wieloma latami nie powinno się pomijać ówczesnej wykładni przepisów warunkujących ważność takiej czynności – nawet wtedy, gdy w momencie dokonywania takiej oceny dominuje odmienny kierunek wykładni; ma to szczególne znaczenie w przypadku analizy trwałych stosunków prawnych, zwłaszcza rzeczowych.

W wyroku z dnia 12 maja 2021 r., IV CSKP 33/21, Sąd Najwyższy szeroko analizował przesłanki udzielenia ochrony przewidzianej w art. 59 k.c. oraz możliwość skutecznego dochodzenia przewidzianego w nim roszczenia w przypadku jego przedawnienia. Sąd Najwyższy stwierdził, że chronione na podstawie tego przepisu roszczenie musi istnieć w chwili dokonywania czynności uniemożliwiającej jego realizację, a także w chwili wydania wyroku i być skonkretyzowane. Roszczenie przedawnione istnieje, a gdy toczy się postępowanie zmierzające do jego zrealizowania, to o tym, czy zostanie uwzględnione w warunkach podniesienia zarzutu jego przedawnienia, rozstrzygnie sąd, przed którym jest dochodzone, nie zaś sąd rozpoznający skargę wniesioną na podstawie art. 59 k.c. Takie wytyczenie zakresów kognicji sądów w obu postępowaniach zapobiega odmiennym ocenom skuteczności podniesienia zarzutu przedawnienia roszczenia.

Jako istotny dla praktyki, twórczy i precedensowy należy wymienić wyrok z dnia 16 lipca 2021 r., V CSKP 106/21, dotyczący rozumienia art. 65 k.c., a więc kwestii wykładni umów, a zwłaszcza skutków dla niej tzw. klauzuli integralności, które budzą wiele kontrowersji. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy wskazał, że zawarcie w umowie klauzuli integralności (klauzuli integracyjnej, *merger clause*) nie może prowadzić do wyłączenia stosowania tego przepisu, w następstwie czego treść zobowiązania byłaby ustalana jedynie na podstawie brzmienia umowy. W ocenie skutków zamieszczenia takiej klauzuli w umowie konieczne jest zbadanie, na zasadach określonych w art. 65 k.c., zgodnego zamiaru stron i celu wiążącego z dodaniem tej klauzuli. Znaczenie klauzuli integralności może być rozważane w ramach drugiego, obiektywnego etapu tzw. kombinowanej

metody wykładni oświadczeń woli (umów). Sąd stwierdził ponadto, że z pozornością czynności prawnej jako kategorią jurydyczną (wadą oświadczenia woli) nie powinny być zrównywane przypadki częściowo rozbieżnego rozumienia przez strony postanowień umowy. Rozbieżność taka powinna być zasadniczo usuwana w drodze interpretacji odpowiadającej założeniom tzw. kombinowanej metody wykładni.

Zagadnienia dopuszczalności zastrzeżenia warunku w jednostronnej czynności prawnokształtującej dotyczy wyrok z dnia 26 maja 2021 r. I CSKP 48/21. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy wyraził aprobatę dla stanowiska judykatury dopuszczającego co do zasady wypowiedzenie umowy, zawierające zastrzeżenie, że jego skutek zależy od skorzystania z uprawnienia lub woli wykonującego zobowiązanie, w szczególności, gdy zdarzenie zależne polegać ma na spełnieniu lub niespełnieniu określonego świadczenia. Sąd Najwyższy stwierdził, że jeżeli celem zakazu dokonywania czynności prawnokształtujących z zastrzeżeniem warunku ma być ochrona adresata oświadczenia woli przed niepewnością prawną, to taki stan co do zasady nie wystąpi, gdy zastrzeżony warunek dotyczy wyłącznie zachowania adresata oświadczenia woli. W szczególności, jeżeli skutek czynności prawnokształtującej (wypowiedzenie) nie następuje od chwili jej dokonania, ale powiązany jest z upływem określonego terminu (warunek zawieszający). W takim wypadku, do momentu upływu terminu skutek nie następuje i stosunek prawny trwa, a konsekwencje dokonania wypowiedzenia są odwracalne.

W wyroku z dnia 27 kwietnia 2021 r., IV CSKP 41/21, Sąd Najwyższy wypowiedział się w dwóch kwestiach. Pierwsza poruszana już w orzecznictwie dotyczyła skutku zastrzeżenia terminu w umowie poręczenia. Sąd Najwyższy przyjął, że zastrzeżenie takie może spowodować, iż dla zachowania swoich uprawnień wierzyciel powinien dokonać w tym terminie określonego aktu staranności, np. wezwać poręczyciela do zapłaty. W przeciwnym razie zobowiązanie poręczyciela wygaśnie. Sąd Najwyższy podkreślił, że dopuszczalność zastrzegania w umowie terminów zawitych *sensu stricto*, których niezachowanie powoduje utratę określonych umownych uprawnień, w tym terminów notyfikacyjnych i aktów staranności, nie powinna być kwestionowana na gruncie zasady swobody umów przewidzianej w art. 353¹ k.c.

Odnosnie do drugiej ważnej zwłaszcza dla obrotu gospodarczego kwestii, dotyczącej skutków dla biegu terminu przedawnienia oświadczenia o uznaniu wierzytelności w dołączonym do wniosku o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego spisie wierzytelności, Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że złożenie takiego oświadczenia stanowi uznanie długu, które przerywa bieg terminu przedawnienia (art. 123 k.c.). Kwestia ta wprost nie była dotychczas przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. Wielokrotnie natomiast Sąd Najwyższy w swoim jednolitym orzecznictwie stwierdził, że do uznania roszczenia ze skutkiem w postaci przerwania biegu przedawnienia może dojść przez każde zachowanie się zobowiązanego, które choćby nie wyrażało zamiaru wywołania tego skutku, dowodzi świadomości zobowiązanego istnienia roszczenia i tym samym uzasadnia przekonanie uprawnionego, że zobowiązany uczyni zadość roszczeniu.

Kwestii przerwania biegu przedawnienia dotyczy również wyrok z dnia 26 listopada 2021 r., III CSKP 88/21, w którym Sąd Najwyższy podtrzymał zajęte wcześniej stanowisko, że uznanie roszczenia co do zasady przerywa bieg przedawnienia także wówczas, gdy dłużnik podnosi zastrzeżenia co do jego wysokości (art. 123 § 1 pkt 2 k.c.). Uznanie roszczenia w znaczeniu przyjętym w tym przepisie obejmuje zarówno tzw. uznanie właściwe, stanowiące umowę, której dopuszczalność zawarcia wynika z ogólnej swobody umów (art. 353¹ k.c.), jak i tzw. uznanie niewłaściwe, które nie jest oświadczeniem woli, lecz stanowi przejaw świadomości (wiedzy) dłużnika o istnieniu roszczenia. Zdaniem Sądu Najwyższego, skoro dłużnik akceptuje dług co do zasady i prowadzi z wierzycielem rozmowy co do jego wysokości, nie dając wyrazu temu, że akceptacja długu z jego strony ogranicza się do określonej części roszczenia, wierzyciel może racjonalnie pozostawać w przekonaniu, że dłużnik spełni świadczenie w wysokości przez niego oczekiwanej, jeżeli okaże się ona obiektywnie usprawiedliwiona.

Na uwagę w tym kontekście zasługuje również interesujący wyrok z dnia 22 stycznia 2021 r., III CSKP 25/21, w którym wskazano, w jaki sposób należy weryfikować, czy dane oświadczenie stanowi niewłaściwe uznanie długu. Sąd Najwyższy w orzeczeniu tym stwierdził, że ocena, czy konkretne zachowanie dłużnika może zostać wyłożone jako niewłaściwe uznanie długu wymaga szczegółowej analizy okoliczności, według odpo-

wiednio stosowanych zasad wykształconych na podstawie art. 60 k.c. Wnioskowanie, podobnie jak w wypadku stosowania art. 120 k.c., nie może posługiwać się liberalnymi kryteriami odczytywania oświadczenia wiedzy płynącego z tego zachowania, przeciwnie interpretacja wymaga zachowania ścisłości i rygoryzmu, by utrzymany został porządkujący charakter instytucji przedawnienia.

W precedensowym wyroku z dnia 7 maja 2021 r., I CSKP 29/21, także dotyczącym problematyki przedawnienia, Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie, czy roszczenie o ustanowienie użytkowania wieczystego gruntu oraz nieodpłatne przeniesienie własności, znajdującego się na nim budynku (art. 208 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami – jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1990 ze zm.), wykorzystywanego przez przedsiębiorcę do prowadzenia działalności gospodarczej, przedawnia się z upływem trzech lat, jako roszczenie związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (art. 118 k.c.). Sąd Najwyższy, przesądzając tę kwestię w sposób pozytywny, zwrócił uwagę, że czynnościami pozostającym w zakresie działalności gospodarczej są również działania związane z organizacją przedsiębiorstwa, w tym nabycia nieruchomości, które mogą zostać wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorcy. Dokonywanie zatem czynności zmierzających do nabycia prawa użytkowania wieczystego nieruchomości, o takim przeznaczeniu, a zwłaszcza wykorzystywanych w tym celu od wielu lat, pozostaje w sferze związanej wprost z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Zbliżonej problematyki dotyczy również wyrok z dnia 9 września 2021 r., I CSKP 78/21, w którym przedmiotem analizy było nierozstrzygane dotychczas zagadnienie, czy roszczenie o zwrot nienależnej opłaty (związanej z wycinką drzew lub krzewów), o której mowa w art. 47f ustawy z 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 99, poz. 1079), ustalonej w związku z prowadzeniem działalności deweloperskiej, jest roszczeniem związanym z działalnością gospodarczą w rozumieniu art. 118 k.c. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że wskazanego roszczenia nie można tak zakwalifikować. Zwrócił uwagę na publicznoprawny charakter tej opłaty, co ma istotne znaczenie, gdyż z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, że roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia spełnionego na skutek na-

kazu podmiotu publicznego, w ramach relacji władczej, co do zasady nie podlega kwalifikacji jako związane z działalnością gospodarczą w rozumieniu art. 118 k.c. Zasadniczy argument na rzecz skrócenia terminu przedawnienia, wywodzony z pewności obrotu i potrzeby ochrony interesu dłużnika nie znajduje w tym przypadku zastosowania.

b) prawo rzeczowe i wieczystoksięgowe

Z orzeczeń z zakresu problematyki prawa rzeczowego na uwagę zasługuje postanowienie z dnia 28 października 2021 r., II CSKP 67/21, w którym rozstrzygnięta została nieporuszana dotychczas w orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestia, sprowadzająca się do pytania, czy rolnicza spółdzielnia produkcyjna mogła pod rządami art. 128 k.c. samoistnie posiadać grunt państwowy. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy, udzielił na to pytanie pozytywnej odpowiedzi, wskazując, że rolnicze spółdzielnie, podobnie jak inne organizacje spółdzielcze, były wówczas podmiotami własności spółdzielczej, stanowiącej kategorię odrębną od własności państwowej (ogólnonarodowej). Spółdzielnie takie mogły nabywać nie tylko użytkowanie, lecz również własność gruntów w drodze czynności prawa cywilnego, a zatem w granicach swej zdolności prawnej mogły władać gruntami jak właściciel, w sposób mogący prowadzić do ich nabycia przez zasiedzenie, z zastrzeżeniem art. 177 k.c., wyłączonego stosowanie przepisów o nabyciu własności przez zasiedzenie do nieruchomości będących przedmiotem własności państwowej.

W postanowieniu z dnia 29 lipca 2021 r., III CSKP 94/21, także dotyczącym instytucji zasiedzenia, Sąd Najwyższy rozstrzygnął istotne zagadnienie, czy stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie może nastąpić tylko na rzecz osoby wskazanej przez wnioskodawcę lub innego uczestnika postępowania także wtedy, gdy z ich twierdzeń oraz ustaleń sądu wynika, że na skutek zasiedzenia nieruchomość weszła do majątku wspólnego wnioskodawcy oraz jego małżonka, którego wniosek nie dotyczył. Podtrzymując zajęte wcześniej stanowisko, Sąd Najwyższy uznał, że także w takim wypadku sąd rozpoznający sprawę pozostaje związany zgłoszonymi żądaniami. Wskazał jednak równocześnie, że względem na ekonomię postępowania i ochronę interesu indywidualnego oraz wymaganie właściwego ukształtowania postępowania nakładają na sąd obowiązki umożliwienia biorącym w nim udział osobom stosownej

modyfikacji żądania. Obowiązek informacyjny sądu wobec uczestników postępowania sądowego (wnioskodawcy) wymaga zwrócenia uwagi na ewentualną potrzebę takiej modyfikacji. Źródłem tego obowiązku są zasady ogólne wynikające z przepisów art. 2 i 45 ust. 1 Konstytucji.

Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy m.in. w postanowieniu z dnia 26 lutego 2021 r., III CSKP 68/21, które dotyczyło zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu.

W postanowieniu z dnia 15 października 2021 r., III CSKP 137/21, przedmiotem analizy także były zagadnienia dotyczące zasiedzenia w ramach wspólności majątkowej małżeńskiej. Odwołując się do stanowisk zajętych w dotychczasowym orzecznictwie, Sąd Najwyższy wskazał, że w skład majątku wspólnego może wchodzić także niebędące prawem podmiotowym, ale chronione przez prawo, posiadanie jako określony stan faktyczny, z którego wynikają konkretne uprawnienia lub roszczenia, mające wartość majątkową. Stwierdził nadto, że w razie wejścia samoistnego posiadania do majątku wspólnego, obejmuje ono także taki jego zakres, który uprawnia do doliczenia czasu posiadania na skutek przeniesienia tego posiadania na rzecz tylko jednego z małżonków. Dodał, że współposiadanie rzeczy przez małżonków, w ramach łączącego ich ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej, różni się od współposiadania ułamkowego i w efekcie posiadanie samoistne rzeczy przez małżonków, odmiennie niż w wypadku współposiadania ułamkowego, oznacza, że jest przez każdego z nich realizowane co do całości rzeczy. Posiadanie samoistne nieruchomości przez jednego z nich może doprowadzić do zasiedzenia tej nieruchomości przez oboje w ramach wspólności majątkowej małżeńskiej, także w sytuacji, w której przerwaniu biegu zasiedzenia nastąpiło tylko przeciwko drugiemu z małżonków, co jest efektem współuczestnictwa koniecznego biernego po ich stronie w sprawach o wydanie składnika majątku wspólnego.

W zakresie prawa rzeczowego jako szczególnie istotne i precedensowe należy wskazać postanowienie z dnia 27 maja 2021 r., I CSKP 120/21, w którym Sąd Najwyższy rozstrzygał, czy na podstawie art. 231 § 1 k.c. można domagać się przeniesienia prawa własności (lub udziału w tym prawie) lokalu mieszkalnego wraz ze związanym z nim udziałem w częściach wspólnych budynku oraz prawie własności gruntu. Zgodnie z tym przepisem, samoistny posiadacz gruntu w dobrej wierze, który wniósł

budynek lub inne urządzenie o wartości przenoszącej znacznie wartość zajętej na ten cel działki, może żądać, aby właściciel przeniósł na niego jej własność za odpowiednim wynagrodzeniem. Stosownie do art. 46 § 1 k.c. nieruchomościami są części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (grunty), jak również budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności. W art. 46 § 1 k.c. wymieniono trzy rodzaje nieruchomości: grunty, budynki i części budynków. Zakładając jednak racjonalność ustawodawcy, należy przyjąć, że samodzielny lokal mieszkalny jest częścią budynku w rozumieniu art. 46 k.c., a taka jego kwalifikacja jest też w pełni zgodna z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 1910 ze zm.). W konkluzji Sąd Najwyższy stwierdził, że skoro art. 231 § 1 k.c. odnosi się do budowy budynku na cudzym gruncie, to obejmuje także sytuację, w której na cudzym gruncie doszło do budowy części budynku (lokalu stanowiącego przedmiot odrębnej własności).

Na uwagę zasługuje istotny wyrok z dnia 22 stycznia 2021 r., III CSKP 1/21 dotyczący problematyki zarówno procesowej, jak i materialnoprawnej, w którym po raz kolejny już analizie poddano kwestię relacji postępowań aktualizacyjnych obejmujących zmianę stawki procentowej i samej wysokości opłaty za użytkowanie wieczyste oraz ostatecznego sposobu ustalenia tej opłaty po zakończeniu toczących się równoległe postępowań sądowych. Rozwiązywanie problemów związanych z aktualizacją opłat nadal wywołuje w orzecznictwie liczne wątpliwości i rozbieżności z uwagi na przyjęcie przez ustawodawcę w tej materii złożonych i nie do końca kompleksowych regulacji. Wpływają one także w istotny sposób na długość trwania postępowań aktualizacyjnych i obciążenie sądów. We wskazanym orzeczeniu, Sąd Najwyższy stwierdził, że przy ocenie procesowych skutków wyroku zapadającego w postępowaniu w przedmiocie zasadności wypowiedzenia wysokości opłaty z tytułu użytkowania wieczystego w związku ze zmianą wartości nieruchomości trzeba uwzględnić zarówno specyfikę postępowania cywilnego toczącego się na skutek złożenia sprzeciwu od orzeczenia samorządowego kolegium odwoławczego, jak i zasadniczy brak przeszkód, aby postępowanie aktualizacyjne dotyczące określenia stawki opłaty rocznej i jej wysokości toczyły się równoległe. Przyłączając się do zajętego wcześniej stanowi-

ska, Sąd Najwyższy stwierdził, że ostateczny wymiar należnej opłaty powinien uwzględniać zarówno wynik postępowania dotyczącego zasadności zmiany stawki opłaty, jak i zmiany jej wysokości w związku ze zmianą wartości nieruchomości, jako dwóch składowych decydujących o wysokości opłaty rocznej.

Należy w tym miejscu wskazać wyrok z dnia 28 stycznia 2021 r., I CSKP 31/21, również dotyczący problematyki związanej z aktualizacją opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego. Zajęto w nim stanowisko, że w procesie wytoczonym przez użytkownika wieczystego o ustalenie, że aktualizacja opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego jest nieuzasadniona (art. 78 ust. 3 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami – jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1899, w zw. z art. 17b ust. 2a ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa – jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 2243) legitymacja bierna przysługuje Agencji Nieruchomości Rolnych (obecnie Krajowemu Ośrodkowi Wsparcia Rolnictwa), a nie Skarbowi Państwa. Sąd Najwyższy, odwołując się do utrwalonego w orzecznictwie stanowiska, przypomniał, że Agencja (Ośrodek) realizuje ustawowe zastępstwo Skarbu Państwa w wykonywaniu prawa własności wobec osób trzecich, występując jako wyłączny dysponent danego prawa (działa w imieniu własnym, ale na rachunek powierzającego).

W ważnym wyroku z dnia 28 stycznia 2021 r., III CSKP 70/21, Sąd Najwyższy analizował skutki prawne, jakie wiążą się z wydaniem decyzji, o której mowa w art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79, poz. 464). Stwierdził, że decyzja ta ma istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia, że prawo użytkowania wieczystego przysługuje określonemu podmiotowi. Nie może to jednak podważać zasadniczych skutków działania art. 2 ust. 1 ustawy, wyrażających się w tym, że grunty publicznoprawne będące w dniu 5 grudnia 1990 r. w zarządzie państwowych osób prawnych „stają się z tym dniem” z mocy prawa przedmiotem użytkowania wieczystego. Zdaniem Sądu Najwyższego, prawo to na mocy sukcesji generalnej mogło przejść na inny podmiot także przed wydaniem wskazanej decyzji.

Pośród wielu orzeczeń dotyczących służebności przesyłu (służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu) i związanych z nią insty-

tucji prawa cywilnego – z uwagi na wymiar praktyczny – należy wymienić postanowienie z dnia 27 kwietnia 2021, II CSKP 45/21, w którym Sąd Najwyższy odniósł się do problemu dotyczącego oceny dobrej wiary przedsiębiorcy przesyłowego (jego poprzednika) w związku z wejściem w posiadanie służebności. Sąd stwierdził mianowicie, że dobra wiara takiego przedsiębiorcy nie występuje w przypadku, gdy decyzja wywłaszczeniowa, o której mowa w art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (jedn. tekst: Dz.U. z 1974 r., nr 10, poz. 64), nie jest prawomocna, a ponadto obarczona jest licznymi wadami formalnymi, łatwymi do zauważenia przez profesjonalistę, sprawiającymi, że decyzja ta nie może być skutecznie zastosowana. W konsekwencji Sąd Najwyższy uznał, że samo istnienie decyzji wywłaszczeniowej wydanej na podstawie art. 35 ustawy oraz rozpoczęcie posiadania samoistnego w zakresie odpowiadającym treści służebności nie pozwala jeszcze na przyjęcie *a priori* dobrej wiary.

W ważnym dla praktyki postanowieniu z dnia 9 lipca 2021 r., II CSKP 138/21, Sąd Najwyższy zajął się analizą ważkiego problemu wywołującego w orzecznictwie rozbieżności, tj. dopuszczalności konstruowania zobowiązań formalnie o charakterze względnym (w istocie obligacji realnych), które swoją treścią odpowiadałyby ograniczonemu prawu rzeczowemu (służebności gruntowej) i wiązały każdorazowego właściciela gruntu obciążonego. Wykluczając możliwość kreowania takich konstrukcji prawnych, Sąd Najwyższy argumentował, że w istocie prowadziłyby one do obejścia zasady *numerus clausus* ograniczonych praw rzeczowych. Sąd stwierdził, że treść wzajemnych uprawnień i obowiązków składających się na obligację realną musi być określona w przepisie rangi ustawowej i w żadnym razie nie może być ustanowiona mocą woli stron, tj. w drodze umowy.

W wyroku z dnia 9 lipca 2021 r., I CSKP 135/21, dotyczącym problematyki z zakresu prawa rzeczowego i prawa zobowiązań, rozstrzygnięto zagadnienie, czy posiadanie może być skutecznie przeniesione na podstawie art. 350 k.c., jeżeli posiadacz zależny utracił posiadanie, a rzeczą dysponuje samoistny posiadacz w złej wierze. Udzielając odpowiedzi negatywnej na tak postawione pytanie, Sąd Najwyższy stwierdził, że przeniesienie posiadania w trybie art. 350 k.c. ma służyć uniknięciu zbędnych komplikacji, nie zaś tworzeniu fikcji przeniesienia posiadania

w odniesieniu do rzeczy, która została utracona przez właściciela. Sąd wyjaśnił też, że osoba, która ukradła lub przywłaszczyła rzecz nie jest dzierżycielem, działającym w celu realizacji cudzych interesów, lecz posiadaczem samoistnym w złej wierze, który realizuje własne interesy. We wskazanym postanowieniu Sąd Najwyższy podtrzymał ponadto wcześniejsze stanowisko, że przypadkowa utrata (kradzież) rzeczy oznaczonej co do tożsamości skutkuje trwałą i obiektywną niemożnością świadczenia sprzedawcy (art. 475 § 1 k.c. i art. 495 § 1 k.c.).

W postanowieniu z dnia 29 lipca 2021 r., I CSKP 210/21, dotyczącym stosunkowo nowego i istotnego problemu powstałego w sprawie o wpis w księdze wieczystej, Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 21 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 2204) nie stanowi podstawy prawnej do żądania przez użytkownika wieczystego połączenia nieruchomości, dla których prowadzone są odrębne księgi wieczyste; takiej podstawy prawnej nie zawierają również art. 2 ust. 1a i 1b w zw. z art. 2 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. o przekształceniu prawa użytkowania wieczystego gruntów zabudowanych na cele mieszkaniowe w prawo własności tych gruntów (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 2040). Uzasadniając swoje stanowisko co do art. 21 u.k.w.h., Sąd Najwyższy stwierdził przede wszystkim, że zgodnie z tym przepisem właściciel kilku nieruchomości stanowiących całość gospodarczą lub sąsiadujących ze sobą może żądać połączenia ich w księdze wieczystej w jedną nieruchomość. Przepis ten *expressis verbis* nie przewiduje jednak takiego uprawnienia dla użytkownika wieczystego. Wśród licznych argumentów odnoszących się z kolei do ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. i to przy uwzględnieniu jej nowelizacji, Sąd Najwyższy wskazał, że nie przewiduje ona możliwości łączenia nieruchomości w znaczeniu wieczysto-księgowym, lecz założenie księgi wieczystej dla nieruchomości spełniającej parametry normatywne wymagane tą ustawą (art. 2 ust. 1 pkt 1) oraz podział nieruchomości, w celu wyłączenia z księgi wieczystej takiej części nieruchomości, która tym kryteriom nie odpowiada (art. 2 ust. 1 pkt 2).

W postanowieniu z dnia 12 marca 2021 r., II CSKP 14/21, również dotyczącym problematyki wieczystoksięgowej, Sąd Najwyższy stwierdził, że gdy ujawnienie zmiany stanu prawnego ma polegać na odłączeniu określonej działki bez zmiany konfiguracji (kształtu i obszaru) pozostałych

działek stanowiących nieruchomości, dla której księga wieczysta była dotychczas prowadzona i przeniesieniu jej do innej księgi wieczystej, wykładnia celowościowa § 114 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym (Dz.U. poz. 312 ze zm.) uzasadnia przyjęcie, że wnioskodawca jest zobowiązany do przedstawienia dokumentów stanowiących podstawę oznaczenia działki odłączanej, jeżeli w aktach księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości macierzystej znajdują się dokumenty dotyczące oznaczenia części pozostałej nieruchomości. Wskazane orzeczenie stanowi wyraz kontynuacji występującej w orzecznictwie Sądu Najwyższego tendencji do łagodzenia w określonych przypadkach rygoryzmu wskazanego przepisu.

W postanowieniu z dnia 19 lutego 2021 r., III CSKP 33/21, analizowano istotny, nierozstrzygany dotychczas w orzecznictwie Sądu Najwyższego problem, dotyczący sposobu zabezpieczenia w postępowaniu karnym kary grzywny i obowiązku naprawienia szkody. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że niedopuszczalne jest ustanowienie w postanowieniu prokuratora o zabezpieczeniu majątkowym wydanym w postępowaniu karnym jednej hipoteki przymusowej, która ma równocześnie zabezpieczać należności Skarbu Państwa i poszkodowanego. Nie jest wówczas dopuszczalne dokonanie „podziału” hipoteki przez sąd wieczystoksięgowy i dokonanie wpisu „części” hipoteki zabezpieczającej karę grzywny. Sąd Najwyższy zwrócił m.in. uwagę, że zgodnie z zasadą akcesoryjności hipoteki, która oznacza powiązanie normatywne między osobą uprawnioną z tytułu hipoteki a wierzycielem, któremu przysługuje zabezpieczona wierzytelność, nie jest dopuszczalne ustanowienie hipoteki na rzecz Skarbu Państwa celem zabezpieczania wierzytelności innych podmiotów.

c) prawo zobowiązań

Z zakresu prawa zobowiązań na uwagę zasługuje interesujący wyrok z dnia 28 września 2021 r., V CSKP 263/21, w którym Sąd Najwyższy przeprowadził wykładnię art. 353¹ k.c., wyjaśniając, że ocena czy cel umowy nie sprzeciwia się zasadom współzycia społecznego następuje trudności, gdy każda z zawierających ją stron zmierza do odmiennego celu, przy czym cel tylko jednej strony jest spreczny z zasadami współzycia spo-

łecznego. W takiej sytuacji istotna jest okoliczność, czy osobą, wobec której kierowany jest cel sprzeczny z zasadami współżycia społecznego jest druga strona umowy czy osoba trzecia. Czynność prawną można uznać za nieważną z powodu jej sprzeczności z zasadami współżycia społecznego także wtedy, gdy niegodziwy cel był zamierzony przez jedną ze stron, a druga strona miała tego świadomość. Wyjątek stanowi sytuacja, gdy niegodziwy cel skierowany jest przeciwko drugiej stronie umowy. W takiej sytuacji, jak wskazał Sąd Najwyższy, wystarczające jest, aby cel ten był wiadomy tylko tej stronie, która chce z niego skorzystać i był przez nią zamierzony. Gdy zaś do osiągnięcia niegodziwego celu, skierowanego przeciwko osobie trzeciej, posłużono się nieświadomym tego celu kontrahentem, należy badać, czy kontrahent przy zachowaniu należytej staranności oraz biorąc pod uwagę treść umowy i okoliczności jej zawarcia mógł się o dowiedzieć o tym, że czynność prawna została zawarta w celu sprzecznym z zasadami współżycia społecznego.

Z zakresu zobowiązań umownych można wymienić wyrok z dnia 16 lutego 2021 r., III CSKP 29/21, w którym Sąd Najwyższy analizował ustawowe kryteria waloryzacji sądowej świadczenia pieniężnego. Wskazał, że kryteria tej waloryzacji, tj. interesy stron oraz zasady współżycia społecznego, jednoznacznie wskazują na konieczność uwzględniania indywidualnej sytuacji obu stron zarówno w dacie dokonywania rozliczenia, jak i wcześniejszego wykonywania umowy, bowiem tylko wówczas rozstrzygnięcie o sposobie i zakresie ingerencji w istniejący stosunek obligacyjny będzie zgodne z aksjologią leżącą u podstaw konstrukcji materialnoprawnej, przewidzianej w art. 358¹ § 3 k.c.

Na uwagę zasługuje wyrok z dnia 26 maja 2021 r., V CSKP 28/21, zawierający wskazania odnośnie do ochrony konsumentów. Sąd Najwyższy wyjaśnił w nim, że w obrocie konsumenckim w relacji między podmiotem zawodowo trudniącym się prowadzeniem określonej działalności a konsumentem (nieprofesjonalistą) zachowaniem niełojalnym i niezgodnym z dobrymi obyczajami jest takie, które służy wykorzystaniu nieodświadczenia bądź braku profesjonalizmu drugiej strony nie tylko dla uzyskania przewagi w ramach stosunku obligacyjnego poprzez zastosowanie nieczytelnego i stanowiącego dla konsumenta swoistą „pułapkę” rozwiązania (mechanizmu) w zakresie kształtowania wzajemnych praw i obowiązków stron, ale także dla urzeczywistnienia celu w postaci uzy-

skania korzyści majątkowej pozostającej w rażącej dysproporcji do wza-
jemnego świadczenia profesjonalisty.

W wyroku z dnia 10 czerwca 2021 r., IV CNPP 1/21, Sąd Najwyższy zajął
interesujące stanowisko w kwestii reguł naprawienia szkody, która jest
niejednolicie rozstrzygana w orzecznictwie. Stwierdził, że istnieją racje
przemawiające na rzecz stanowiska, zgodnie z którym żądanie odszko-
dowania wyliczonego jako nieponiesione koszty przyszłej naprawy po-
jazdu jest wykluczone, gdy naprawa jest już niemożliwa, co ma miejsce
np. w razie zbycia pojazdu w stanie uszkodzonym lub jego uprzedniego
naprawienia. Sąd zwrócił m.in. uwagę, że żądanie odszkodowania wyli-
czonego metodą kosztorysową jest wykluczone, jeżeli przywrócenie sta-
nu poprzedniego (naprawa pojazdu) nie jest możliwe, ale nie sposób
niemożliwości tej powiązać wyłącznie z niemożliwością pierwotną, ist-
niejącą w chwili powstania uszkodzeń pojazdu. Na tle art. 363 § 1 k.c. nie
budzi wątpliwości Sądu, że roszczenie o dokonanie restytucji naturalnej
jest wyłączone także w razie następczej niemożliwości przywrócenia sta-
nu poprzedniego, gdyż w przeciwnym wypadku byłoby to roszczenie
o świadczenie niemożliwe.

W wyroku z dnia 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21, Sąd Najwyższy wypo-
wiedział się w istotnej dla praktyki kwestii dotyczącej zakresu dopusz-
czalnej kontroli postanowień umownych pod kątem ich abuzywności,
dokonując wykładni art. 385¹ § 1 k.c. Podkreślił, że sam fakt, iż postano-
wienia określające sposób ustalania kursu waluty obcej, które składają
się na klauzulę waloryzacyjną zawartą w umowie kredytu, określają
główne świadczenie kredytobiorcy, nie oznacza, że te postanowienia
nie podlegają kontroli pod kątem ich abuzywności. Postanowienia okre-
ślające główne świadczenia stron nie podlegają bowiem takiej kontroli
jedynie pod warunkiem, że zostały sformułowane w sposób jedno-
znaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). Rozwiązanie to opiera się na założeniu,
zgodnie z którym postanowienia określające główne świadczenia stron
zazwyczaj odzwierciedlają rzeczywistą wolę konsumenta, gdyż do ich
treści strony przywiązują z reguły największą wagę. Wyłączenie spod
kontroli nie może jednak obejmować postanowień nietransparentnych,
gdyż w ich przypadku konsument nie ma możliwość łatwej oceny roz-
miarów swojego świadczenia i jego relacji do rozmiarów świadczenia
drugiej strony.

W istotnym wyroku z dnia 24 czerwca 2021 r., II CSKP 88/21, Sąd Najwyższy dokonał analizy charakteru roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia. Sąd stwierdził, że roszczenie takie nie ma charakteru odrębnego od roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Z art. 410 § 1 k.c., zgodnie z którym przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu stosuje się w szczególności do nienależnego świadczenia, wynika jednoznacznie, że spełnione muszą być wszelkie przesłanki bezpodstawnego wzbogacenia, a więc musi istnieć zarówno wzbogacenie, jak i zubożenie. Należy uznać, że wzbogacenie, jak i zubożenie, muszą istnieć zarówno w chwili spełniania nienależnego świadczenia, jak i utrzymywać się później, gdyż co do zasady można żądać zwrotu jedynie aktualnego wzbogacenia. Oznacza to, że mogą istnieć świadczenia nienależne, które nawet pierwotnie nie spowodują powstania odpowiednich roszczeń – tak będzie np. w sytuacji, w której świadczenie w ogóle nie ma charakteru majątkowego. Może również się zdarzyć, że pierwotne wzbogacenie wynikające z nienależnego świadczenia ulegnie późniejszemu zniwelowaniu – należy wówczas stosować art. 409 k.c.

Istotną wypowiedź dotyczącą kwestii przedawniania roszczeń z tytułu czynów niedozwolonych zawiera wyrok z dnia 12 marca 2021 r. I CSKP 43/21, wydany w nietypowej sprawie, w której weteran dochodził od Skarbu Państwa zapłaty odszkodowania za szkodę, jakiej doznał w wyniku działań bojowych przeciwnika. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy podtrzymał swe wcześniejsze stanowisko, że art. 442¹ § 2 k.c. nie znajduje zastosowania do roszczeń odszkodowawczych wynikających z art. 417² k.c. Stwierdził, że odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 417² k.c. stanowi odrębną, samoistną podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej. Przewidziana w tym przepisie odpowiedzialność za szkodę na osobie wyrządzoną „przez zgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej”, jest odpowiedzialnością za czyn (zgodny z prawem) bezpośredniego wykonawcy władzy publicznej i w żaden bezpośredni sposób nie zależy od tego, czy i na jakiej podstawie za tę samą szkodę odpowiada także osoba inna niż Skarb Państwa. Ewentualna współodpowiedzialność za tę szkodę może mieć znaczenie tylko jako jedna z okoliczności podlegających uwzględnieniu przy ocenie względów słuszności albo w ramach zastosowania art. 441 k.c.

Odpowiedzialności za śmierć oraz odpowiedzialności z tytułu ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej dotyczy ważny wyrok z dnia 16 lutego 2021 r., III CSKP 4/21, w którym Sąd Najwyższy rozstrzygnął istotne i trudne zagadnienie czy odpowiedzialność za szkody związane z ruchem ciągnika rolniczego, w zakresie objętym ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, wchodzi w zakres ubezpieczenia OC rolników. Udzielając na to pytanie odpowiedzi negatywnej, Sąd Najwyższy stwierdził, że wyraźne odróżnienie – w reżimie art. 2 ust. 1 pkt 10 w związku z art. 50 ust. 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 854 ze zm.) – ciągników rolniczych i szczególnej kategorii pojazdów wolnobieżnych, przemawia silnie za stwierdzeniem, że zakres ubezpieczenia OC rolników nie obejmuje, przynajmniej co do zasady, szkód powstałych w związku z ruchem ciągników rolniczych. Przemawia za nim również to, że zajęcie odmiennego stanowiska prowadziłoby do częściowego dublowania zakresów ubezpieczeń obowiązkowych OC rolników i posiadaczy pojazdów mechanicznych. Jakkolwiek objęcie odpowiedzialności za szkodę więcej niż jednym ubezpieczeniem OC nie jest wykluczone, jednakże ma charakter niejako przypadkowy, w związku z czym nie może być uznane za wyraz ogólniejszej aprobaty dla tego rodzaju rozwiązań.

Odpowiedzialności odszkodowawczej za szkodę wyrządzoną przez wydanie w postępowaniu karnym postanowienia o zastosowaniu środka zabezpieczającego, opartej na podstawie art. 417 § 1 k.c., dotyczy wyrok z dnia 13 maja 2021 r., III CSKP 90/21. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stwierdził, że jeżeli przepisy postępowania karnego nie przewidują procedury prejudycjalnej dla jakiegoś rodzaju prawomocnych orzeczeń, a sprawy te nie zostały objęte regulacją przewidzianą w art. 552 k.p.k., to – w razie wyrządzenia szkody przez wydanie takiego orzeczenia – do odpowiedzialności Skarbu Państwa ma zastosowanie art. 417 § 1 k.c., a nie art. 417¹ § 2 k.c. Wskazał jednocześnie, akceptując dotychczasowe orzecznictwo, że w sytuacji, w której podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej stanowi właśnie art. 417 § 1 k.c., sąd cywilny uprawniony jest do samodzielnego badania i ustalania, czy wydane w sprawie karnej

orzeczenie, wskazane przez powoda jako źródło doznanej szkody, jest zgodne z prawem, czy bezprawne.

Odpowiedzialności odszkodowawczej dotyczy także wyrok z dnia 10 lutego 2021 r., V CSKP 60/21, w którym Sąd Najwyższy analizował problem, czy sam brak możliwości osobistego świadczenia pracy przez poszkodowanego może zostać uznany za wystarczający do powstania roszczenia o rentę z tytułu niezdolności do pracy na podstawie art. 444 § 2 k.c., jeżeli z tego powodu nie doszło do rzeczywistej utraty dochodów. Problem dotyczył sytuacji, gdy poszkodowanym była osoba prowadząca działalność gospodarczą. W wyroku tym Sąd Najwyższy stwierdził, że poszkodowany, który prowadzi taką działalność, obowiązany jest wykazać, że na skutek wystąpienia zdarzenia szkodowego nastąpiła częściowa lub stała utrata uzyskiwanych przez niego z tego tytułu dochodów, a dalsze prowadzenie takiej działalności jest w nowych uwarunkowaniach faktycznych niemożliwe lub ograniczone. Sam brak możliwości osobistego świadczenia pracy przez poszkodowanego nie może w tym wypadku zostać uznany za wystarczający do powstania po jego stronie roszczenia o zasądzenie renty, skoro wynikający z deliktu uszczerbek na zdrowiu nie stanowi samoistnej przesłanki wystąpienia po stronie uprawnionego szkody majątkowej. Dojdzie do niej dopiero wówczas, gdy na skutek całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej, skutkującej brakiem możliwości kontynuowania działalności, w majątku uprawnionego wystąpi uszczerbek majątkowy.

W wyroku z dnia 20 maja 2021 r., IV CSKP 58/21, dotyczącym często pojawiającej się także w orzecznictwie Sądu Najwyższy problematyki kar umownych, analizowane było zagadnienie, czy w świetle art. 483 § 1 k.c. dopuszczalne jest zastrzeżenie kary umownej za zwłokę w spełnieniu świadczenia niepieniężnego w postaci ułamka (procentu) wartości świadczenia za każdą jednostkę czasu zwłoki, bez jednoczesnego określenia z góry maksymalnej kwoty takiej kary. Uznając to za dopuszczalne, Sąd Najwyższy stwierdził, że uregulowanie instytucji kary umownej w Kodeksie cywilnym jest bardzo syntetyczne, a strony – zgodnie z fundamentalną zasadą swobody umów (art. 353¹ k.c.) – mogą ukształtować karę umowną w sposób odpowiadający ich interesom. Podkreślił, że rozumienie pojęcia „określonej sumy” musi być odniesione do funkcji tego instrumentu mającego mobilizować dłużnika do prawidłowego wykonania

nia zobowiązania i stanowić dla wierzyciela zryczałtowane odszkodowanie, cechującego się uproszczonym w stosunku do zasad ogólnych sposobem jego dochodzenia. Granicą, poza którą nie mamy do czynienia z „określoną sumą” jest posłużenie się wartościami lub kryteriami ocennymi, które wymykającą się kontroli stron. Do kategorii tej nie można zaliczyć zależnego od dłużnika czasu, w którym zwleka on z wykonaniem zobowiązania, z przyczyn, za które ponosi odpowiedzialność.

Na uwagę zasługuje również dotyczący skargi pauliańskiej wyrok z dnia 17 września 2021 r., II CSKP 124/21, w którym Sąd Najwyższy analizował pojęcie pokrzywdzenia wierzyciela w rozumieniu art. 527 § 1 k.c. Sąd stanął tu na stanowisku, że samo powołanie się na fakt obciążenia nieruchomości hipoteką opiewającą na określoną sumę, nawet przekraczającą wartość danej nieruchomości, nie pozwala jeszcze na uznanie, że dłużnik, wyzbywając się własności, nie doprowadził do pokrzywdzenia wierzyciela. W ocenie, czy doszło do takiego pokrzywdzenia, nie można poprzestać na odjęciu sumy hipoteki od wartości nieruchomości, lecz konieczne jest uwzględnienie wysokości wierzytelności pozostałej do spłaty. O rzeczywistej sytuacji wierzyciela pauliańskiego może bowiem świadczyć wyłącznie to, czy w razie prowadzenia egzekucji ze spornej nieruchomości w celu zaspokojenia pozostałej do spłaty wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie, mógłby on liczyć na uzyskanie choćby częściowego zaspokojenia, czy też całość uzyskanych środków trafiłaby jednak do wierzyciela hipotecznego.

Skargi pauliańskiej dotyczy również ważny dla praktyki wyrok z dnia 10 lutego 2021 r., I CSKP 33/21, w którym Sąd Najwyższy odniósł się do istotnego zagadnienia, które wywołuje w orzecznictwie rozbieżności, uznając, że zapłata wymagalnego długu nie może być znana za czynność fraudacyjną względem pozostałych wierzycieli, gdyż dłużnik, spełniając świadczenie, dokonuje tego, co nakazuje mu porządek prawny. Zdaniem Sądu Najwyższego, należy odrzucić stanowisko, które mimo przyznania dłużnikowi swobody wyboru zaspokajanego wierzyciela, zastrzega jednocześnie, że jego decyzja nie może być arbitralna. Ponieważ obowiązujące przepisy, poza szczególnymi postępowaniami, nie wprowadzają żadnych zasad zaspokajania wierzycieli w sytuacji, gdy dłużnik nie jest w stanie zaspokoić ich wszystkich, to właśnie próba narzucenia dłużnikowi takich zasad mogłaby się spotkać z zarzutem arbitralności.

W wyroku z dnia 15 stycznia 2021 r. I CSKP 6/21, dotyczącym odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej, Sąd Najwyższy rozstrzygnął ważny problem, kogo należy traktować jako wytwórcę rzeczy w postaci lokalu w sytuacji, gdy w trakcie budowy doszło do zmiany właściciela budynku, w którym lokal ten się znajduje. W tym interesującym orzeczeniu Sąd zajął stanowisko, że w przypadku sprzedaży lokalu w budynku, za sprzedawcę będącego wytwórcą rzeczy należy uważać osobę, która pełniła rolę inwestora na etapie budowy budynku usytuowanego na należącej do niej nieruchomości. Dla tej kwalifikacji nie ma znaczenia, że osoba ta nabyła nieruchomość w trakcie budowy budynku i w stanie zaawansowania budowy określonym w umowie jako „stan surowy”. Sąd Najwyższy zaznaczył ponadto, że nie ma znaczenia dla odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi to, z jakim etapem budowy łączą się wady budynku w zakresie, w jakim nabywca dochodzi swych uprawnień z rękojmi.

W wyroku z dnia 2 czerwca 2021 r., II CSKP 7/21, Sąd Najwyższy odniósł się po raz kolejny do problematyki związanej z umową o roboty budowlane, jednakże w nieporuszonym jak dotąd aspekcie. Sąd stwierdził, że w umowie o roboty budowlane nie jest dopuszczalne uzależnienie zapłaty całości należnego wykonawcy wynagrodzenia od warunku w rozumieniu art. 89 k.c., skoro zapłata wynagrodzenia należy do elementów przedmiotowo istotnych tej umowy (art. 647 k.c.). Dopuszczalne natomiast jest uzależnienie wymagalności roszczenia o zapłatę wynagrodzenia od spełnienia przez wykonawcę dodatkowych świadczeń ubocznych lub dokonania określonych aktów staranności, a więc zachowań, które są uzależnione wyłącznie od wykonawcy lub osób, którymi się posługuje. Tego rodzaju postanowienie umowne nie jest warunkiem w rozumieniu art. 89 k.c., ale przesłanką, którą należy spełnić, aby przyjąć, że roszczenie o spełnienie świadczenia wzajemnego stało się wymagalne.

W wyroku z dnia 16 września 2021 r., II CSKP 49/21, o wymiarze praktycznym, Sąd Najwyższy poruszył zagadnienia dotyczące umowy leasingu, wskazując, że skonkretyzowane uprzedzenie o zamiarze wypowiedzenia umowy leasingu, o którym mowa w art. 709¹³ § 2 k.c., może być poddawane zabiegom interpretacyjnym, jeżeli zawiera kluczowe elementy, tj.: 1) wskazanie wysokości zaległości, 2) wyznaczenie dodatkowego terminu do zapłacenia zaległości, 3) zagrożenie, że w razie bezsku-

tecznego upływu wyznaczonego terminu korzystający będzie uprawniony do wypowiedzenia umowy leasingu. Termin, w jakim nastąpi rozwiązanie umowy, nie należy do elementów konstytuujących skuteczne uprzedzenie o wypowiedzeniu umowy. W tym zakresie art. 709¹³ § 2 k.c. ma charakter semiimperatywny, a strony mogą ustalić korzystniejszy dla korzystającego termin wypowiedzenia umowy leasingu niż przewidziany w tym przepisie.

Na tle spraw dotyczących rozliczeń z umowy kredytu i ochrony interesów konsumenckich należy wyróżnić wyrok z dnia 7 lipca 2021 r., I CSKP 222/21, w którym Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że nie jest wykluczone obciążenie konsumenta w umowie kredytu bankowego kosztami ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, w którym ubezpieczonym pozostaje bank. Postanowienie umowy przewidujące taki skutek powinno jednak w sposób jednoznaczny określać wysokość tych kosztów lub sposób ich wyliczenia, a także okres, za jaki należy je ponosić.

W istotnym dla praktyki wyroku z dnia 21 stycznia 2021 r. I CSKP 23/21, Sąd Najwyższy analizował sens kluczowych postanowień ugodowych. W orzeczeniu tym Sąd zajął stanowisko, że zrzeczenie się w ugodzie „wszelkich dalszych roszczeń” z określonego tytułu oznacza zrzeczenie się tych roszczeń, które w momencie zawarcia ugody miały umocowanie materialnoprawne, niezależnie czy strona uświadamiła sobie ich istnienie i czy zmaterializowały się przesłanki do ich dochodzenia.

Warto także wymienić wyrok z dnia 10 marca 2021 r., I CSKP 37/21, w którym Sąd Najwyższy, analizując konstrukcję przekazu, wskazał, że przekaz nie stanowi czynności prawnej kauzalnej, w związku z tym przyczyna, dla której przekazujący dokonuje upoważnienia, nie ma wpływu na ważność przekazu jako czynności prawnej. Jeżeli zatem podstawa gospodarcza przekazu (stosunek waluty) nie istnieje lub odpada, zaś przekazany spełni świadczenie na rzecz odbiorcy przekazu, mamy do czynienia ze świadczeniem nienależnym – *conditio indebiti* lub *condictio causa finita* (art. 410 § 2 k.c.), ale przekazany zostaje zwolniony z długu w stosunku do przekazującego (na podstawie stosunku pokrycia). Jednocześnie w przywołanym judykacie zaznaczono, że spełnienie przez przekazanego świadczenia na rzecz odbiorcy przekazu w drodze potrącenia oznacza spełnienie przesłanek, o których mowa w art. 921⁵ k.c. Następcze odpadnięcie podstawy świadczenia przekazującego na rzecz odbior-

cy przekazu oznacza, że odbiorca przekazu byłby bezpodstawnie wzbogacony kosztem przekazującego.

d) prawo spadkowe

Z orzeczeń dotyczących problematyki prawa spadkowego można wskazać wyrok z dnia 26 maja 2021 r., II CSKP 232/21, w którym Sąd Najwyższy poruszył istotny problem dotyczący realizacji prawa do zachowku. Stwierdził, że uprawnionemu do zachowku przysługuje względem obdarowanego przez spadkodawcę roszczenie o uzupełnienie lub zapłatę zachowku, jeżeli uprawniony wykaże z wysokim stopniem prawdopodobieństwa, że uzyskanie zachowku od spadkobierców nie jest możliwe (art. 1000 § 1 k.c.). Siłą rzeczy nie jest możliwe wykazanie tego negatywnego i przyszłego faktu z całą pewnością. Konieczne jest w tym zakresie dokonanie obiektywnej oceny wszystkich okoliczności mogących mieć wpływ na spełnienie świadczenia przez spadkobierców.

W wyroku z dnia 7 lipca 2021 r., III CSKP 107/21, Sąd Najwyższy wypowiedział się co do analizowanej w orzecznictwie kwestii, dotyczącej przedawnienia roszczenia z tytułu zachowku. Stwierdził, że artykuł 1007 § 2 k.c. należy stosować w drodze analogii, gdy roszczenia o zapłatę zachowku dochodzi spadkobierca ustawowy przeciwko innemu spadkobiercy ustawowemu powołanemu do spadku. Roszczenie o zachówek w razie braku testamentu powstaje zasadniczo wtedy, gdy spadkodawca dokonał za życia darowizn, które podlegają doliczeniu do substratu zachowku. W takiej sytuacji zobowiązanym będzie spadkobierca ustawowy, który łącznie (z tytułu spadkobrania, darowizn, a obecnie także zapisów windykacyjnych) otrzymał więcej niż wynosi jego własny zachówek (art. 999 k.c.). W praktyce oznacza to, że roszczenie kieruje się przede wszystkim przeciwko obdarowanemu spadkobiercy, w związku z czym „mimo że nie chodzi tu o subsydiarną odpowiedzialność obdarowanego, jest to materialnie rzecz biorąc wypadek opisany w art. 1007 § 2 k.c.”

Interesujący problem dotyczący zarówno problematyki prawa spadkowego, prawa rzeczowego, jak i prawa zobowiązań był przedmiotem oceny w wyroku z dnia 17 września 2021 r., I CSKP 140/21, w którym przyjęto, że art. 1008 k.c., wskazujący na przypadki wydziedziczenia, nie może być rozumiany w ten sposób, że ogranicza spadkodawcę w rozpo-

rządzeniu *inter vivos* swoim majątkiem, nawet jeżeli spadkodawca roz dysponuje nim w całości. Jest to dopuszczalne w ramach uprawnień i kompetencji właścicielskich (art. 140 k.c.), jak i realizacji zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.).

Problematyki prawa spadkowego dotyczy także postanowienie z dnia 13 maja 2021 r., I CSKP 1/21. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy przeprowadził wykładnię kilku przepisów Kodeksu Napoleona, których stosowanie w praktyce może sprawiać trudności. Sąd wskazał, że przed upływem terminów na sporządzenie inwentarza i do namysłu spadek nie mógł być kwalifikowany jako wakujący (art. 811 w zw. z art. 795 Kodeksu Napoleona). Stwierdził także, że istnienie spadkobierców porządkowych nie wyklucza pocztywania spadku za wakujący (art. 811 Kodeksu Napoleona). Sąd Najwyższy uznał ponadto, że jako milczące przyjęcie spadku (art. 778 Kodeksu Napoleona) może być kwalifikowane zainicjowanie przez spadkobierców porządkowych postępowania o uznanie spadkobiercy za zmarłego, a także złożenie wniosku na podstawie art. 7 dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy (Dz.U. Nr 50, poz. 279) o ustanowienie prawa zabudowy, wieczystej dzierżawy, a następnie własności czasowej (użytkowania wieczystego).

e) prawo rodzinne

W postanowieniu z dnia 10 marca 2021 r., II CSKP 6/21, Sąd Najwyższy ponownie analizował, co należy rozumieć pod pojęciem praw majątkowych wynikających ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom (art. 33 pkt 3 k.r.o.) w przypadku spółki cywilnej. Wyjaśnił, że chodzi o prawa wchodzące w skład spółki, a także roszczenie o zwrot wkładu w przypadku wystąpienia wspólnika ze spółki i wierzytelność z tytułu udziału po rozwiązaniu spółki. W konsekwencji do majątku osobistego małżonków będą również należały wszystkie prawa majątkowe nabyte po rozwiązaniu i likwidacji spółki cywilnej oraz ich surogaty (art. 33 pkt 10 k.r.o.). Okoliczność, że wkłady wniesione przez małżonków do spółki cywilnej zostały pokryte z majątku wspólnego nie zmienia oceny, że dokonane przez małżonków przesunięcie majątkowe spowodowało, że przysługujące im prawa wspólników spółki cywilnej uzyskane w zamian za wniesienie tych wkładów weszły w skład ich majątku osobistego.

Dla wykładni art. 52 § 1a k.r.o. szczególne znaczenie ma wyrok z dnia 12 marca 2021 r., I CSKP 24/21. W tym ważnym i precedensowym orzeczeniu Sąd Najwyższy przeanalizował istotny problem czy ustanowienie przez sąd rozdzielności majątkowej między małżonkami może nastąpić w celu zapewnienia ochrony wierzyciela publicznoprawnego, któremu przysługuje należność z tytułu długu celnego. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na powszechnie zgłaszany postulat ścisłej wykładni tego przepisu lub nawet jego uchylenia. Uznał, że na tle art. 52 § 1a k.r.o. pojęcie wierzyciela należy rozumieć w sposób ścisły, tj. jako podmiot uprawniony na mocy obligacyjnego stosunku cywilnoprawnego. W konsekwencji Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że ustanowienie rozdzielności w takim przypadku nie jest dopuszczalne. Orzeczenie to z pewnością ma duże znaczenie dla ochrony ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej.

W postanowieniu z dnia 18 czerwca 2021 r., II CSKP 231/21, dokonano wykładni art. 165 i art. 166a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2020 r. poz. 821), które dotyczą przysposobienia rodzeństwa. Sąd Najwyższy, wypowiadając się po raz pierwszy w istotnej kwestii dotyczącej rozumienia pojęcia „rodzeństwa” użytego w tych przepisach, stanął na stanowisku, że chodzi w nich zarówno o rodzeństwo pochodzące od tych samych rodziców, jak i rodzeństwo mające tylko jednego wspólnego rodzica (rodzeństwo przyrodnie). Uznał, że skoro wskazane przepisy nie precyzowały tego pojęcia ani nie zawierały jego własnej definicji, należało odwołać się w tym względzie do art. 61⁷ § 1 k.r.o. dotyczącego pokrewieństwa.

f) prawo handlowe

Z zakresu problematyki prawa spółek – ze względu na wymiar praktyczny – należy wymienić wyrok z dnia 14 kwietnia 2021 r., I CSKP 28/21, w którym analizowany był problemem odpowiedzialności odszkodowawczej domu maklerskiego za szkody związane z emisją obligacji, w której brał udział. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stwierdził, że dom maklerski, który współdziałał przy emisji obligacji przez spółkę akcyjną, obowiązany jest na podstawie art. 484 k.s.h. do naprawienia szkody poniesionej przez nabywcę obligacji, jeżeli w dokumentach mających związek z tą emisją zamieścił fałszywe dane lub zataił okoliczności dotyczące stanu majątkowego spółki, które powinny być ujawnione zgodnie z obo-

wiązującymi przepisami. Odpowiedzialność ta oparta jest na zasadzie winy, z tym, że ciężar dowodu w tym zakresie – zgodnie z ogólnymi zasadami (art. 6 k.c.) – spoczywa na poszkodowanym. Domagając się odszkodowania na podstawie art. 484 k.s.h., powinien on przytoczyć twierdzenia odnoszące się do zdarzenia szkodzącego – zamieszczenia w dokumentach, mających związek z emisją obligacji, niekompletnych i nierzetelnych informacji, opisujących sytuację finansową spółki emitującej obligacje, poniesienia szkody, związku przyczynowego między zamieszczeniem tych niekompletnych lub nierzetelnych informacji (zdarzeniem szkodzącym) a szkodą, oraz faktów wskazujących na winę podmiotu odpowiedzialnego.

Duże znaczenie dla praktyki ma również wyrok z dnia 14 października 2021 r., I CSKP 232/21, w którym analizowany był charakter i skutki uchwały spółki z o.o. o ustaleniu wynagrodzenia na rzecz członka jej zarządu. W tym istotnym orzeczeniu Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że uchwała spółki z o.o. w tym przedmiocie, nawet gdyby ją uznać za oświadczenie woli spółki, nie może – wobec braku podstawy do dokonania jednostronnej czynności prawnej – doprowadzić do powstania zobowiązania spółki o wypłatę stosownego wynagrodzenia wobec członka zarządu. Sąd zwrócił uwagę, że w przypadku czynności jednostronnych, innych niż upoważniające, w tym czynności mających prowadzić do powstania zobowiązania, możliwość dokonania określonej czynności prawnej musi wynikać z przepisu prawa.

Z uwagi na wymiar praktyczny warto także wymienić wyrok z dnia 20 maja 2021 r., V CSKP 90/21, dotyczący kwestii reprezentacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przy dokonywaniu czynności w postaci zbywania przedsiębiorstwa, oddawania go do czasowego korzystania, zbywania nieruchomości lub jej obciążenia. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że podobnie jak pod rządem Kodeksu handlowego w odniesieniu do mieszanej reprezentacji łącznej członka zarządu spółki kapitałowej oraz prokurenta, właściwy jest pogląd, zgodnie z którym zakres kompetencji osób działających w ramach mieszanej reprezentacji łącznej wyznacza zakres kompetencji przyznaných zarządowi jako organowi osoby prawnej. W konsekwencji także obecnie w myśl tego poglądu należy przyjąć, że członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i prokurent, działając łącznie (art. 205 k.s.h.), mogą zbyć przedsię-

biorstwo, oddać je do czasowego korzystania, zbyć nieruchomości lub ją obciążyć, mimo że art. 109³ k.c. (poprzednio art. 61 § 2 k.h.) wyłącza te czynności z zakresu umocowania prokurenta.

g) prawo własności przemysłowej

W zakresie prawa własności przemysłowej doniosłe znaczenie należy przypisać wyrokowi z dnia 2 marca 2021 r., III CSKP 5/21, dotyczącemu problematyki znaku towarowego powszechnie znanego, którą Sąd Najwyższy nieczęsto ma okazję się zajmować. W orzeczeniu tym wyjaśniono, że powszechna znajomość znaku towarowego przez klientelę daje samodzielny tytuł do nabycia prawa wyłącznego i uzyskania ochrony w ograniczonym zakresie. W odniesieniu do tego znaku ustawa zastępuje rejestrację, daje prawo do znaku, ale nie prawo ochronne w rozumieniu art. 121 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r. poz. 324). Sąd Najwyższy stwierdził, że znak taki może być skutecznie przeciwstawiony późniejszemu cudzemu prawu ochronnemu z rejestracji znaku towarowego oraz stanowić względną przyczynę odmowy rejestracji. Znak powszechnie znany podlega jednak ograniczonej ochronie, uregulowanej w art. 301 ustawy.

h) prawo autorskie

W wyroku z dnia 26 maja 2021 r., I CSKP 46/21, analizowany był ciekawy i istotny problem dotyczący wpływu zarejestrowania utworu w organizacji zbiorowego zarządzania na możliwości skutecznego powołania się na autorstwo tego utworu. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy po raz pierwszy wprost zajął stanowisko, że zarejestrowanie utworu w organizacji zbiorowego zarządzania nie stanowi podania do publicznej wiadomości autorstwa „w jakikolwiek sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu” w rozumieniu art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1231 ze zm.). Rejestracja utworu nie ma związku z rozpowszechnianiem utworu. Jest to jedynie czynność techniczna, będąca końcowym etapem postępowania prowadzonego przez organizację zbiorowego zarządzania dotyczącego przyjęcia utworu pod ochronę tej organizacji. Sąd Najwyższy, odwołując się do jednego ze swoich starszych orzeczeń, zastrzegł jednak, że zarejestrowanie utworu w organizacji zbiorowego za-

rządzenia – przy uwzględnieniu innych okoliczności – może stanowić podstawę do przyjęcia domniemania faktycznego co do autorstwa danego utworu (art. 231 k.p.c.).

W wyroku z dnia 19 lutego 2021 r., I CSKP 39/21, Sąd Najwyższy, dokonał wykładni art. 59 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych w zw. z art. 491 § 2 k.c. Stwierdził, że przepisy prawa cywilnego, a w szczególności art. 491 § 2 k.c., prowadzą do wniosku, że możliwe jest złożenie oświadczenia o odstąpieniu co do całości umowy albo jedynie z ograniczeniem się do części świadczenia, przy czym art. 491 § 2 zd.1 k.c. wskazuje również, że te części mogą być – według wyboru strony – w różny sposób określone. W ocenie Sądu Najwyższego art. 59 powołanej ustawy, mimo że mowa jest w nim o żądaniu zwrotu wszystkiego, co składający oświadczenie o odstąpieniu otrzymał z tytułu umowy, nie sprzeciwia się uznaniu, że również na tle stosunków prawa autorskiego możliwe jest odstąpienie od umowy jedynie w stosunku do części świadczenia.

Jako istotny dla praktyki należy wskazać wyrok z dnia 17 czerwca 2021 r., I CSKP 129/21, który dotyczy problematyki dozwolonego użytku. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy, dokonując wykładni art. 33³ ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, zajął stanowisko, że dozwolony użytek uregulowany w tym przepisie, może obejmować również przygotowanie przez księgarnię oraz rozpowszechnianie ulotek lub reklam w sieci internetowej zawierających zdjęcie okładki sprzedawanej książki.

Wyrok z dnia 13 października 2021 r., I CSKP 138/21, zasługuje na wskazanie ze względu na zajęte przez Sąd Najwyższy interesujące stanowisko w dość skomplikowanej sprawie. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy ocenił, że fotografii ustalającej i prezentującej pewien aspekt większej koncepcji artystycznej utworu nie należy utożsamiać z samym utworem, któremu jest udzielana ochrona na gruncie prawa autorskiego. W orzeczeniu tym wyjaśniono również, że właściwym prawem dla zobowiązań pozaumownych wynikających z naruszenia prawa własności intelektualnej jest prawo państwa, na podstawie którego dochodzi się ochrony.

i) prawo prasowe

Ważne znaczenie dla wykładni art. 13 ust. 2 ustawy z 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r. poz. 1914) ma wyrok

z dnia 21 stycznia 2021 r., I CSKP 34/21. W tym precedensowym orzeczeniu Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że wynikający ze wskazanego przepisu zakaz publikacji w prasie wizerunku i innych danych osobowych dotyczy także sędziów, przeciwko którym toczy się postępowanie dyscyplinarne. Zdaniem Sądu Najwyższego, przepis ten powinien być interpretowany ściśle, a, odczytując go w sposób literalny, należy uznać, że dotyczy on osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe. Postępowaniem sądowym w rozumieniu art. 13 ust. 2 ustawy jest także sądowe postępowanie dyscyplinarne.

j) prawo upadłościowe

Wśród orzeczeń dotyczących prawa upadłościowego należy wskazać wyrok z dnia 14 stycznia 2021 r., I CSKP 10/21, w którym analizowana była kwestia skutków niezłożenia przez wierzyciela w ustawowym terminie oświadczenia o potrąceniu. Oświadczenie takie należy złożyć nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 96 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm.) określa termin końcowy możliwości uzyskania uprzywilejowanego sposobu zaspokojenia wierzyciela upadłego – poprzez potrącenie – konkretnej zgłaszanej przez niego wierzytelności do masy upadłości. Zaniechanie złożenia oświadczenia o skorzystaniu z prawa potrącenia lub złożenie go po terminie przewidzianym w art. 96 ustawy powoduje, że wierzyciel traci to prawo w toku postępowania upadłościowego. Nie może zatem bronić się w procesie skutecznie zarzutem potrącenia wierzytelności, której nie zgłosił sędziemu-komisarzowi, i obowiązany jest zapłacić swój dług w całości na żądanie syndyka, a sam może uzyskać zaspokojenie wierzytelności tylko w ramach udziału z innymi wierzycielami upadłego w podziale funduszy masy upadłości, według szczegółowych zasad zawartych w przepisach ustawy. Nie jest też skuteczne zgłoszenie zarzutu potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka wierzycielowi upadłościowemu, który nie zgłosił potrącenia wraz ze zgłoszeniem wierzytelności do masy upadłości, nawet wówczas, gdy nie miał świadomości, że w dacie ogłoszenia upadłości był dłużnikiem upadłego.

W precedensowym postanowieniu z dnia 25 lutego 2021 r., V CSKP 8/21, rozstrzygnięte zostało istotne zagadnienie o charakterze między-

czasowym związane z oceną skutków ciągłego zaniechania złożenia w ustawowym terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, które trwały przed dniem 1 stycznia 2016 r. i po tej dacie. Sąd Najwyższy stwierdził, że do oceny takiej zastosowanie ma art. 377 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2016 r. Przepis ten został zmieniony ustawą z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. z 2015 r. poz. 978) w ten sposób, że w razie niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości termin ograniczający możliwość orzeczenia zakazu, o którym mowa w art. 373 Prawa upadłościowego nie jest już liczony od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć, lecz od dnia ustania stanu niewypłacalności albo wygaśnięcia obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez daną osobę. Z art. 452 ust. 3 Prawa restrukturyzacyjnego wynika, że jeżeli działania lub zaniechania, o których mowa w art. 373 i art. 374 Prawa upadłościowego w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą, które stanowią podstawę orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, miały miejsce przed dniem wejścia w życie ustawy, jak i później, do oceny ich skutków stosuje się przepisy Prawa upadłościowego w brzmieniu nadanym przepisami Prawa restrukturyzacyjnego.

Na uwagę zasługuje także wyrok z dnia 28 maja 2021 r., III CSKP 28/21, w którym Sąd Najwyższy uznał, że po ogłoszeniu upadłości legitymację czynną do wszystkich procesów aktualnych i przyszłych przeciwko osobie trzeciej o uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną (art. 527 – 534 k.c.) dotyczących majątku, który – gdyby nie czynność upadłego z osobą trzecią – znajdowałby się w masie upadłości ma wyłącznie syndyk (art. 132 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2344 ze zm.).

k) prawo spółdzielcze

W interesującym wyroku z dnia 27 maja 2021 r., I CSKP 142/21, przeprowadzona została analiza charakteru czynnego i biernego prawa wyborczego przysługującego członkowi spółdzielni. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo wybierania i bycia wybieranym do organów spółdzielni (art. 18 § 2 pkt 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze – jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 648) jest ściśle związane z członkostwem w spółdzielni, należy do niemajątkowych praw

korporacyjnych i zostało wyraźnie wymienione w przepisie określającym prawa wynikające ze stosunku członkostwa. Praw tych nie można zatem uznać za prawa pochodne, nie można ich także różnicować w stosunku do członków spółdzielni. Niezależnie zaś od tego, że prawo wyborcze członka spółdzielni jest jego prawem podstawowym, a nie pochodnym, nie ma uzasadnienia, aby również i w przypadku praw pochodnych ich ukształtowanie mogło odbiegać od zasady równości, określonej we wstępie art. 18 ustawy, mającej systemowe znaczenie dla praw i obowiązków członka spółdzielni, a ponadto mającej ugruntowanie konstytucyjne. Sąd zwrócił ponadto uwagę, że brak równości jest także sprzeczny co do zasady z dobrymi obyczajami. Problem różnicowania praw wyborczych nie jest jednak w orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie postrzegany.

W zakresie zagadnień problemowych dotyczących funkcjonowania spółdzielni na uwagę zasługuje wyrok z dnia 19 marca 2021 r., I CSKP 30/21. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy wypowiedział się w kilku istotnych kwestiach. Stwierdził, że nabycie praw i obowiązków przez spółdzielnię powstałą w wyniku podziału ma charakter częściowej sukcesji uniwersalnej (art. 111 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze). W konsekwencji spółdzielnia powstała w wyniku podziału innej spółdzielni staje się podmiotem prawa użytkowania wieczystego dotychczas przysługującego spółdzielni dzielonej z chwilą uzyskania osobowości prawnej na skutek wpisu spółdzielni do rejestru przedsiębiorców KRS, a nie z chwilą wpisu jej prawa do księgi wieczystej. Sąd Najwyższy wskazał także, że wieloetapowość procesu podziału może uzasadniać potrzebę rozliczeń między spółdzielnią dotychczasową i nowo powstałą, w zakresie roszczeń, których nie obejmuje orzeczenie sądu zastępujące uchwałę o podziale.

W zakresie prawa spółdzielczego należy również wymienić wyrok z dnia 13 maja 2021 r., II CSKP 52/21, w którym ponownie analizowany był istotny problem budzący istotne wątpliwości i wywołujący rozbieżności w orzecznictwie dotyczący właściwego terminu do zgłaszania projektów uchwał i żądań zamieszczenia oznaczonych spraw w porządku obrad walnego zgromadzenia lub jego wszystkich części oraz wyłożenia wszystkich sprawozdań i projektów uchwał, które będą przedmiotem obrad. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stwierdził, że zastosowanie wy-

kładni funkcjonalnej jednego przepisu nie może prowadzić do derogacji drugiego przepisu. Wskazał, że szczególne zastrzeżenia konstytucyjne budzi art. 8³ ust. 11 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz.1208), który w absurdalny sposób ogranicza prawo członków spółdzielni mieszkaniowej do zgłaszania projektów uchwał i żądań, o których mowa w ust. 10, w terminie do 15 dni przed dniem posiedzenia walnego zgromadzenia lub jego pierwszej części, a więc w sytuacji, gdy zazwyczaj nie znają oni jeszcze sprawozdań ani treści uchwał projektowanych przez organy spółdzielni.

I) wspólnoty mieszkaniowe

Pośród licznych wydanych w 2021 roku istotnych orzeczeń dotyczących materii funkcjonowania wspólnot mieszkaniowych należy na pewno wymienić precedensowy wyrok z dnia 12 stycznia 2021 r., IV CSKP 20/21, w którym Sąd Najwyższy rozstrzygnął ciekawe i istotne zagadnienie prawne dotyczące tego, czy wspólnota mieszkaniowa ma kompetencje do wprowadzania zakazu przeznaczania przez właścicieli lokali mieszkalnych na cele najmu krótkoterminowego. Udzielając na to pytanie odpowiedzi negatywnej, Sąd Najwyższy wskazał, że uchwała wspólnoty – wyrażająca wolę większości właścicieli – musi być zgodna z przepisami prawa; nie może zatem dotyczyć prawa odrębnej własności lokalu, chyba że wynika to z wyraźnego upoważnienia ustawowego (art. 22 ust. 3 pkt 7 i art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali – jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 1910 ze zm.). Podkreślił, że skoro celem powołania wspólnoty jest zarząd nieruchomością wspólną, nie może ona wykraczać poza ustawowe uprawnienia właścicieli lokali i przypisywać sobie kompetencje do krępowania właściciela odrębnego lokalu i określania, w jaki sposób – zdaniem większości – może on wykorzystywać swój lokal.

Z punktu widzenia działalności wspólnot mieszkaniowych istotne znaczenie praktyczne ma także stanowisko wyrażone w wyroku z dnia 19 marca 2021 r., I CSKP 45/21. Sąd Najwyższy stwierdził w nim, że przepisy ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r. poz. 217) stosuje się do wspólnot mieszkaniowych jedynie w zakresie uzasadnionym specyfiką prowadzonej przez nie działalności. Wskazał, że sprawozdanie finansowe wspólnoty powinno być sporzą-

dzone zgodnie – z wynikającą z tej ustawy – zasadą ciągłości bilansowej. Przyjęcie tego standardu sporządzania sprawozdania finansowego ma służyć zapewnieniu przejrzystości gospodarki finansowej wspólnoty mieszkaniowej. Wiąże się to przede wszystkim z tym, że sprawozdanie finansowe ma służyć ustaleniu rzeczywistego stanu finansów wspólnoty w roku sprawozdawczym. Musi ono zatem odzwierciedlać stan faktyczny, który wytworzył się na skutek określonych rozliczeń w danym roku sprawozdawczym. Tylko bowiem w ten sposób możliwe jest sprawowanie przez członków wspólnoty mieszkaniowej realnej kontroli nad działalnością wspólnoty.

W materii problemowej dotyczącej funkcjonowania wspólnot mieszkaniowych – z uwagi na walor praktyczny – należy również wskazać wyrok z dnia 27 kwietnia 2021 r., I CSKP 41/21, w którym Sąd Najwyższy analizował, co może być przedmiotem skutecznie zaskarżonej uchwały wspólnoty oraz odniósł się do budzącego liczne kontrowersje zagadnienia tzw. uchwał negatywnych. W orzeczeniu tym Sąd stwierdził, że warunkiem powództwa, o którym mowa w art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, jest powstanie i istnienie wymagających uchylecia stosunków wynikających z uchwały, która została skutecznie podjęta przez członków wspólnoty mieszkaniowej. Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że odmowa wprowadzenia do porządku obrad głosowania nad uchwałą zaproponowaną przez członka wspólnoty mieszkaniowej nie kreuje żadnego stosunku prawnego. W związku z tym takiej odmowy nie można kwalifikować jako uchwały, która mogłaby podlegać zaskarżeniu do sądu na podstawie art. 25 ust. 1 ustawy.

W wyroku z dnia 1 października 2021 r., II CSKP 153/21, Sąd Najwyższy po raz pierwszy odniósł się wprost do istotnej kwestii prawnej dotyczącej rozpoczęcia biegu terminu do zaskarżenia uchwały wspólnoty mieszkaniowej, która została podjęta w trybie mieszanym. Sąd stwierdził, że jeżeli do podjęcia uchwały wspólnoty mieszkaniowej został przewidziany tryb mieszany, to niezależnie, czy na zebraniu jej członków za uchwałą głosowała większość właścicieli, liczona zgodnie z art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, czy mniejszość, wszyscy właściciele lokali powinni zostać powiadomieni na piśmie o treści uchwały i dla każdego z nich termin do zaskarżenia tej uchwały (art. 25 ust. 1a ustawy) rozpoczyna bieg od dnia tego powiadomienia. Termin przewi-

dziany w art. 25 ust. 1a ustawy jest terminem prawa materialnego i ma charakter prekluzyjny, co oznacza, że wraz z jego upływem prawo do zażalenia uchwały wygasa.

Jako istotny należy także wymienić wyrok z dnia 7 października 2021 r., IV CSKP 43/21, w którym Sąd Najwyższy analizował problem dopuszczalności nabycia w drodze przelewu przez wspólnotę mieszkaniową uprawnień związanych z wadami nieruchomości wspólnej. We wskazanym wyroku Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że wspólnota mieszkaniowa może nabyć w drodze przelewu nie tylko uprawnienia przysługujące właścicielowi lokalu przeciwko sprzedawcy związane z wadami fizycznymi nieruchomości wspólnej, lecz także wadami fizycznymi odrębnych lokali, jeżeli wady odrębnych lokali są zarazem wadami nieruchomości wspólnej lub są z nimi nierozłącznie związane. Sąd zwrócił uwagę, że rozgraniczenie między nieruchomością wspólną a lokalami stanowiącymi przedmiot odrębnej własności ma charakter jurydyczny, w rzeczywistości zaś przestrzenie tworzące nieruchomością wspólną i odrębne lokale są fizycznie połączonymi częściami jednolitego obiektu budowlanego. Działając w interesie właścicieli lokali, wspólnota mieszkaniowa powinna dbać o należyty stan nieruchomości wspólnej i jej konserwację, co umożliwia użytkowanie lokali stanowiących odrębną własność zgodnie z ich przeznaczeniem.

ł) prawo bankowe

Spośród orzeczeń dotyczących prawa bankowego na uwagę – ze względu na wymiar praktyczny i społeczny – zasługuje wyrok z dnia 18 czerwca 2021 r., IV CSKP 92/21, w którym analizowane były skutki prawne niedopełnienia przez bank czynności przewidzianych w art. 75c ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1896) przed wypowiedzeniem umowy kredytu, która została zawarta z konsumentem. Sąd Najwyższy stwierdził, że imperatywne brzmienie art. 12 noweli z dnia 25 września 2015 r., która wprowadziła art. 75c ustawy wskazuje, że przewidziana w nim procedura musi poprzedzać wypowiedzenie umowy kredytu. Wynika to także z brzmienia art. 75c ust. 1 i 3 ustawy. Naruszenie przez bank wymagań wynikających z art. 75c ustawy nie skutkuje nieważnością wypowiedzenia w rozumieniu art. 58 § 1 k.c., skoro przepisy ustawy takiej sankcji nie

przewidują. W świetle celu i charakteru prawnego art. 75c ustawy, w kontekście brzmienia art. 12 noweli z dnia 25 września 2015 r., pominięcie tej obowiązkowej procedury przez bank czyni dokonane wypowiedzenie kredytu bezskutecznym.

m) zwalczanie nieuczciwej konkurencji

W wyroku z dnia 29 stycznia 2021 r., V CSKP 4/21, Sąd Najwyższy rozwiązał istotny problem sprowadzający się do tego, czy ochronie wynikającej z art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 1913 ze zm.) podlega także stosunek umowny, w którym powinność realizacji uzgodnionych świadczeń i dalszy los umowy został uzależniony od akceptacji osoby trzeciej, jeżeli uprzednio doszło już do związania stron złożonymi oświadczeniami woli. Przesądzając tę kwestię w sposób pozytywny, Sąd Najwyższy wskazał, że przesłanką deliktu określonego w tym przepisie jest uprzednie nawiązanie przez przedsiębiorcę stosunku umownego z kontrahentem, tylko wtedy można bowiem mówić o nakłanianiu do rozwiązania, niewykonania lub nienależytego wykonania umowy. W sytuacji, w której strony były związane złożonymi oświadczeniami woli, a aktualizacja zasadniczych obowiązków umownych nie była uzależniona od woli jednej z nich, lecz od zewnętrznych okoliczności w postaci akceptacji osoby trzeciej dla treści kontraktu, to brak powodu, by negować możliwość spełnienia przesłanek deliktu określonego w art. 12 ust. 2 ustawy. Sąd Najwyższy stwierdził także, że zawieszenie skutków prawnych umowy, które mogą wystąpić w przyszłości w związku ze ziszczeniem się zastrzeżonego warunku, nie podważa tego, że strony są związane złożonymi sobie oświadczeniami woli, a powstająca w ten sposób relacja umowna może podlegać ochronie na podstawie wskazanego przepisu.

Problematyki uregulowanej w ustawie z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji dotyczy także istotny dla praktyki wyrok z dnia 21 października 2021 r., I CSKP 70/21. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stwierdził, że delikt nieuczciwej konkurencji może dotyczyć w szczególności narzucenia – przy wykorzystaniu przymusu ekonomicznego – usługi, z której korzyść wyłączną lub w znacznej części uzyskuje się handlowa, przerzucając ciężar ekonomiczny jej świadczenia

na dostawcę towaru lub usługi. Pobieranie dodatkowego wynagrodzenia przez podmiot trzeci za terminowe spełnianie świadczeń pieniężnych pomiędzy stronami rozliczanych umów może być traktowane jako świadczenie wynikające z deliktu nieuczciwej konkurencji, a więc nienależne, Zachowanie takie może być traktowane jako pobieranie innych opłat niż marża handlowa (art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy).

n) prawo zamówień publicznych

Na uwagę zasługuje wyrok z dnia 30 czerwca 2021 r., III CSKP 75/21, wydany jeszcze na tle ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r. poz.1843 ze zm.), w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że o tym, czy członek konsorcjum zawartego w celu wspólnego ubiegania się o udzielenie zamówienia publicznego i zawarcia umowy o udzielenie zamówienia publicznego może samodzielnie dochodzić roszczeń przeciwko zamawiającemu decydują postanowienia umowy o współdziałaniu wykonawców w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego (art. 23 ust. 1 ustawy). Stwierdził także, że współuczestnictwo procesowe między konsorcjantami w sprawach o roszczenia z zawartych przez nich umów nie musi być konieczne. Sąd Najwyższy podkreślił, że ani w doktrynie, ani w judykaturze nie wypracowano dotychczas jednolitej charakterystyki prawnej umowy konsorcjum, nie dokonano też precyzyjnej oceny skutków jej zawarcia.

W wyroku z dnia 17 listopada 2021 r., IV CSKP 157/21, analizowana była kwestia odpowiedzialności zamawiającego wynikająca z art. 93 ust. 1 pkt 7 i art. 93 ust. 4 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (aktualnie art. 261 ustawy z dnia 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych – jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1129 ze zm.). Sąd Najwyższy stwierdził, że, odpowiedzialność ta dotyczy każdej sytuacji, w której do unieważnienia zamówienia publicznego dochodzi z przyczyn leżących po stronie zamawiającego, bez względu na to, czy powoła się on na taką okoliczność wymienioną w ustawie i czy ona faktycznie zaistniała. Artykuł 93 ust. 4 ustawy został powiązany z pozostałymi przepisami prawa zamówień publicznych, a więc należy każdorazowo badać, czy zaszła któraś z przesłanek unieważnienia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego i czy leżała ona po stronie zamawiającego. Sąd Najwyższy wskazał ponadto, że w art. 94 ust. 4 ustawy

ograniczono odpowiedzialność odszkodowawczą zamawiającego do roszczenia o zwrot uzasadnionych kosztów uczestnictwa w tym postępowaniu, w szczególności kosztów przygotowania oferty, akcentując, że taka konstrukcja została dopuszczona w art. 361 § 2 k.c., stanowiąc wyjątek od zasady pełnej kompensacji szkody. Jest to całościowa regulacja, która powoduje, że nie mają zastosowania kodeksowe zasady naprawienia szkody.

o) inne zagadnienia

Z uwagi na precedensowy charakter należy wymienić wyrok z dnia 27 sierpnia 2021 r., I CSKP 161/21, dotyczący prawa pierwszeństwa, które może być realizowane przez kilku uprawnionych. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że art. 602 k.c. należy stosować *per analogiam* do prawa pierwszeństwa – o którym mowa w art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 10 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (Dz.U. Nr 107, poz. 464 ze zm.) przed zmianą dokonaną ustawą z dnia 14 kwietnia 2016 r. o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa (Dz.U. z 2018 r., poz. 869) – w przypadku, gdy może być ono wykonywane przez kilku równolegle uprawnionych. Sąd Najwyższy wskazał, że z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 10 października 1991 r. wynika, że przepisów Kodeksu cywilnego o prawie pierwokupu (art. 596 – 602) nie stosuje się jedynie w zakresie uregulowanym w tym przepisie. Przepis ten jednak w ogóle nie odnosi się do problemu, jak ma zostać wykonane prawo pierwszeństwa – będące instytucją pokrewną do prawa pierwokupu – w sytuacji, gdy jest kilku równolegle uprawnionych. Rozstrzyga jedynie kolejność realizacji prawa pierwszeństwa w sytuacji, w której dochodzi do kumulacji praw po stronie różnych podmiotów.

Na wyróżnienie zasługuje wyrok z dnia 28 kwietnia 2021 r., III CSKP 85/21, w którym dokonana została interpretacja art. 1 ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 164) oraz wykładnia pojęcia „materiałów archiwalnych” w kontekście sprzedaży przedsiębiorstwa. Sąd Najwyższy stwierdził, że, dokonując wykładni tego pojęcia, należy mieć na uwadze, iż pod pojęcie to podpadają materiały mające wartość historyczną. Jednocześnie wskazał, że nie można dokonywać oceny charakteru dokumen-

tów i innego rodzaju rzeczy wymienionych w art. 1 ustawy bez uwzględnienia ich znaczenia jako elementu przedsiębiorstwa funkcjonalnie i integralnie powiązanego z innymi składnikami przedsiębiorstwa tworzącymi go jako całość gospodarczą. W efekcie materiały i dokumentacja stanowiące element przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym i funkcjonalnym nie zaliczają się do materiałów archiwalnych w rozumieniu art. 1 ustawy, jeżeli są zbywane w takim charakterze w ramach zbycia tego przedsiębiorstwa, zorganizowanej jego części, czy zakładu, względnie jako jeden z aktywnych elementów przedsiębiorstwa o wymiernej wartości ekonomicznej, a nie wyłącznie historycznej, który wskutek tego zbycia staje się składnikiem przedsiębiorstwa nabywcy, ze względu na rodzaj prowadzonej przez nabywcę działalności gospodarczej.

W wyroku z dnia 14 maja 2021 r., V CSKP 56/21, Sąd Najwyższy po raz pierwszy zajął się wykładnią art. 11f ust.1 pkt 8 lit. „i” ustawy z dnia 10 kwietnia 2003 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie dróg publicznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r. poz.1363), uznając, że nie wynika z niego, aby ograniczenie możliwości korzystania z nieruchomości, o którym w nim mowa, dotyczyło wyłącznie ograniczenia rzeczowego, polegającego np. na prowadzeniu prac budowlanych tylko na części nieruchomości, a więc nie wyłączając korzystania z niej przez właściciela, użytkownika wieczystego czy innego użytkownika. Sąd wskazał również, że czasowe pozbawienie właściciela (użytkownika wieczystego) możliwości posiadania i pobierania ewentualnych pożytków (jako wycinka uprawnień przysługujących do rzeczy) jest ograniczeniem w korzystaniu, o jakim mowa w tym przepisie. Ograniczenie prawa własności (bądź innych praw) polega zaś na wyłączeniu na podstawie takiej decyzji – na stałe lub czasowo – pewnego wycinka uprawnień do nieruchomości, przy czym nie mogą one polegać na trwałym odebraniu prawa własności (innego prawa) i następuje wówczas, gdy nie zachodzi potrzeba pozbawienia praw do nieruchomości, gdyż inwestycja drogowa (realizacja innego celu publicznego) będzie trwała tylko przez jakiś czas albo w wyniku tej inwestycji powstaną urządzenia, które nie będą przeszkadzały uprawnionemu w korzystaniu z nieruchomości.

W wyroku z dnia 10 maja 2021 r., II CSKP 83/21, rozstrzygnięty został istotny nieanalizowany dotychczas w orzecznictwie Sądu Najwyższego problem dotyczący kwalifikowania umowy przekazania gospodarstwa

rolnego, które stanowi jeden z warunków uzyskania prawa do renty strukturalnej. Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że uregulowane w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 26 kwietnia 2001 r. o rentach strukturalnych w rolnictwie (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r., poz.872) odwołanie do wymagań określonych odrębnymi przepisami należy rozumieć jako odwołanie do przedmiotowo istotnych elementów umów nazwanych. Jest to zatem odwołanie do przepisów Kodeksu cywilnego, które wyklucza przyjęcie, że w ustawie o rentach strukturalnych wprowadzono nowy samodzielny rodzaj umowy przekazania gospodarstwa rolnego.

W wyrok z dnia 20 kwietnia 2021 r., II CSKP 5/21, Sąd Najwyższy analizował pojęcie szkody w rozumieniu art. 129 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r. Nr 62, poz. 627). Uwzględniając treść art. 129 ust. 1 i 2 oraz art. 136 ust. 2 ustawy, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że ustawową materialną przesłanką powstania roszczeń odszkodowawczych jest niemożność lub istotne ograniczenie korzystania z nieruchomości lub z jej części w dotychczasowy sposób lub zgodny z dotychczasowym przeznaczeniem, pozostające „w związku z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości”, wynikającym z wprowadzenia obszaru ograniczonego użytkowania. Stwierdził, że ścisła wykładnia art. 129 ust. 2 ustawy nakazuje wyjaśnić, czy przesłanka „ograniczenia” jest spełniona w odniesieniu do budynku objętego żądaniem odszkodowawczym, gdyż samo jego usytuowanie na terenie obszaru ograniczonego użytkowania jest niewystarczające. Jednolita interpretacja tego pojęcia prowadziłaby do pominięcia jednoznacznie zróżnicowanych ograniczeń wprowadzonych na terenie obszaru ograniczonego użytkowania dla budynków o odmiennym przeznaczeniu. Materia, której dotyczy zapadły wyrok, należy niewątpliwie do skomplikowanych i sprawiających w praktyce spore trudności.

B. Problematyka procesowa

a) skarga kasacyjna

Z zakresu problematyki skargi kasacyjnej szczególne znaczenie należy przypisać orzeczeniom dotyczącym dopuszczalności tego środka.

W postanowieniu z dnia 23 kwietnia 2021 r., I CSK 731/20 Sąd Najwyższy wyjaśnił, że skarga kasacyjna od rozstrzygnięcia co do władzy rodzicielskiej i alimentów zawartego w wyroku ustalającym ojcostwo jest niedopuszczalna, także wtedy, gdy skarżący kwestionuje ustalenie ojcostwa.

W postanowieniu z dnia 17 września 2021 r., II CZ 34/21, Sąd Najwyższy stwierdził zaś, że skarga kasacyjna nie przysługuje od postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego zażalenie na wydane przez sąd pierwszej instancji postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania.

W postanowieniu z dnia 26 listopada 2021 r., II CSKP 317/21, Sąd Najwyższy podniósł, że na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie wniosku o zezwolenie na czasowe opuszczenie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym nie przysługuje skarga kasacyjna (art. 519¹ § 1 *a contrario* w związku z art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi, stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1638).

b) skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia

W zakresie wymagań skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia interesujące uwagi zawiera postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 2021 r., III CNP 5/21, w którym Sąd Najwyższy uznał, że możliwość wystąpienia przez skarżącego o zmianę prawomocnego orzeczenia o władzy rodzicielskiej lub kontaktach z dzieckiem (art. 577 k.p.c. i art. 113⁵ k.r.o.) wyklucza realizację przesłanki dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w postaci wykazania, że wzruszenie zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe (art. 424⁵ § 5 k.p.c.).

c) postępowanie procesowe

Dla praktyki szczególne znaczenie ma wyrok z dnia 27 kwietnia 2021 r., IV CSKP 38/21, w którym wyrażono pogląd, że zgłoszenie zarzutu przedawnienia mieści się w granicach umocowania wynikającego z art. 91 pkt 1 k.p.c. zarówno ze strony zgłaszającej ten zarzut, jak i jego adresata.

Istotne znaczenie dla rozumienia instytucji sądowej wykładni prawa postrzeganej z perspektywy standardów konstytucyjnych ma zaś wyrok z dnia 23 kwietnia 2021 r., I CSKP 52/21. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy wskazał, że przyznanie przez sąd racji jednej ze stron sporu, mimo iż uprzednio w tożsamy okolicznościach faktycznych sądy przyjmowały odmienny kierunek rozstrzygnięcia, nie może być uważane za sprzeczne z zasadą równości wobec prawa i nakazem równego traktowania przez organy władzy publicznej (art. 32 ust. 1 Konstytucji RP). Strona nie może więc domagać się, aby przez wzgląd na art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, przyjmować, iż jej sprawa została wadliwie rozpoznana z tego powodu, że wcześniejsza interpretacja prawa była dla niej korzystniejsza. Wobec związania Konstytucją oraz ustawami (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP) sąd jest władny przyjmować taką interpretację, która w jego przekonaniu jest w większym stopniu uzasadniona niż jej alternatywne warianty, mimo że są one również reprezentowane w orzecznictwie lub wspierane w nauce prawa. Ponadto Sąd Najwyższy wskazał, że zaufanie do wykładni sądowej, ze względu na sposób jej kształtowania poprzez rozstrzyganie indywidualnych przypadków, nie może być porównywane z zaufaniem do stabilności stanu prawnego kreowanego przez ustawodawcę.

W wyroku z dnia 28 kwietnia 2021 r., I CSKP 50/21, potwierdzono, że art. 91 ust. 2 ustawy z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2203) nie wyłącza drogi sądowej do dochodzenia po dniu 1 stycznia 2018 r. w postępowaniu przed sądem powszechnym roszczeń dotyczących dotacji przyznawanych niepublicznym przedszkolom w okresie przed dniem 1 stycznia 2017 r. na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2198 ze zm.).

Z zakresu udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym warto wymienić postanowienie SN z dnia 29 września 2021 r., I CZ 59/21, gdzie przyjęto, że prokuratorowi nie przysługuje z mocy ustawy status strony w postępowaniu o unieważnienie małżeństwa. Uchybienie zatem przez sąd obowiązkowi wynikającemu z art. 449 k.p.c. nie prowadzi więc do nieważności postępowania z przyczyny określonej w art. 379 pkt 5 k.p.c., który odnosi się do stron postępowania.

Dla stron postępowania sądowego i ich pełnomocników istotne znaczenie ma wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2021 r., III CSKP 23/21,

w którym Sąd najwyższy stwierdził, iż zastrzeżenie zgłoszone do protokołu na podstawie art. 162 k.p.c. nie wymaga do swojej skuteczności wskazania przepisów postępowania, którym uchybił sąd; powinno ono być jednak zgłoszone w taki sposób, by wynikało z niego, że sąd – w ocenie strony – dopuścił się uchybienia procesowego i na czym uchybienie to polegało.

W wyroku z dnia 29 czerwca 2021 r., II CSKP 20/21, Sąd Najwyższy podniósł, że stosunek hipoteki zabezpieczający wierzytelność z umowy kredytu nie jest stosunkiem podstawowym, do którego można odwołać się w postępowaniu nakazowym, aby utrzymać nakaz zapłaty, lecz kolejnym stosunkiem prawnym istniejącym między stronami. Oparcie rozstrzygnięcia na tym stosunku wymaga zmiany powództwa i powołania się na fakty znajdujące się poza podstawą faktyczną obejmującą rozstrzygnięcie wekslowe i wierzytelność z umowy kredytu

d) postępowanie nieprocesowe

Ważne znaczenie dla spraw prowadzonych na tle przepisów Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528) ma postanowienie z dnia 17 marca 2021 r., I CSKP 38/21. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy – odnosząc się do materii proceduralnej dotyczącej rozpoznawania tego typu spraw przez polskie sądy – wskazał, że po wejściu w życie ustawy z dnia 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (Dz.U. z 2018 r., poz. 416), nie stosuje się art. 577 k.p.c. do fazy postępowania prawomocnie rozstrzygającego o wydaniu dziecka (art. 598⁵ § 5 k.p.c.).

Według SN *de lege lata* nie jest wykluczone stosowanie art. 577 k.p.c. w postępowaniu wykonawczym. Sąd, który wydał na wniosek uprawnionego postanowienie zlecające kuratorowi sądowemu przymusowe odebranie dziecka (art. 598⁶ k.p.c.), jest bowiem zobligowany do zapewnienia, aby postępowanie wykonawcze przebiegało w taki sposób, by dobro dziecka nie zostało naruszone, zwłaszcza by nie doznało ono krzywdy fizycznej lub moralnej. Może to skutkować wstrzymaniem wykonania orzeczenia do czasu ustania stanu zagrożenia i wydaniem stosownych zarządzeń zapewniających przeprowadzenie procedury wydania dziecka

w sposób nie naruszający jego dobra, w tym zmierzających do przywrócenia lub wzmocnienia więzi między dzieckiem a rodzicem, który ma przejąć nad nim pieczę, zneutralizowania postępowania rodziców, pochłoniętych własnym sporem, niedostrzegających potrzeb dziecka i czyniących z jego wydania zdarzenie traumatyczne, pociągające za sobą znaczne ryzyko szkód psychicznych (art. 598¹² k.p.c.). Okoliczności tego rodzaju nie stanowią – wobec treści art. 598⁵ § 5 k.p.c. – podstawy zmiany prawomocnego postanowienia nakazującego powrót dziecka, ale mogą uzasadniać czasowe wstrzymanie jego wykonania (art. 598¹² § 2 k.p.c.) i podjęcie w tym czasie wszystkich środków, których można rozsądnie oczekiwać, ułatwiających realizację postanowienia powrotowego oraz złagodzenie trudnej dla dziecka sytuacji z tym związanej, w tym odpowiedniego zorganizowania kolejnej próby jego odbioru. W tym czasie rodzic inicjujący postępowanie wykonawcze również może podjąć kroki ułatwiające organizację powrotu dziecka, do czasu rozstrzygnięcia sporu o opiekę.

Jednocześnie Sąd Najwyższy zaznaczył, iż nie można wykluczyć, że okoliczności powstałe w związku z prowadzeniem postępowania wykonawczego, będą miały taki charakter i nasilenie, iż – w skrajnych i wyjątkowych przypadkach – mogą uzasadniać potrzebę rozważenia zmiany uprzednio wydanego postanowienia o zleceniu kuratorowi wydania dziecka (art. 577 k.p.c.). W związku z tym Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że systemowo niespójne byłoby przyjęcie, iż w związku z wyłączeniem w procedurze wydania dziecka na podstawie Konwencji haskiej – która ma na celu pełne i rzeczywiste, a nie formalne zabezpieczenie interesów dziecka – stosowania art. 577 k.p.c., taka możliwość została całkowicie i definitywnie wykluczona. Wyjątkowo, w razie ujawnienia się trwałych przeszkód w wykonaniu orzeczenia i związanych z nimi nowych okoliczności, których sąd nie mógł wziąć pod uwagę przy wydaniu orzeczenia i których nie można przezwyciężyć za pomocą wszelkich środków pozostających do dyspozycji sądu w postępowaniu wykonawczym, może dojść do odmowy wykonania prawomocnego postanowienia powrotowego, jeżeli kontynuowanie tego postępowania sprzeciwiałoby się najlepszemu interesowi dziecka, w ujęciu chronionym postanowieniami Konwencji haskiej.

W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2021 r. istotne znaczenie mają także uwagi dotyczące wykorzystywania dowodu z opinii biegłego w sprawach *in meritis* dotyczących stosowania Konwencji ha-

skiej. Otóż Sąd Najwyższy wskazał, że wprawdzie w tego typu sprawach stosowanie dowodu z opinii biegłego podlega zasadom ogólnym. *Ergo* sąd ma obowiązek przeprowadzić taki dowód, gdy do rozstrzygnięcia sprawy są konieczne wiadomości specjalne (art. 278 § 1 w. zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Dotyczy to więc sytuacji, w której zagadnienie wymagające opinii biegłego wykracza poza zakres wiadomości i doświadczenia życiowego osoby nie posiadającej wiadomości specjalnych z określonej dziedziny. Jednak ze względu na specyfikę spraw prowadzonych w trybie Konwencji haskiej dowód z opinii biegłego należy traktować jako dowód subsydiarny w tym znaczeniu, że jego przeprowadzenie nie może prowadzić do przerzucenia na biegłego (biegłych) ciężaru należącej do sądu decyzji, czy zaistniały przesłanki odmowy wydania dziecka na podstawie art. 13 pkt b Konwencji haskiej.

W materii problemowej dotyczącej stosowania Konwencji haskiej wskazać należy również na postanowienie z dnia 17 czerwca 2021 r., I CSKP 360/21, którym stwierdzono, że Konwencja haska nie wyznacza żadnego sztywnego progu wiekowego, po którego osiągnięciu właściwe jest uwzględnienie opinii dziecka. Przy ocenie stopnia dojrzałości dziecka w wieku przedszkolnym konieczne jest zbadanie, czy jest ono w stanie zrozumieć cel i skutki powrotu do państwa stałego pobytu i przedstawić powody sprzeciwu. W takiej sytuacji, w obecności biegłego psychologa, powinien znaleźć zastosowanie art. 216¹ k.p.c.

Problematyki tej dotyczy także postanowienie z dnia 30 czerwca 2021 r., I CSKP 365/21, zgodnie z którym art. 598⁵ § 5 k.p.c. ma zastosowanie w postępowaniu o zmianę prawomocnego postanowienia o odebraniu dziecka podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, które zostało wydane w sprawie prowadzonej na podstawie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej w Hadze w dniu 25 października 1980 r. (Dz.U. z 1995 r., Nr 108, poz. 528/529), wszczętej i niezakończony przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (Dz.U. z 2018 r., poz. 416).

W postanowieniu z dnia 21 października 2021 r., I CSKP 465/21, oceniono, że w sprawie dotyczącej stwierdzenia zasadności przyjęcia skar-

żące, jako osoby chorej psychicznie i dodatkowo ubezwłasnowolnionej całkowicie, do szpitala psychiatrycznego nie może być ona reprezentowana przez swojego przedstawiciela ustawowego. Jest on bowiem na podstawie art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 685 ze zm.) samodzielnym uczestnikiem tego postępowania, obok osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie, której wniosek o przyjęcie do szpitala dotyczy. W postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi kasacyjnej od orzeczenia w przedmiocie przyjęcia do szpitala to pełnomocnik ustanowiony z urzędu powinien reprezentować osobę, której bezpośrednio dotyczy to postępowanie. Osoby ubezwłasnowolnionej nie może zaś reprezentować opiekun (przedstawiciel ustawowy), gdyż ma on w tym postępowaniu samodzielną pozycję procesową.

W postanowieniu z dnia 3 grudnia 2021 r., II CZ 50/21, Sąd Najwyższy stwierdził, że na postanowienie sądu drugiej instancji uchylające postanowienie sądu pierwszej instancji o wypisaniu z Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania, wydane na skutek rozpoznania zażalenia, o którym mowa w art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi, stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1638), nie przysługuje zażalenie.

Odnośnie do postępowania o podział majątku wspólnego Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 maja 2021 r., III CSKP 65/21, wskazał, że art. 618 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 567 § 3 i art. 688 k.p.c. nie obejmuje roszczenia małżonka przeciwko drugiemu małżonkowi o naprawienie szkody wyrządzonej w wyniku spadku wartości udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, stanowiących składnik majątku wspólnego, w związku z nieprawidłowym sprawowaniem zarządu w tej spółce.

e) postępowanie egzekucyjne

Istotne rozważania w zakresie problematyki postępowania egzekucyjnego zawiera wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2021 r., III CSKP 93/21, w którym Sąd Najwyższy uznał, że mimo wykreślenia, stosownie do art. 1003 § 2 w związku z art. 1000 k.p.c., hipoteki obciążającej nieru-

chomość będącą przedmiotem egzekucji, wierzyciel hipoteczny – w celu wykazania przesłanek, od których zależy jego udział w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1036 § 2 k.p.c.) – może dochodzić wiarygodności zabezpieczonej tą hipoteką z powołaniem się na uprawnienia wynikające z jej rzeczowego zabezpieczenia, jeżeli istniało ono w chwili uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności.

W wyroku z dnia 24 czerwca 2021 r., II CSKP 72/21, Sąd Najwyższy wskazał, że nie jest możliwe skuteczne oparcie powództwa przeciwegzekucyjnego na zarzucie podpisania bankowego tytułu egzekucyjnego przez osobę nieposiadającą pełnomocnictwa do działania w imieniu banku. Zarzut taki może być podnoszony w postępowaniu klauzulowym, w tym w zażaleniu na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności.

f) międzynarodowe postępowanie cywilne

W zakresie międzynarodowego postępowania cywilnego należy zwrócić uwagę na postanowienie z dnia 12 stycznia 2021 r., III CSKP 12/21, w którym Sąd Najwyższy wyjaśnił, iż posłużenie się w art. 1108 § 1 k.p.c. łącznikiem miejsca położenia majątku spadkowego lub jego znacznej części ma na celu ułatwienie realizacji praw spadkowych w wypadku, kiedy spadkodawca pozostawił w Polsce znaczną, a więc istotną część swojego majątku. Posłużenie się nieostrym, ocennym terminem „znaczna część” uprawnia sąd polski do oszacowania, czy nie chodzi jedynie o drobny, niewielkiej wartości, składnik majątkowy, nieuzasadniający angażowania tego sądu w orzekanie o spadku. Takie rozumienie pojęcia „znacznej części spadku” wydaje się bardziej racjonalne, skupia się bowiem na majątku znajdującym się w Polsce i nie wymaga przeprowadzania na etapie badania jurysdykcji kosztownej zwykle i trudnej do wykonania oceny wartości majątku spadkowego położonego poza granicami kraju, w celu określenia jaką jego część stanowi majątek położony w Polsce.

Problematyki europejskiego postępowania cywilnego dotyczyło natomiast postanowienie z dnia 21 stycznia 2021 r., II CSKP 43/21, w którym Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że różnice w procedurze sądowej w przepisach państwa członkowskich Unii Europejskiej same w sobie nie oznaczają oczywistego naruszenia porządku publicznego (*ordre public*) państwa członkowskiego, o którym mowa w art. 45 ust. 1 pkt a rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia

12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L nr 351, s. 1). Mając na względzie cel tego rozporządzenia, naruszenie musi dotyczyć podstawowych zasad polskiego postępowania cywilnego, wyłączając, a przynajmniej znacznie utrudniając, wniesienie środka zażalenia od wyroku sądu pierwszej instancji.

g) sąd polubowny

W zakresie problematyki sądownictwa polubownego istotna jest wypowiedź Sądu Najwyższego zawarta w wyroku z dnia 23 kwietnia 2021 r., III CSKP 78/21, w którym przesądzono, iż w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego wydanego w Rzeczpospolitej Polskiej, opartej na podstawie braku zapisu na sąd polubowny, wynikająca z art. 1212 k.p.c. moc prawna uprzednio wydanego postanowienia o uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności tego wyroku nie uchyla obowiązku zbadania przez sąd uwzględnianej na wniosek strony podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego w postaci braku zapisu na sąd polubowny.

h) inne

Na uwagę zasługuje postanowienie z dnia 20 kwietnia 2021 r., IV CZ 74/20, w którym Sąd Najwyższy wyjaśnił, że art. 15zszs ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r., poz. 374 i 567 ze zm.) nie wywoływał skutku retrospektywnego. Przewidziane przez ten przepis zawieszenie biegu terminów sądowych i procesowych następowało więc od dnia 31 marca 2020 r. (tj. daty wejścia w życie ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2020 r., poz. 568) i trwało do dnia 24 maja 2020 r. stosownie do brzmienia art. 68 ust. 7 ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r., poz. 875).

III. Wnioski

1. Działalność orzecznicza Izby Cywilnej Sądu Najwyższego w 2021 r. przebiegała w trudnych warunkach, w szczególności wywołanych permanentnym nieobsadzeniem wielu etatów sędziowskich. Znaczenie miała także wciąż trwająca epidemia COVID-19, która utrudniała organizację pracy Izby ze względu na izolacje, kwarantanny i zwolnienia sędziów oraz pracowników. Czynniki te miały istotny wpływ na czas rozpoznawania spraw i liczbę spraw, które zostały zakończone w 2021 r.

W 2021 r. w Izbie Cywilnej odeszło w stan spoczynku trzech kolejnych sędziów, a część sędziów przebywała na dłuższych urloпах i zwolnieniach lekarskich. Ubytek ten został skompensowany przeniesieniem i delegacją łącznie czterech sędziów z innych izb Sądu Najwyższego. Przez większość 2021 r. było jednak obsadzonych zaledwie 25 na 36 etatów sędziowskich, co oznacza, że praktycznie jedna trzecia przewidzianych dla Izby Cywilnej etatów nie była w tym okresie obsadzona przez cały 2021 rok. Miało to poważny wpływ na możliwość wyznaczania posiedzeń, szczególnie w składach wieloosobowych. Liczba tych posiedzeń była mniejsza niż jeszcze w latach 2018 i 2019, choć większa niż w najtrudniejszym z tego punktu widzenia roku 2020. Mimo tego udało się znacznym wysiłkiem organizacyjnym i osobistym sędziów i asystentów rozpoznać zbliżoną liczbę skarg kasacyjnych co w latach ubiegłych i podjąć więcej uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne. Niestety w konsekwencji wskazanych czynników wydłużył się czas trwania postępowań.

2. Wymaga podkreślenia, że niezależnie od wskazanych wyżej czynników negatywnie wpływających na czynności orzecznicze w Izbie Cywilnej w 2021 r. tylko nieznacznie, w porównaniu z 2020 r., zmniejszyła się liczba skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia poddanych tzw. przedsądowi. Wciąż jednak jest to liczba mniejsza niż wyniósł wpływ tych spraw w 2021 r. W porównaniu z latami poprzednimi załatwiono natomiast podobną liczbę spraw tzw. incydentalnych (obejmujących głównie wnioski o oznaczenie sądu właściwego do rozpoznania i wnioski o wyłączenie sędziego) Powyższe dane wskazują na pełne zaangażowanie w czynności orzecznicze sędziów orzekających w Izbie Cywilnej. Obciążenie pracą tych sędziów jest najwyższe w skali Sądu Najwyższego.

3. Podsumowując informację o działalności orzeczniczej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, stwierdzić należy, że wpływ spraw, w szczególności skarg kasacyjnych i zagadnień prawnych, w ostatnich kilku latach utrzymuje się na wysokim poziomie, a w 2021 r. dodatkowo wzrósł.

Odnotowania wymaga także, że w związku z wyżej wskazanymi czynnikami kadrowymi oraz wzrostem wpływu do Izby Cywilnej przeciętny czas oczekiwania na termin posiedzenia, na którym rozpoznawane są skargi kasacyjne już po ich przyjęciu do rozpoznania zdecydowanie się wydłużył względem lat ubiegłych.

4. Problematyka będąca przedmiotem orzecznictwa Izby Cywilnej w 2021 r., podobnie jak w latach poprzednich, była bardzo szeroka i dotyczyła ważnych oraz skomplikowanych zagadnień prawnych, o dużym znaczeniu także dla ochrony praw obywateli. W wielu orzeczeniach Sąd Najwyższy wypowiadał się na temat ochrony praw konsumentów i w zakresie ochrony dóbr osobistych, a także dokonywał wykładni przepisów prawa Unii Europejskiej i stosował te przepisy. Doniosłe znaczenie miały orzeczenia, w których Sąd Najwyższy odwołał się do stosowania Konstytucji, a także orzeczenia, których przedmiotem były zagadnienia odnoszące się do ochrony zdrowia psychicznego.

Z wielu zagadnień można wskazać na sygnalizowaną w orzecznictwie potrzebę stworzenia na gruncie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (jedn. tekst. Dz.U. z 2020 r., poz. 1346 ze zm.) szczegółowej regulacji w zakresie postępowania zabezpieczającego, uwzględniającej warunki konstytucyjne i konwencyjne oraz zapewniającej należytą kontrolę sądową aktualności pobytu takiej osoby w Ośrodku, w ramach zabezpieczenia, oraz dopuszczalny czas stosowania tego rodzaju środka.

W związku z nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r. należy wskazać, że Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiadał się w przedmiocie zagadnień procesowych, uzupełniając nieraz w drodze analogii niejasne przepisy. W szczególności dotyczyło to instytucji zażalenia, w tym w szczególności w odniesieniu do jego relacji między zażaleniem dewolutywnym, a poziomym oraz kwestii składu sądu właściwego

do jego rozpoznania. Wiele uwagi poświęcono także wnioskowi o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia jako warunku zaskarżalności orzeczenia.

5. Ważne znaczenie dla kształtowania jednolitości orzecznictwa sądów i praktyki stosowania prawa miały uchwały podejmowane w odpowiedzi na przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawne. Należy podkreślić, że ogólnie wydano tych uchwał więcej niż w latach poprzednich, rzadziej decydując się na odmowę udzielenia odpowiedzi na pytanie prawne. Wskazuje to z jednej strony na lepsze formułowanie pytań przez sądy powszechne, ale także na świadomość składów orzekających Izby Cywilnej o potrzebie zajęcia merytorycznego stanowiska w kwestiach budzących poważne wątpliwości interpretacyjne. Na podkreślenie zasługuje także zdecydowanie większa liczba podjętych uchwał w składzie 7 sędziów. Zapadło ich w 2021 r. aż 9 z czego jedna uzyskała moc zasady prawnej (w 2020 r. zapadła 1 uchwała siedmiu sędziów)

6. Podobnie jak w latach poprzednich, także w 2021 r., w Izbie Cywilnej pracowali wydajnie i z zaangażowaniem asystenci sędziów oraz asystenci – specjaliści ds. orzecznictwa i prawa europejskiego. Należy podkreślić ich wydatny udział w gromadzeniu materiałów i dokonywaniu rozmaitych analiz, a w szczególności opracowywaniu notatek w postępowaniu uchwałodawczym, a także projektowaniu rozstrzygnięć i ich uzasadnień.

ZAGADNIENIA PRAWNE PRZEDSTAWIONE DO ROZSTRZYGNIĘCIA

III CZP 92/22

„Czy uiszczenie brakującej opłaty od pozwu w terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pozwu, powodujące, że pozew wywołuje skutek od daty jego pierwotnego wniesienia zgodnie z art. 130² § 2 k.p.c., czyni zażalenie na zarządzenie o zwrocie pozwu niedopuszczalnym?”

(postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 6 grudnia 2021 r., V ACz 739/21, P. Aślanowicz)

Przedstawione zagadnienie prawne dotyczy wpływu skorzystania przez stronę reprezentowaną przez profesjonalnego pełnomocnika z przewidzianego w art. 130² § 2 k.p.c. trybu sanowania braku fiskalnego pozwu na możliwość zaskarżenia zarządzenia o zwrocie pozwu. Pełnomocnik powodów po doręczeniu mu odpisu zarządzenia Przewodniczącego o zwrocie pozwu z powodu nieuiszczenia opłaty od pozwu, domagając się rozpoznania sprawy zgodnie z żądaniem pozwu i ze skutkiem od daty jego pierwotnego wniesienia, złożył jednocześnie wniosek o sporządzenie uzasadnienia tego zarządzenia, a następnie wniósł na to zarządzenie zażalenie, w którym zakwestionował zasadność obowiązku uiszczenia dwóch opłat stałych od pozwu w przypadku zgłoszenia dwóch roszczeń majątkowych.

Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że art. 130² § 2 k.p.c. przewiduje możliwość sanowania braku w postaci nieopłacenia pisma poprzez uiszczenie brakującej opłaty w terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma z powodu nieuiszczenia stosownej opłaty. Zauważył,

że w doktrynie występuje pogląd, iż w takiej sytuacji wydane zarządzenie o zwrocie pisma nie wywołuje skutków prawnych, a więc traci ono moc. Stanowisko to nie zostało jednak wyrażone wprost, nie ma także normatywnych podstaw do uchylenia takiego zarządzenia na podstawie art. 359 w zw. z art. 362 k.p.c. Opiera się ono na przyjęciu upadku z mocy prawa zarządzenia o zwrocie pozwu z momentem wniesienia właściwej opłaty od pisma i jest wynikiem konieczności pogodzenia skutku w postaci nadania sprawie biegu przy przyjęciu pierwotnej daty jego wniesienia z brakiem wskazania przez ustawodawcę, jaki wywołuje to wpływ na wydane zarządzenie o zwrocie pisma, a zatem na jego formalną skuteczność i prawomocność. Przyjęcie takiego poglądu skutkowałoby niedopuszczalnością zażalenia ze względu na brak substratu zaskarżenia. Oznaczałoby także konkurencyjność zażalenia oraz trybu sanowania braku pisma i konieczność wyboru przez stronę, czy godzi się ze wskazaną wysokością opłaty, a co za tym idzie – uiszcza ją i zachowuje pierwotny termin wniesienia pisma, czy też kwestionuje ją w drodze zażalenia.

Sąd drugiej instancji dostrzegł jednak, że przedstawionej koncepcji można zarzucić brak uwzględnienia, iż ustawodawca nie przewidział konieczności zmanifestowania przez Przewodniczącego, iż pismo uzyskało skutek z datą pierwotnego wniesienia, co może w praktyce utrudniać wybór i skłaniać do podejmowania działań z ostrożności procesowej. Poza tym wykładnia ta skutkuje pozbawieniem strony, chcącej wykorzystać uprawnienie przewidziane w art. 130² § 2 k.p.c., prawa do wniesienia środka zaskarżenia i kwestionowania wysokości opłaty, a w konsekwencji domagania się zwrotu nadpłaconej opłaty.

Biorąc pod uwagę wszystkie przedstawione argumenty, Sąd Apelacyjny w Warszawie doszedł do przekonania, że strona w okolicznościach sprawy ma interes prawny w zaskarżeniu zarządzenia o zwrocie pozwu. Jest to okoliczność odróżniająca stosowanie art. 130² § 2 k.p.c. od instytucji przewidzianej w art. 130^{1a} § 3 k.p.c., w której także na skutek wniesienia pisma uzupełniającego braki (inne niż fiskalne) datą wytoczenia powództwa jest data pierwotnie wniesionego pozwu, a nie data wniesienia pisma uzupełniającego braki formalne. Na gruncie tego przepisu brak jednak podstaw do przyjęcia, by zarządzenie o zwrocie pozwu pociągało za sobą jakiegokolwiek inne ujemne skutki prawne (*gravamen*).

E.K.

III CZP 93/22

„1. Czy rozpoznając wniosek o dokonanie zmian w dziale IV księgi wieczystej w zakresie oznaczenia wierzytelności oraz stosunku prawnego, zabezpieczonej hipoteką, jak również apelację od postanowienia utrzymującego w mocy taki wpis odpowiednio sąd wieczystoksięgowy, a następnie sąd odwoławczy może badać również dokumenty załączone do kolejnych pism procesowych złożonych w sprawie, w tym skargi na wpis dokonany przez referendarza sądowego i apelacji, a także wziąć pod uwagę fakty znane z urzędu, wynikające z prawomocnych orzeczeń sądowych (w tym wydanych już po złożeniu wniosku o wpis)?

a w razie udzielenia odpowiedzi pozytywnej na pytanie zawarte w pkt. 1

2. Czy przy rozpoznaniu wniosku o dokonanie zmian w dziale IV księgi wieczystej w zakresie oznaczenia wierzytelności oraz stosunku prawnego, zabezpieczonej hipoteką, jak również apelacji od postanowienia utrzymującego w mocy taki wpis odpowiednio przez sąd wieczystoksięgowy, a następnie sąd odwoławczy decydujące znaczenie ma zgodnie z art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. stan rzeczy istniejący w chwili orzekania (gdy po złożeniu wniosku o wpis powstała przeszkoda do jego dokonania, w tym dalsza taka przeszkoda, względnie doszło do ustania wcześniej przeszkody do uwzględnienia wniosku, istniejącej w dacie złożenia wniosku), czy też wobec szczególnego charakteru postępowania o wpis w księdze wieczystej decydujące znaczenie stosownie do treści art. 29 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece w związku z art. 626⁸ § 2 k.p.c. ma tutaj stan rzeczy z chwili złożenia wniosku w sprawie, z uwzględnieniem w obu przypadkach wyjątku wynikającego z treści art. 246 w zw. z art. 295 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. prawo restrukturyzacyjne?”

(postanowienie Sądu Okręgowego w Opolu z 11 stycznia 2022 r., II Ca 738/21, W. Chorążka)

W przedstawionych pytaniach prawnych Sąd Okręgowy w Opolu wyeksponował wątpliwości, które dotyczą wykładni art. 626⁸ § 2 k.p.c. oraz ustalenia właściwej relacji tego przepisu do art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Na tle art. 626⁸ § 2 k.p.c. Sąd pytający zwrócił uwagę, że w dotychczasowym orzecznictwie i wypowiedziach przedstawicieli doktryny w sposób niejednolity podchodzi się do oceny dopuszczalności prowadzenia przez sąd wieczystoksięgowy ustaleń faktycznych na podstawie dokumentów, które nie zostały załączone przez wnioskodawcę do wniosku o wpis w księdze wieczystej. Część orzecznictwa i doktryny reprezentuje bowiem pogląd dopuszczający możliwość sięgania przez sąd do dokumentów zgromadzonych w aktach księgi lub znajdujących się poza nią, ale tylko wtedy, jeśli wnioskodawca na takie dokumenty się powoła. W niektórych wypowiedziach neguje się zaś dopuszczalność czynienia przez sąd wieczystoksięgowy innych ustaleń faktycznych niż te, które wynikają z dokumentów załączonych do wniosku o wpis. W jeszcze innych wypowiedziach zastrzega się natomiast, że art. 626⁸ § 2 k.p.c. stanowi przeszkodę dla prowadzenia przez sąd wieczystoksięgowy (jak również przez sąd odwoławczy) postępowania dowodowego wykraczającego poza dokumenty wskazane we wniosku o wpis, jeżeli miałyby one stanowić podstawę uwzględnienia wniosku. Prezentowane jest także podejście interpretacyjne, w którym zaznacza się, że pozycja sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym nie może być sprowadzana wyłącznie do funkcji rejestracyjno-ewidencyjnej. Tym samym, sąd rozpoznając wniosek o wpis w księdze wieczystej powinien brać pod uwagę wszystkie okoliczności determinujące jego ocenę zasadności żądania zgłoszonego we wniosku, a nie tylko te, które pozostały przywołane przez wnioskodawcę we wniosku. Sąd wieczystoksięgowy jest więc zobligowany do odmowy wpisu w księdze wieczystej, gdy urzędowo znane są mu okoliczności wykluczające ujawnienie w księdze wieczystej danych objętych wnioskiem.

W ocenie Sądu Okręgowego, wobec różnorodnych wypowiedzi orzecznictwa i doktryny w kwestii zakresu kognicji sądu wieczystoksięgowego, właściwe jest zapatrywanie, w którym aprobeuje się, że sąd wieczystoksięgowy, a także sąd drugiej instancji, jest władny powoływać się na stanowiące przeszkodę do dokonania żądanego wpisu fakty powszechnie zna-

ne oraz fakty znane mu urzędowo, albowiem nie może on dokonywać wpisów z pełną świadomością ich niezgodności z prawem. Za takim podejściem ma przemawiać wzgląd na potrzebę zapewnienia zgodności z prawem treści ksiąg wieczystych. Dla realizacji tego celu sąd wieczystoksięgowy nie może negować znaczenia merytorycznego dla rozpoznawania wniosku o wpis tych okoliczności, które znane są mu z urzędu. Sąd wieczystoksięgowy prowadzi bowiem działania służące kontroli wniosku, co wiąże się z koniecznością zapewnienia, aby wpis w księdze wieczystej odpowiadał rzeczywistości stanowi prawnemu. Tylko bowiem przy takim podejściu zapewnia się właściwą realizację przez księgę wieczystą jej zasadniczej funkcji, jaką jest porządkowanie i ochrona obrotu prawnego. Nie jest więc zasadne podejście, w którym wyłącza się możliwość powoływania się przez sąd wieczystoksięgowy na okoliczności notoryjne lub znane mu z urzędu i nakazuje się czynić ustalenia wyłącznie w oparciu o dokumenty przedłożone we wniosku.

W postanowieniu z 11 stycznia 2022 r. Sąd Okręgowy w Opolu wskazał także, że *de lege lata* dyskusyjna jest kwestia ustalenia relacji między art. 626⁸ § 2 k.p.c. a art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. W jego ocenie, w tej płaszczyźnie problemowej zasadnicza trudność wyraża się w stwierdzeniu, czy sąd wieczystoksięgowy – adekwatnie do brzmienia art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. – powinien uwzględniać stan rzeczy istniejący w chwili orzekania, czy też właściwe jest, aby sąd wieczystoksięgowy dokonywał oceny wniosku o wpis w oparciu o stan rzeczy istniejący w dacie złożenia wniosku. Jak zaznaczył Sąd pytający, każde z prezentowanych podejść interpretacyjnych znajduje swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i wypowiedziach przedstawicieli doktryny.

Sąd pytający, wyrażając swoje stanowisko w powyższej kwestii problemowej, wskazał na konieczność odpowiedniego stosowania art. 316 § 1 k.p.c. w postępowaniu wieczystoksięgowym. Jego zdaniem właściwe jest przyjęcie, że jeżeli nie występuje konkurencja wniosków o wpis w księdze wieczystej, to sąd wieczystoksięgowy powinien uwzględniać okoliczności znane mu z urzędu w dacie orzekania (por. również postanowienia Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2010 r., II CSK 661/09, OSNC 2011, nr 1, poz. 12 oraz z 20 marca 2015 r., II CSK 229/14). Przy takim podejściu – jak zaznaczył Sąd Okręgowy – w sposób właściwy zapewnia się, aby wpisy w księdze wieczystej odpowiadały prawdzie. Nie jest więc uzasadnione,

aby sąd wieczystoksięgowy dokonywał wpisu zgodnie z żądaniem wniosku, mając jednocześnie świadomość, że jego dokonanie będzie prowadziło do kolizji treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

P.P.

*

III CZP 94/22

„Czy art. 2 ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1235) wyłącza możliwość nabycia przez zasiedzenie nieruchomości stanowiącej las państwowy w rozumieniu art. 1 pkt 3 tej ustawy?”

(postanowienie Sądu Najwyższego z 18 listopada 2021 r., IV CSKP 120/21, J. Misztal-Konecka, B. Janiszewska, K. Zaradkiewicz)

Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów wskazał, że zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju (dalej: u.s.z.n. lub „ustawa zasobowa”) zasoby naturalne wymienione w art. 1 tej ustawy stanowiące własność Skarbu Państwa nie podlegają przekształceniom własnościowym, z zastrzeżeniem przepisów zawartych w ustawach szczególnych. Stosownie do art. 1 u.s.z.n. do zasobów naturalnych zalicza się zaś m.in. lasy państwowe (art. 1 pkt 2 u.s.z.n.). Ocena zasadności skargi kasacyjnej uczestnika wymaga natomiast rozstrzygnięcia, czy użyte w art. 2 u.s.z.n. pojęcie „przekształcenia własnościowe” obejmuje także nabycie własności w drodze zasiedzenia.

Stanowisko wykluczające co do zasady możliwość nabycia w drodze zasiedzenia własności nieruchomości objętych ustawą zasobową zostało przedstawione w postanowieniu Sądu Najwyższego z 28 czerwca 2017 r., IV CSK 509/16, wydanym w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia lasu (zob. także postanowienie Sądu Najwyższego z 14 marca 2016 r., IV CSK 251/15). W motywach tego orzeczenia wskazano, że ustawa o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju nie statuuje w odniesieniu do wymienionych w niej zasobów bezwzględ-

nego zakazu przekształceń własnościowych, gdyż przewiduje możliwość wprowadzenia wyjątków zawartych w przepisach ustaw szczególnych. Taki charakter należy natomiast przypisać ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach (dalej „u.o.l.”). W art. 38 tej ustawy określono przypadki, w których możliwa jest sprzedaż lasów, gruntów i innych nieruchomości Skarbu Państwa znajdujących się w zarządzie Lasów Państwowych, w tym przypadki zbywania udziałów lasów stanowiących własność Skarbu Państwa we współwłasnościach, regulacji granicy polno-leśnej, stwierdzenia przez nadleśniczego nieprzydatności gruntów, budynków i budowli na potrzeby gospodarki leśnej oraz zmiany przeznaczenia na cele nieleśne i nierolnicze. Opierając się na tych założeniach, Sąd Najwyższy przyjął, że art. 1 pkt 3 w zw. z art. 2 u.s.z.n. należy rozumieć w ten sposób, iż tylko w ww. przypadkach dopuszczalnego obrotu nieruchomościami leśnymi Skarbu Państwa (art. 38 u.o.l.), możliwe jest także zasiedzenie nieruchomości leśnej lub jej części, względnie udziału w niej.

Można również wyrażać pogląd, zgodnie z którym art. 38 u.o.l. określa kategorie przypadków, w których możliwe jest przekształcenie własnościowe, przy czym w razie wystąpienia takiej sytuacji, np. współwłasności lasów państwowych, dopuszczalne staje się przekształcenie własnościowe wskutek różnych zdarzeń, nie tylko w następstwie sprzedaży lasów, o której wprost stanowi art. 38 u.o.l., lecz także zasiedzenia lasu państwowego. W omawianym obecnie wariantcie interpretacyjnym możliwość nabycia lasu państwowego w drodze zasiedzenia została ujęta szerzej niż w pierwszej koncepcji wykładni art. 38 u.o.l.

Jak wskazał skład Sądu Najwyższego zadający pytanie, w świetle przedstawionych wyżej stanowisk należałoby przyjąć, że zasiedzenie nieruchomości leśnej jest przekształceniem własnościowym w rozumieniu art. 2 u.s.z.n.

W świetle drugiego nurtu orzecznictwa nabycie własności lasów państwowych w drodze zasiedzenia jest dopuszczalne bez ograniczeń, czyli również w sytuacjach nieobjętych działaniem art. 38 u.o.l. Szczególny cel ustawy zasobowej w postaci „niedokonywania zmian stosunków własnościowych w odniesieniu do strategicznych zasobów naturalnych kraju” (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 5 października 2007 r., I CSK 223/07) jest natomiast ewentualnie uznawany za uzasadniający rygorystyczną ocenę, czy nastąpiło spełnienie przez osobę trzecią przesłanek nabycia

lasu państwowego. Najszerzej uargumentowany pogląd na rzecz możliwości nabycia przez zasiedzenie nieruchomości stanowiącej las państwowy został przedstawiony w postanowieniu Sądu Najwyższego z 10 maja 2019 r., I CSK 207/18. Stwierdzono w nim, że prace nad ustawą zasobową pozostawały w zbieżności czasowej z pracami nad ustawą o reprivatyzacji nieruchomości i niektórych ruchomości osób fizycznych przejętych przez Państwo lub gminę miasta stołecznego Warszawy oraz o rekompensatach, która to ustawa ostatecznie nie weszła w życie. W uzasadnieniu projektu ustawy zasobowej wskazano, że zmierza ona do uniknięcia poddania procesom reprivatyzacji i prywatyzacji zasobów o strategicznym znaczeniu. W powiązaniu z tak określonym celem pozostawała treść art. 2 projektu ustawy zasobowej, stanowiącego, że wyszczególnione w projekcie zasoby naturalne, w tym lasy państwowe, nie miały podlegać prywatyzacji oraz reprivatyzacji w naturze. Ostatecznie art. 2 ww. ustawy przybrał inne brzmienie, zgodnie z którym zasoby naturalne wymienione w art. 1 stanowiące własność Skarbu Państwa nie podlegają „przekształceniom własnościowym”, z zastrzeżeniem przepisów zawartych w ustawach szczególnych. Sąd Najwyższy uznał jednak, powołując się na opisany kontekst historyczny, że niezależnie od zmiany treści art. 2 ustawy zasobowej w stosunku do pierwotnego projektu, omawiany przepis jest ukierunkowany na procesy transformacyjne o charakterze strukturalnym, mogące zagrażać zachowaniu *status quo* w zakresie zasobów naturalnych istotnych dla ogółu społeczeństwa, zwłaszcza ze względu na sposób, w jaki Skarb Państwa uzyskał ich własność w przeszłości.

W ocenie składu występującego z pytaniem prawnym stanowisko powyższe jako dominujące w orzecznictwie wydaje się warte ponownej refleksji w powiększonym składzie Sądu Najwyższego. Wskazano na następujące argumenty. Po pierwsze, podstawowym środkiem interpretacji jest wykładnia językowa, a nie historyczna lub wynikająca z prac legislacyjnych. Po drugie, odstąpienie przez ustawodawcę od projektowanej treści przepisu, przyjmowanej w toku prac ustawodawczych, na rzecz odmiennej treści regulacji ostatecznie wprowadzonej, zwykle powinno skłaniać do doszukiwania się intencji prawodawcy w postaci rezygnacji z poprzedniego brzmienia i urzeczywistnienia, za pomocą aktualnej treści przepisu, innego zakresu wywodzonej z niego normy. Po trzecie, kon-

tekst historyczny, wiązany z treścią projektu ustawy i towarzyszącymi jej ówczesnie celami, okazał się zdominować wykładnię art. 2 u.s.z.n. dokonaną z pominięciem rzeczywistości prawnej i społecznej, w której ustawa ta została wprowadzona i była stosowana. Rozważenie wątków odnoszących się do historycznych aspektów wprowadzenia ustawy zasobowej nie oznacza, że na dalszym planie stają pytania i wnioski dotyczące wyników wykładni językowej, systemowej i funkcjonalnej. Użycie zwrotu „przekształcenia własnościowe” niewątpliwie nie pozwala na ustalenie jego jednoznacznej treści wprost na podstawie znaczeń terminów przyjętych w języku prawnym lub prawniczym. Ustawodawca nie zdefiniował tego pojęcia w ustawie zasobowej; nie ma ono także powszechnie przyjętego znaczenia w innych aktach prawnych o przedmiocie na tyle adekwatnym do materii ustawy zasobowej, by w wykładni art. 2 u.s.z.n. możliwe było wykorzystanie choćby utrwalonego znaczenia wymienionego pojęcia wypracowanego na tle innych aktów prawnych. Jak wskazano w uzasadnieniu pytania prawnego, w ustaleniu treści normy wyrażonej w art. 2 u.s.z.n. zwrot o niepodleganiu „przekształceniom własnościowym” nie powinien być rozumiany dosłownie, gdyż dotyczy raczej skutku, do uniknięcia którego dąży ustawodawca, a nie sprecyzowania zdarzeń prawnych wiązanych w języku prawniczym konkretnie z pojęciem „przekształceń (własnościowych)”.

W ramach możliwej wykładni celowościowej Sąd Najwyższy wskazał zaś na następujące argumenty. Po pierwsze, nie wydaje się, by przeważającym argumentem był wzgląd na – oczywiste w ujęciu prawa cywilnego materialnego – funkcje zasiedzenia. Po drugie, wniosku o dopuszczalności zasiedzenia lasów państwowych (i wyłączenie tych lasów, bez ograniczeń w zmianach własnościowych dotyczących innych podmiotów) nie wspiera także brak regulacji przejściowych, na wzór tych, które towarzyszyły wprowadzeniu art. 172 § 3 k.c. Jak przypomniał Sąd Najwyższy, zasiedzenie wszystkich nieruchomości państwowych nie było dopuszczalne do dnia 1 października 1990 r., kiedy to uchylony został art. 177 k.c. Po uwzględnieniu zasady unormowanej w art. 10 tzw. dużej noweli lipcowej z 1990 r. (ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321 ze zm.) terminy zasiedzenia nieruchomości państwowych w razie maksymalnych doliczeń samoistnego posiadania wypadały na 1 października 2000 r. (w przypadku objęcia nieruchomości w posiadanie

samoistne w dobrej wierze) albo na 1 października 2005 r. w razie złej wiary samoistnego posiadacza. Po trzecie, zaaprobowanie stanowiska o dopuszczalności nabycia przez zasiedzenie własności nieruchomości będących lasami państwowymi miałyby w istocie szersze znaczenie, gdyż teoretycznie oznaczałyby dopuszczalność nabycia tą drogą także innych strategicznych zasobów naturalnych kraju. Po czwarte, rozstrzygające znaczenie nie powinno być także przydawane wnioskowi wynikającemu z wykładni art. 7 u.s.z.n., który stanowi, że roszczenia osób fizycznych, byłych właścicieli lub ich spadkobierców, z tytułu utraty własności zasobów wymienionych w art. 1, zaspokojone zostaną w formie rekompensat wypłaconych ze środków budżetu państwa na podstawie odrębnych przepisów. W przywołanym uprzednio postanowieniu Sądu Najwyższego z 10 maja 2019 r., I CSK 207/18, uznano, że przepis ten, pozostawiony bez zmian w zestawieniu z projektem, przemawia na rzecz wykładni wiążącej pojęcie przekształceń własnościowych z projektowanym pierwotnie brzmieniem art. 2 u.s.z.n., ukierunkowanym, jak stwierdził Sąd, „na procesy transformacyjne o charakterze strukturalnym, mogące zagrażać zachowaniu *status quo* w zakresie zasobów naturalnych istotnych dla ogółu społeczeństwa”. Wnioski o takim wpływie odczytania art. 7 u.s.z.n. na wyniki wykładni art. 2 tej ustawy wydają się jednak zbyt daleko idące, zwłaszcza wobec przyjętej interpretacji art. 7 u.s.z.n., która znaczenie tego przepisu sprowadza do deklaracji ustawodawcy, w perspektywie systemowej nadal niezrealizowanej, co do uzyskania przez byłych właścicieli rekompensat z tytułu utraty własności zasobów naturalnych.

Podsumowując, uznano, że za szerokim ujęciem normy z art. 2 u.s.z.n. zdecydowanie przemawiają wyniki wykładni funkcjonalnej tego przepisu jako kluczowej regulacji realizującej cel ustawy zasobowej w postaci zachowania narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju. Takie założenia analizowanego aktu prawnego można wywieść z uzasadnienia ww. ustawy. Jak się wydaje, nie budziły one również wątpliwości we wszystkich przywołanych orzeczeniach Sądu Najwyższego. Trudności w ustaleniu treści normy, jako obejmującej również nabycie lasów państwowych przez zasiedzenie, wynikają natomiast ze sposobu słownego ujęcia art. 2 u.s.z.n., co wymaga interpretacji przez skład powiększony Sądu Najwyższego.

P.R.

III CZP 95/22

1. Czy przepis art. 48¹ k.p.c.:

a) ma zastosowanie wyłącznie w przypadku wyznaczenia do rozpoznania sprawy sędziego, w stosunku do którego zachodzą przesłanki z art. 48 § 1 pkt 1–4 k.p.c.,

b) czy też art. 48¹ k.p.c. ma zastosowanie w każdym przypadku wyznaczenia do rozpoznania sprawy sędziego, wobec którego nie zachodzą przesłanki z art. 48 § 1 pkt 1–4 k.p.c., lecz orzekającego w sądzie w jakim pełni służbę inny sędzia, niewyznaczony do rozpoznania sprawy, w stosunku do którego te przesłanki występują?

2. Czy naruszenie przepisu art. 48¹ k.p.c., w rozumieniu wskazanym w pkt. 1 ppkt. b), poprzez brak jego zastosowania w wymienionych tam okolicznościach i niewyłączenie sędziego wyznaczonego oraz brak przekazania sprawy sądowi przełożonemu celem wyznaczenia innego sądu równorzędnego, wywołuje skutek w postaci nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt. 4 k.p.c.?"

(postanowienie Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z 7 grudnia 2021 r., II Cz 272/21 p-II, R. Biegun)

Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej powziął wątpliwość wiążącą się z dopuszczalnością rozpoznania apelacji w Sądzie Okręgowym w Katowicach, w którym orzeka sędzia będący byłym mężem powódki i ojcem pozwanych. Powódka w apelacji wniosła o uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ewentualnie o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości, jednak apelacja została odrzucona ze względu na fakt, że powódka wniosła ją odnośnie do przedmiotu nieobjętego rozstrzygnięciem, a także ze względu na brak pokrzywdzenia orzeczeniem. Sąd Okręgowy wskazał, że rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji jest zgodne z żądaniem powódki.

Jak podkreślił Sąd pytający, art. 48¹ k.p.c. wszedł w życie z dniem 7 listopada 2019 r., rozpoznawana sprawa została zaś wszczęta w 2018 r. Według art. 9 ust. 2 ustawy nowelizującej, do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem jej wejścia w życie stosuje się przepisy ustaw zmienianych w art. 1 i art. 5, w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą. Uwzględnienia wymaga społeczne oczekiwanie, by konsekwencją wyłączenia

czenia sędziego w sytuacjach, gdy jest on osobiście zainteresowany w sprawie (czyli w przypadkach określonych w art. 48 § 1 pkt 1–4 k.p.c.), było rozpoznanie sprawy przez inny sąd. Sąd pytający podkreślił, że do czasu wprowadzenia tego przepisu nie budziło wątpliwości, iż przesłanki wyłączenia z art. 48 § 1 pkt 1–3 k.p.c. muszą się odnosić do sędziego, który został wyznaczony do rozpoznania konkretnej sprawy, zaś w praktyce działalności sądów powszechnych nie spotykano sędziów wyłączających się z urzędu od rozpoznania sprawy, której im nie przydzielono do rozpoznania. Nadto wprowadzenie losowego przydzielania spraw już wcześniej eliminowało sytuacje wątpliwe z punktu widzenia realizacji wpływu na danego sędziego.

Sąd pytający wskazał, że spełnienie się przesłanek wyłączenia w pierwszej kolejności jedynie wobec sędziego, który został wyznaczony do rozpoznania sprawy, zostało potwierdzone w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 lipca 2019 r, I NOZP 1/19 (OSNKN 2020, nr 1, poz. 1), zgodnie z którą wniosek o wyłączenie sędziego niewyznaczonego do rozpoznania sprawy jest niedopuszczalny i podlega odrzuceniu bez składania przez sędziego oświadczenia, o jakim mowa w art. 52 § 2 k.p.c., przy czym sędzia objęty takim wnioskiem o wyłączenie może zasiadać w składzie sądu rozpoznającego ten wniosek. Nie jest to pogląd nowy i już wcześniej był wyrażany w orzecznictwie.

W przeprowadzonej analizie Sąd Okręgowy wskazał, że możliwe są dwa stanowiska – że wniosek taki może dotyczyć sędziego potencjalnego albo tylko wyznaczonego w konkretnej sprawie. Sąd zaznaczył, że autor nowelizacji *a priori* przyjmuje, iż stan orzekania przez sędziego innego niż wyznaczony w sądzie, w którym orzeka sędzia, wobec którego zachodzą przesłanki z art. 48 k.p.c., zawsze z mocy prawa wywoływał stan wyłączenia takiego sędziego. Sąd Okręgowy dostrzegł, że niektórzy przedstawiciele doktryny, ze względu na cel przepisu, rozszerzają jego zastosowanie na sytuację, gdy jedna z przyczyn z art. 48 § 1 pkt 1–4 k.p.c. zachodzi wobec sędziego orzekającego w tym samym sądzie, a niewyznaczonego do jej rozpoznawania, jednak zwrócił uwagę, że oczekiwanie ustawodawcy co do wiedzy o sytuacji życiowej innych sędziów, ignoruje określony w przepisach prawa sposób funkcjonowania jednostek wymiaru sprawiedliwości. Orzecznictwo natomiast rozszerza zakres stoso-

wania art. 48 k.p.c. na osoby wchodzące w skład organów osób prawnych. W uchwale Sądu Najwyższego z 9 lutego 2000 r. III CZP 37/99 (OSNC 2000, 7-8, poz. 125), wyjaśniono, że sędzia spokrewniony lub spowinowacony, w stopniu określonym w art. 48 § 1 pkt 2 k.p.c., z osobą wchodzącą w skład organu działającego w imieniu osoby prawnej będącej stroną jest wyłączony na podstawie wymienionego przepisu.

Sąd Okręgowy skłonił się do poglądu, że brzmienie art. 48¹ k.p.c. należy wyklądać w ten sposób, że dotyczy on wyłącznie sytuacji, gdy dochodzi do wyłączenia sędziego referenta od rozpoznania sprawy z powodu wystąpienia dotyczących go bezpośrednio podstaw z art. 48 § 1 pkt 1-4 k.p.c.

Odnosząc się do zagadnienia drugiego, Sąd Okręgowy rozważył konsekwencje procesowe orzekania przez sędziego, mimo spełnienia się przesłanek z art. 48¹ k.p.c. Przedmiotem oceny była sytuacja dotycząca szerokiej wykładni tego przepisu, zakładającej, że ma on zastosowanie, gdy przesłanki z art. 48 § 1 pkt. 1-4 k.p.c. nie dotyczą wprost sędziego wyznaczonego do rozpoznania sprawy, gdyż jeżeli zachodzą one w stosunku do sędziego referenta, występuje nieważność postępowania na podstawie art. 379 pkt. 4 k.p.c.

W swoich rozważaniach Sąd Okręgowy przychylił się do stanowiska, że art. 48¹ k.p.c. należy rozumieć jako dotyczący tylko wyłączenia sędziego, jednak nie ma podstaw do tego, aby wprost do tego przepisu stosować skutki wskazane w art. 379 pkt. 4 k.p.c. Dlatego naruszenie art. 48¹ k.p.c. przez jego niezastosowanie miałoby tylko charakter naruszenia przepisu postępowania. Strona apelująca musi wprost podnieść taki zarzut, wykazując jednocześnie wpływ tego naruszenia na wynik sprawy, natomiast naruszenie nie byłoby brane pod uwagę przez sąd odwoławczy z urzędu, gdyż nie wywołuje nieważności postępowania.

W przekonaniu Sądu Okręgowego kwestia prawna objęta pytaniem ma zasadnicze znaczenie dla praktyki sądowej, zwłaszcza w świetle sprzecznych stanowisk orzecznictwa i doktryny, a przede wszystkim dlatego że dotyka zagadnień o elementarnym znaczeniu dla przebiegu postępowań sądowych.

J.S.

III CZP 96/22

„Czy w stanie prawnym wprowadzonym od dnia 7 listopada 2019 roku ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1496 ze zm.) rozliczenie opłaty należnej komornikowi z tytułu złożonego wniosku o doręczenie dokumentów może mieć podstawę prawną, a co za tym idzie czy poniesienie przez powoda po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie kosztów związanych z doręczeniem za pośrednictwem komornika (art. 139¹ § 1 k.p.c.) uzasadnia zasądzenie ww. kosztów od pozwanego?”

(postanowienie Sądu Okręgowego w Krakowie z 23 grudnia 2021 r., II Cz 1197/21, A. Nowak)

Zdaniem Sądu Okręgowego kluczowe dla rozstrzygnięcia sprawy jest określenie czy koszty postępowania doręczeniowego, jakie poniosła strona, wchodzi w zakres kosztów procesu i czy są one elementem kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony oraz czy poniesienie przez powoda po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie kosztów związanych z doręczeniem za pośrednictwem komornika (art. 139¹ § 1 k.p.c.) uzasadnia zasądzenie tych kosztów od pozwanego. Problem ten jest sporny w orzecznictwie, przy czym w wydanych dotychczas orzeczeniach przyjęto zasadniczo odmienne, a co istotne – wykluczające się koncepcje prawne umożliwiające udzielenie odpowiedzi na postawione wyżej pytanie.

Pierwsza z koncepcji zaaprobowana została w postanowieniach Sądu Okręgowego w Krakowie. W uzasadnieniach tych postanowień przyjęto, że koszty postępowania doręczeniowego, jakie poniosła strona, wchodzi w zakres kosztów procesu, bo są elementem kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. Z tego też względu podstawowym przepisem regulującym zasady obciążenia którejs z stron tymi kosztami jest art. 98 k.p.c. O kosztach tych powinno się rozstrzygać w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji, o czym stanowi art. 108 § 1 k.p.c. Wprowadzając nową regulację ustawodawca przeoczył jednak, że zdarzają się przypadki, gdy koszty wymienionego postępowania wypadkowego powstają już po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w instancji, jak to miało miejsce w okoliczno-

ściach niniejszej sprawy. Nie ma bowiem żadnej regulacji, która stwarza-
łaby wyjątek od przyjętej w art. 108 § 1 k.p.c. zasady orzekania o kosztach
tylko w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Sytuację tę Sądy oce-
niły jako lukę prawną i z tego względu przyjęły, że jest dopuszczalne póź-
niejsze orzeczenie o kosztach postępowania doręczeniowego. Lukę po-
wyższą wypełniły Sądy stosowanym przez analogię przepisem art. 108¹
k.p.c. Jedną z podstawowych zasad kodeksu postępowania cywilnego
jest bowiem zasada odpowiedzialności za wynik sprawy, wyrażona
w art. 98 k.p.c. Według tego stanowiska trudno sobie wyobrazić sytuację,
by mimo wygrania sprawy, strona nie mogła od przeciwnika
kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia swoich praw tylko dla-
tego, że ustawodawca nie przewidział wszystkich konsekwencji dokony-
wanych zmian procedury cywilnej. Tym bardziej, że konieczność ponie-
sienia tych kosztów przez stronę powodową wynikała jedynie z tego, że
pozwany, zamieszkując pod adresem wskazanym w pozwie, po prostu
nie odbierał kierowanej do niego korespondencji, co może tylko jego ob-
ciążać. Jakkolwiek strona powodowa, wnosząc niniejszą sprawę do sądu,
musiała się liczyć z koniecznością poniesienia związanych z tym kosztów,
to jednak miała prawo oczekiwać, że gdy wygra sprawę, strona przeciw-
na będzie zobowiązana do zwrotu tych kosztów w myśl art. 98 k.p.c.

Z tego względu Sądy w wymienionych na wstępie orzeczeniach uzna-
ły, że sąd pierwszej instancji może orzekać o kosztach postępowania do-
ręczeniowego nawet po wydaniu nakazu zapłaty na podstawie art. 98
k.p.c. i stosowanego przez analogię art. 108¹ k.p.c., gdyż koszty te po-
stały po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w instancji,
a równocześnie, wobec braku zaskarżenia nakazu, żadne inne orzecz-
nie merytoryczne nie będzie już wydawane.

Przeciwny pogląd został wyrażony w innych postanowieniach Sądu
Okręgowego. Zgodnie z nim poniesienie przez powoda po wydaniu orze-
czenia kończącego postępowanie w sprawie kosztów związanych z dorę-
czeniem za pośrednictwem komornika (art. 139¹ § 1 k.p.c.) nie uzasadnia
zasądzenia tych kosztów od pozwanego. Sądy opowiadające się za po-
wyższym poglądem wskazały, że zgodnie z obecnie obowiązującą regula-
cją art. 139¹ k.p.c. to na powoda – zamiast na sąd (przewodniczącego) –
został nałożony ciężar zwrócenia się do komornika o doręczenie
i poniesienia związanych z takim doręczeniem kosztów. Powyższe koszty

obciążają zatem powoda, z tym że podlegają one późniejszemu rozliczeniu w ramach rozliczenia kosztów procesu. W piśmiennictwie dopuszcza się możliwość zrekompensowania poniesionych przez powoda kosztów komorniczych poniesionych w związku z doręczeniem z art. 139¹ k.p.c. w ramach zwrotu kosztów procesu, uznając, że są to koszty niezbędne do celowego dochodzenia prawa. Jednocześnie wskazuje się, że w przypadku doręczenia odpisu pozwu z załącznikami oraz nakazem zapłaty albo wyrokiem zaocznym, który nie zostanie zaskarżony przez pozwanego, powód nie uzyska zwrotu poniesionych kosztów, gdyż sąd nie będzie już orzekał o zwrocie kosztów procesu. Ustawodawca nie uregulował wprost kwestii zwrotu poniesionych wydatków związanych z wykonaniem zobowiązania do doręczenia przez komornika, jeśli doręczenie nastąpiło faktycznie po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w którym rozliczone zostały powstałe na datę wydania orzeczenia koszty procesu. Nie mniej w uzasadnieniu do wprowadzonych zmian wskazano, że wykorzystanie drogi doręczenia komorniczego należy dopuścić w przypadkach, gdy walor doręczenia pisma sądowego pocztą jest wątpliwy. Jednocześnie podniesiono, że w związku z tym, iż doręczenie takiego pisma jest „przepustką” do wydania orzeczenia, a to leży w interesie powoda, zatem to powoda należy obciążyć zapewnieniem takiego doręczenia. Z powyższego można wyciągnąć wniosek, że w przypadkach wątpliwych, w tym takich, jakie zaistniały w zapadłych sprawach, brak jest podstaw do domagania się przez powoda zwrotu kosztów z tytułu doręczenia komorniczego, które zasadniczo obciążają jego, jako podmiot bezpośrednio zainteresowany nadaniem sprawie biegu i wydaniem nieobarczonego wadą orzeczenia w ramach zainicjowanego postępowania.

Sąd Okręgowy dostrzegł argumenty przytoczone na poparcie tak jednego, jak i drugiego z poglądów. Zaprezentowane wykładnie opierają się na różnym rozumieniu zwrotu poniesionych wydatków związanych z wykonaniem zobowiązania do doręczenia poprzez komornika, jeśli doręczenie nastąpiło faktycznie po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w którym rozliczone zostały powstałe na datę wydania orzeczenia koszty procesu. Zdaniem Sądu Okręgowego użycie analogii *legis* jest możliwe albo w wyniku luki konstrukcyjnej, albo luki aksjologicznej w przepisach prawa. Przedstawione argumenty z uzasadnienia

projektu nowelizacji z 4 lipca 2019 r. i jej cele prowadzą do wniosku, że konieczne jest odrzucenie takiej możliwości interpretacyjnej, że ustawodawca chciał, aby koszty te ponosił powód. Zwłaszcza, że zasadą rozstrzygania o kosztach procesu cywilnego jest, że wygrywający proces ma prawo do zwrotu kosztów procesu. Zatem powinno się tę lukę uzupełnić, choćby odmiennie niż dotychczas interpretując przesłanki stosowania art. 108¹ k.p.c. W dotychczasowej wykładni przyjmowano, że przepis ten dotyczy wyłącznie rozstrzygnięć dotyczących kwestii związanych z kosztami sądowymi i nie obejmuje w związku z tym rozstrzygnięć w zakresie kosztów procesu między stronami. Innymi słowy, przepis ten znajdzie zastosowanie wyłącznie w przypadku braku rozstrzygnięcia w przedmiocie nieuiszczonych przez stronę opłat sądowych na rzecz Skarbu Państwa i nie dotyczy kwestii związanych ze zwrotem kosztów procesu między stronami. Według szeroko akceptowanego poglądu *per analogiam* może być zastosowany przepis normujący sytuacje najbliższe, podobne ze względu na istotne cechy do przypadku rozstrzyganego. Przekonuje ugruntowane w piśmiennictwie i orzecznictwie stanowisko uznające za dopuszczalne zastosowanie *per analogiam* przepisu wyjątkowego wtedy, gdy spełnione są warunki, które spowodowały wydanie tego przepisu, tak że jego zastosowanie pozostanie w obrębie tej samej *rationis*. Tylko więc wtedy nie ma podstaw do zastosowania w drodze analogii przepisu wyjątkowego, gdy uzasadnia on wnioskowanie oparte na argumentach *a contrario*.

W ocenie Sądu przedstawiającego zagadnienie prawne, takie same argumenty przemawiają za możliwością ściągnięcia kosztów na rzecz Skarbu Państwa, jak i ochroną wygrywającego proces, który ponosi jego koszty po uprawomocnieniu się nakazu. Podobne przypadki powinny wywoływać podobne skutki prawne, co harmonizuje z konstytucyjną zasadą równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji), czyli niedopuszczalności różnicowania sytuacji prawnej osób charakteryzujących się określoną cechą istotną – podmiotem ponoszącym tymczasowo w procesie koszty, które w ostatecznym rozrachunku powinien ponieść inny podmiot.

Z powyższych przyczyn, mając na względzie masowość problemu i rozbieżność w orzecznictwie, Sąd Okręgowy zwrócił się z pytaniem prawnym.

P.S.

III CZP 97/22

1. Czy w przypadku uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania naruszenie zasady niezmiennosci składu sądu wyznaczonego do rozpoznania sprawy na podstawie przepisu art. 386 § 5 k.p.c., polegające na bezpodstawnym zarządzeniu przez Przewodniczącego Wydziału wyłonienia nowego składu orzekającego w drodze losowania z pominięciem sędziego wyznaczonego do rozpoznania sprawy z mocy ustawy na podstawie przepisu art. 386 § 5 k.p.c., może powodować sprzeczność składu orzekającego z przepisami prawa – art. 379 pkt 4 k.p.c.?

2. Czy przepis art. 55 § 4 zdanie drugie ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2020.2072 t.j. z dnia 2020.11.24) wyłącza możliwość badania sprzeczności składu orzekającego z przepisami prawa na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z naruszeniem przez Przewodniczącego Wydziału przepisu art. 386 § 5 k.p.c. i przepisów art. 47b § 1 i 2 ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych?

(postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 19 listopada 2021 r., V ACa 292/21, W. Łukaszewski)

Sąd Apelacyjny wskazał, że w sprawie nastąpiło naruszenie art. 386 § 5 k.p.c., gdyż po uchyleniu wyroku Sądu Okręgowego sprawa została rozpoznana przez innego sędziego. Jednocześnie nie ma podstaw do przyjęcia, że w sprawie zachodzą – przewidziane w art. 386 § 5 k.p.c. – odstępstwa od zasady niezmienności składu sądu. Sąd podkreślił również, że w sprawie znajduje zastosowanie art. 386 § 5 k.p.c. w obecnym brzmieniu, mimo że wyrok uchylający został wydany przed wejściem w życie obecnej wersji przepisu. Istotny jest bowiem stan prawny obowiązujący w dniu zwrotu akt do Sądu Okręgowego w Bydgoszczy (wpływu sprawy), a nie jego zmiany w toku postępowania międzyinstancyjnego. Wynika to wprost z art. 9 ust. 1 i art. 17 ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469).

Sąd Apelacyjny zaznaczył, że do zagadnienia odnosi się również art. 47b ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, zgodnie z którym zmiana składu sądu może nastąpić tylko

w przypadku niemożności rozpoznania sprawy w dotychczasowym składzie albo długotrwałej przeszkody w rozpoznaniu sprawy w dotychczasowym składzie. Artykuł 47a stosuje się odpowiednio (§ 1). Natomiast, jeżeli konieczne jest podjęcie czynności w sprawie, w szczególności gdy wynika to z odrębnych przepisów lub przemawia za tym względ na sprawność postępowania, a skład sądu, któremu została przydzielona sprawa, nie może jej podjąć, czynność ta jest podejmowana przez skład sądu wyznaczony zgodnie z planem zastępstw, a jeżeli czynność nie jest objęta planem zastępstw, przez skład sądu wyznaczony zgodnie z art. 47a (§ 2). Te przepisy o charakterze ustrojowym wzmacniają argumentację, że przesłanki umożliwiające zmianę składu orzekającego wskazane w art. 386 § 5 k.p.c. mają charakter wyjątkowy.

W tej sytuacji Sąd Apelacyjny przyjął, że doszło do naruszenia art. 386 § 5 k.p.c., co w myśl art. 379 pkt 4 k.p.c. powinno skutkować nieważnością postępowania przed Sądem Okręgowym w Bydgoszczy, bowiem sprawa była rozpoznana w składzie sprzecznym z przepisami prawa – art. 386 § 5 k.p.c. To stanowisko może być jednak sprzeczne z art. 55 § 4 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, który stanowi, że sędzia może orzekać we wszystkich sprawach w swoim miejscu służbowym, a w innych sądach w przypadkach określonych w ustawie (jurysdykcja sędziego). Przepisy o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu nie ograniczają jurysdykcji sędziego i nie mogą być podstawą stwierdzenia sprzeczności składu sądu z przepisami prawa, nienależytego obsadzenia sądu lub udziału osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania w wydaniu orzeczenia. Zdaniem Sądu pytającego możliwe jest przyjęcie, że wskazany przepis wyłącza możliwość zastosowania art. 379 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 386 § 5 k.p.c., które w tym zakresie stają się bezprzedmiotowe, choć nie zostały uchylone i usunięte z systemu prawnego. Jest to oczywista sprzeczność, która – zakładając racjonalność w działaniu ustawodawcy – nie była jego celem. Sąd podkreślił, że od wyjaśnienia tej sprzeczności i zakresu zastosowania art. 55 § 4 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych zależy rozpoznanie zarzutu postawionego przez apelującą i rozstrzygnięcie sprawy.

Ł.W.

DANE STATYSTYCZNE (luty 2022 r.)

Informacja o ruchu spraw

Lp.	Rodzaj spraw	RUCH SPRAW											
		Pozostało do rozpoznania z okresu poprzedniego	Wpłynęło	Załatwiono								Pozostało do rozpoznania na okres następnny	
				Załatwiono razem	Sposób załatwienia								
					odmówiono przyjęcia do rozpoznania	przyjęto do rozpoznania	oddalono	uchylono w całości lub w części i przekazano do ponownego rozpoznania	uchylono i rozstrzygnięto merytorycznie	podjęto uchwałę	uwzględniono skargę o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem		załatwiono w inny sposób
1.	CSK	1886	310	88	31	20	-	-	-	-	-	37	2108
2.	CSKP	1287	23	69	-	-	23	32	3	-	-	11	1241
3.	CZP, w tym:	61	4	2	-	-	-	-	-	1	-	1	63
	- art. 390 k.p.c.	48	3	2	-	-	-	-	-	1	-	1	49
	- skład 7-miu	12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
	- pełny skład	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
4.	CZ	92	33	25	-	-	7	9	-	-	-	9	100
5.	CNP	86	13	2	1	1	-	-	-	-	-	-	97
6.	CNPP	21	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	21
7.	CA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	CN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	CO, w tym:	170	91	73	-	-	-	-	-	-	-	73	188
	- art. 401-403 k.p.c.	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	- art. 44 ¹ , 45, 52 k.p.c.	169	91	73	-	-	-	-	-	-	-	73	187
RAZEM		3603	475	260	32	21	31	41	3	1	-	131	3818

Informacja o szybkości załatwiania spraw

CSK				CSKP			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.
4	11	30	43	–	4	1	64
CO				CZP			
do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.
6	36	10	21	–	–	–	2
CZ				CA			
do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.	do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.
1	4	8	12	–	–	–	–
CNP				CNPP			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.
–	1	1	–	–	–	–	1
CN							
do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.				
–	–	–	–				

DANE STATYSTYCZNE (marzec 2022 r.)

Informacja o ruchu spraw

Lp.	Rodzaj spraw	RUCH SPRAW											
		Pozostało do rozpoznania z okresu poprzedniego	Wpłynęło	Załatwiono									Pozostało do rozpoznania na okres następnny
				Załatwiono razem	Sposób załatwienia								
					odmówiono przyjęcia do rozpoznania	przyjęto do rozpoznania	oddalono	uchylono w całości lub w części i przekazano do ponownego rozpoznania	uchylono i rozstrzygnięto merytorycznie	podjęto uchwałę	uwzględniono skargę o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem	załatwiono w inny sposób	
1.	CSK	2108	396	160	58	46	–	–	–	–	–	56	2344
2.	CSKP	1241	56	82	–	–	34	33	2	–	–	13	1215
3.	CZP, w tym:	63	5	3	–	–	–	–	–	1	–	2	65
	– art. 390 k.p.c.	49	5	3	–	–	–	–	–	1	–	2	51
	– skład 7-miu	13	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	13
	– pełny skład	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
4.	CZ	100	39	40	–	–	15	6	–	–	–	19	99
5.	CNP	97	7	4	1	–	–	–	–	–	–	3	100
6.	CNPP	21	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	21
7.	CA	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
8.	CN	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
9.	CO, w tym:	188	119	100	–	–	–	–	–	–	–	100	207
	– art. 401-403 k.p.c.	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
	– art. 44 ¹ , 45, 52 k.p.c.	187	119	100	–	–	–	–	–	–	–	100	206
RAZEM		3818	623	389	59	46	49	39	2	1	–	193	4052

Informacja o szybkości załatwiania spraw

CSK				CSKP			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.
9	3	45	103	–	–	–	82
CO				CZP			
do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.
17	51	19	13	–	–	–	3
CZ				CA			
do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.	do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.
–	10	14	16	–	–	–	–
CNP				CNPP			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.
–	–	2	2	–	–	–	–
CN							
do 1 mies.	do 2 mies.	do 3 mies.	pow. 3 mies.				
–	–	–	–				

SPIS TREŚCI

	<i>strona</i>
Aktualności	3
Sprostowanie	5
Uchwały i inne ważniejsze orzeczenia	6
Działalność Izby Cywilnej Sądu Najwyższego za 2021 r.	11
Zagadnienia prawne przedstawione do rozstrzygnięcia	94
Dane statystyczne (luty 2022 r.)	113
Dane statystyczne (marzec 2022 r.)	115

